

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sepehr Namazi Moghaddam

Bekämpning av organiserad brottslighet

- En undersökning av om en skärpning av 23 kap. 6 § BrB är ett mer effektivt sätt för att bekämpa den organiserade brottsligheten

LAGM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Termin för examen: VT 2015

Innehåll

SUMMARY	1
خلاصه	2
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Presentation av ämnet	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Teori	8
1.3.1 Inledning	8
1.3.2 Kriminaliseringsprinciper	9
1.3.3 Effektivitet	9
1.3.4 Rättssäkerhet	11
1.4 Metod och material	12
1.5 Forskningsläge	13
1.6 Avgränsningar	15
1.7 Disposition	16
2 PRINCIPER FÖR KRIMINALISERING	18
2.1 Introduktion	18
2.2 Principer enligt doktrinen	18
2.2.1 Nils Jareborgs principer	18
2.2.2 Claes Lernestedts principer	20
2.3 Åklagarutredningens principer	21
2.4 Straffrättsanvändningsutredningens principer	22
2.5 Författarens sammanfattande kommentarer	24
3 ORGANISERAD BROTTSLIGHET	25

3.1	Introduktion	25
3.2	Vad är organiserad brottslighet?	25
3.2.1	Definition av begreppet organiserad brottslighet	25
3.2.2	Aktörer	27
3.2.3	Brott och metoder	29
3.2.4	Omfattning	31
3.3	Statistik	32
3.4	Utgör den organiserade brottsligheten ett hot?	34
3.5	Författarens sammanfattande kommentarer	37
4	UNDERLÅTENHET ATT AVSLÖJA ELLER HINDRA BROTT	39
4.1	Introduktion	39
4.2	Gällande rätt	39
4.2.1	Underlåtenhetsbrott	39
4.2.2	23 kap. 6 § 1 st. BrB	40
4.2.3	23 kap. 6 § 2 st. BrB	43
4.3	Tidigare överväganden om förändringar av 23 kap. 6 § BrB	44
4.3.1	Straffansvarsutredningen	44
4.3.2	Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet m.m.	45
4.4	Författarens sammanfattande kommentarer	47
5	SOU 2014:63 – ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG	49
5.1	Introduktion	49
5.2	Ansvar för underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja brott	50
5.3	Ansvar för underlåtenhet att hindra brott	52
5.4	Remissvar och yttranden	55
5.5	Författarens sammanfattande kommentarer	56
6	PRAKTIKERINTERVJUER	58
7	ANALYS	60
7.1	Vad är organiserad brottslighet?	60
7.2	Kan en skärpning av 23 kap. 6 § BrB vara ett mer effektivt sätt för att motverka organiserad brottslighet?	63
7.3	Är en skärpning förenlig med kriminaliseringsprinciperna?	66

7.4 Slutsatser	70
BILAGA A (LAGTEXT)	73
BILAGA B (INTERVJUER)	75
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	79
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	85

Summary

Organised crime is a subject that is constantly current and constantly discussed. It is an extensive and problematic area, for example when it comes to definitions. In recent years, considerable resources have been spent on combating organised crime. Organised crime is said to constantly grow, despite considerable resource investments, and the question of how this type of crime is best fought, is still current. In regard of what is said above, the Swedish government decided to appoint an inquiry, February 21, 2013. One of the inquiry's considerations was whether modifying the Penal Code's twenty-third chapter's sixth paragraph more effectively could counteract organised crime. The inquiry's work resulted in SOU 2014: 63: *Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.*

When the author was in his eighth semester of the law program in the fall of 2014, he had a group presentation on criminalization principles. During the work for the presentation, the author got familiarized with various inquiries, which, among other things, discussed the effects of an criminalization inflation and that argumentation in different inquiries were adapted to support the conclusion that new criminalization were necessary. Through this paper was given an opportunity for the author to explore the intriguing question that the inquiry also has investigated. In addition to investigating whether or not the Penal Code's twenty-third chapter's sixth paragraph should be modified, the author chose to also investigate whether a modification can be considered compatible with the important criminalization principles or not.

In conclusion it may be said that organised crime is a threat to the Swedish society, but the threat is diffuse. The ambiguity of the threat is partly due to the fact that organised crime is made up of different types of gangs and groups who commit different types of crimes. The inquiry's proposal is, like the threat from organised crime, unclear. Ambiguities in the proposal will also ensure that it becomes difficult to determine whether it is a more efficient way to counter organised crime, and this is why the proposal, according to the author, should be rejected. The author also believes that the Penal Code's twenty-third chapter's sixth paragraph is not suitable for a modification on the grounds that the new provision will have limited practical significance. A possible modification on the grounds that some efficiency can be achieved should not be considered compatible with the criminalization principles, which stipulate that criminalization should be a last resort. If a criminalization is introduced without further ado, and the principles of criminalization not sufficiently are taken into account, the author fears that there is a real risk for future criminalization inflation.

خلاصه

جرایم سازمان یافته موضوعی است که همواره به روز است و به طور مداوم مورد بحث می باشد. این موضوعیست گسترده و مشکل ساز، از جمله زمانی که به تعریف آن می پردازند. در سال های اخیر، منابع قابل توجهی در مبارزه با این جرایم بکار برده شده است. جرایم سازمان یافته، علی رغم بکارگیری منابع قابل توجه پیوسته در حال رشد است، و این پرسش که بهترین راه مبارزه با اینگونه جرایم کدام است همواره مطرح می باشد. با در نظر گرفتن از جمله موارد فوق، در ۲۱ فوریه ۲۰۱۳ دولت تصمیم به انتصاب یک کمیسیون گرفت که به این مسئله بپردازد. یکی از ملاحظات کمیسیون این بود که چگونه می توان در فصل ۲۳ بند ۶ قانون مجازات کیفری عدم مسئولیت پذیری را تقویت نمود بطوری که جرایم سازمان یافته را به طور موثرتری خنثی کرد. نتیجه کار کمیسیون به تحقیقات عمومی دولتی ۲۰۱۴:۶۳ منجر شد.

هنگامی که نویسنده دوره پیشرفته خود در دانشکده حقوق در ترم پاییزی ۲۰۱۴ را می گذرانید، رساله ای را در مورد اصول جرم شناسی بصورت گروهی ارائه دادند. در خلال کار بر روی رساله، نویسنده با تحقیقاتی آشنا شد که منجمله در مورد اثرات تورم جرم انگاری نوشته شده بود و اینکه استدلال در بحث های صورت گرفته انطباق یافته بر پشتیبانی از نتایج خاصی بود که از جرم انگاری حمایت میکرد. از طریق این مقاله فرصتی به نویسنده داده شد که به بررسی آن مسئله موهیجی بپردازد که در دستور کار کمیسیون هم قرار داشت. علاوه بر موضع شدیدتر در قبال عدم مسئولیت پذیری، نویسنده همچنین تصمیم گرفت تا به بررسی اینکه آیا پیشنهاد کمیسیون می تواند سازگار با اصول مهم درمبحث جرم شناسی باشد، بپردازد.

بطور کلی و در مجموع می توان گفت که جرم و جنایت سازمان یافته تهدیدی برای جامعه سوند است، اما این تهدید واضح و مشخص نیست. این عدم وضوح به این علت می باشد که جرایم سازمان یافته توسط انواع مختلف باندها و گروه هایی صورت می گیرد که مرتکب گونه های متفاوت جرایم می شوند. پیشنهاد کمیسیون نیز مانند تهدید جرایم سازمان یافته، نامشخص می باشد. ابهام در این پیشنهاد منجر به این می شود که به دشواری بتوان نتیجه گرفت که آیا می توان بطریق موثرتری با جرایم سازمان یافته مبارزه کرد یا نه، از این رو به عقیده نگارنده این پیشنهاد نمی باید مورد حمایت قرار گیرد. نویسنده همچنین بر این باور است که فصل ۲۳ بند ۶ قانون مجازات کیفری مناسب سختگیری در قانون نیست به این علت که این سختگیری در عمل نتیجه محدودی را در بر دارد. سختگیری احتمالی به این علت که ممکن است به بهره وری بیشتری بیانجامد نیز سازگار با اصول جرم شناسی نمی باشد، زیرا آن اصول تصریح می کنند جرم انگاری می باید آخرین راه کار باشد. هراس نویسنده از این است که اگر جرم انگاری افزایش بی رویه ای پیدا کند، و اگر اصول جرم انگاری به اندازه کافی مد نظر نباشد خطر واقعی برای تورم جرم انگاری قطعی می باشد.

Sammanfattning

Den organiserade brottsligheten är ett ämne som ständigt är aktuellt och som ständigt diskuteras. Det är ett omfattande och problematiskt område, bland annat när det kommer till definitioner. Under senare år har stora resurser lagts ner på bekämpandet av denna brottslighet. Den organiserade brottsligheten sägs ständigt växa, trots betydande resurssatsningar, och frågan om hur denna brottslighet bäst bekämpas är därför jämt aktuell. Med anledning av bland annat ovanstående beslutade regeringen den 21 februari 2013 att tillsätta en utredning. Ett av utredningens överväganden var huruvida den organiserade brottsligheten mer effektivt kunde motverkas genom att skärpa bestämmelsen om underlåtenhetsansvar i 23 kap. 6 § BrB. Utredningens arbete resulterade i SOU 2014:63: *Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.*

När författaren läste sin sista fördjupningskurs på juristprogrammet under höstterminen 2014, hade han en gruppredovisning om kriminaliseringsprinciper. Under arbetet med redovisningen bekantade sig författaren med olika utredningar, där det bland annat skrevs om effekterna av en kriminaliseringsinflation och att argumentationen i olika utredningar anpassades för att stödja vissa slutsatser som talade för kriminaliseringar. Genom denna uppsats gavs tillfälle för författaren att undersöka den spännande fråga som även utredningen har undersökt. Utöver frågan om skärpt underlåtenhetsansvar, valde författaren att även undersöka om en skärpning kan anses vara förenlig med de viktiga kriminaliseringsprinciperna.

Sammanfattningsvis kan anföras att den organiserade brottsligheten utgör ett hot mot det svenska samhället, men hotbilden är diffus. Hotbildens oklarhet beror bland annat på att den organiserade brottsligheten består av olika typer av gängbildningar och sammanslutningar som begår olika typer av brott. Utredningens förslag är, likt den organiserade brottslighetens hotbild, otydligt. Otydligheterna i förslaget leder även till att det blir svårt att avgöra om det mer effektivt kan komma att motverka den organiserade brottsligheten, varför förslaget, enligt författaren, bör avstyrkas. Författaren menar vidare att 23 kap. 6 § BrB inte är lämplig för en skärpning med anledning av att den nya bestämmelsen kommer att få begränsad praktisk betydelse. En eventuell skärpning med anledning av att viss effektivitet kan uppnås bör inte heller anses vara förenlig med kriminaliseringsprinciperna, som bland annat stadgar att kriminaliseringar endast ska ske i sista hand. Om kriminaliseringar sker utan vidare, och om principerna för kriminaliseringar inte beaktas i tillräcklig utsträckning, befarar författaren att det föreligger en reell risk för en framtida kriminaliseringsinflation.

Förord

Efter fyra och ett halvt år är det dags för mig att avsluta mina studier vid landets främsta juristprogram. Min studietid har varit en lärorik upplevelse som jag alltid kommer att minnas med glädje.

Jag vill tacka min handledare, Helén Örnemark Hansen, för hennes insiktsfulla råd och värdefulla synpunkter under arbetets gång. Ett stort tack vill jag rikta till min familj (särskilt Mangolina) som alltid har gett mig styrka och vägledning. Till sist vill jag tacka min fästmö som är min eviga inspiration och vars stöd har varit och är ovärderligt (6ta alo). Tack.

Lund, den 24 maj 2015

Sepehr Namazi M.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Kommittédirektiv
EBM	Ekobrottsmyndigheten
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
EU	Europeiska unionen
FN	Förenta Nationerna
JT	Juridisk Tidskrift
KFM	Kronofogdemyndigheten
Prop.	Proposition
RF	Regeringsform (1974:152)
RKP	Rikskriminalpolisen
RPS	Rikspolisstyrelsen
Skr	Regeringens skrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
Säpo	Säkerhetspolisen

1 Inledning

1.1 Presentation av ämnet

Den organiserade brottsligheten anses av många vara ett växande problem för det svenska samhället, och som en följd har under senare år stora resurser lagts ned på dess bekämpning. Ett problem vid bekämpandet av denna brottslighet är dock att det inte finns någon vedertagen definition av begreppet *organiserad brottslighet*. Vid konkreta bekämpandeinsatser har det inte heller framgått vad syftet med åtgärderna är.¹ Då den organiserade brottsligheten drabbar allt från privatpersoner och företag till samhällsinstitutioner, anses det hur som helst vara av yttersta vikt att den bekämpas.²

Trots betydande resurssatsningar tycks den organiserade brottsligheten ständigt öka, vilket kan vara en indikation på att tillvägagångssätten för bekämpningen inte är optimala. Tillvägagångssätten har även sedan länge kritiserats.³ Med anledning av detta beslutade regeringen vid ett regeringssammanträde den 21 februari 2013 att tillsätta en utredning (nedan ”utredningen”).⁴ Utredningens övergripande uppgift var att analysera om den organiserade brottsligheten mer effektivt kunde motverkas genom att skärpa (det straffrättsliga) regelverket på vissa områden. I uppdraget skulle fyra punkter övervägas, varav en var om straffansvaret för underlåtenhet att avslöja respektive hindra brott borde skärpas för personer som har anknytning till den brottsliga verksamhet där brottet begicks.⁵ Utredningens arbete resulterade i SOU 2014:63: *Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.*, utgiven den 5 september 2014. Just nu bereds utredningen och ärendet inom Regeringskansliet.⁶

I dagsläget kan, enligt svensk rätt, den som underlåter att i tid anmäla eller annars avslöja vissa särskilt angivna brott som är å färde, när det kan ske utan fara för personen i fråga själv eller någon av dennes närmaste, straffas enligt 23 kap. 6 § 1 st. brottsbalken (1962:700) (BrB)⁷. Paragrafens andra stycke stadgar en skyldighet att hindra brott för föräldrar eller andra uppfostrare eller förmyndare. Frågan för utredaren var således, enligt direktivet, om 23 kap. 6 § BrB kunde skärpas, för att på så sätt kunna motverka den organiserade brottsligheten på ett mer effektivt sätt. 23 kap. 6 § BrB fick sin nuvarande lydelse vid 1948 års strafflagsrevision, med undantag för första styckets andra mening som tillades vid BrB:s tillkomst.

¹ SOU 2014:63, s. 43.

² <https://www.bra.se/bra/forebygga-brott/organiserad-brottslighet.html>, 2015-02-17 samt Ds 2008:38, s. 35f.

³ Brå 2011:20, s. 17.

⁴ Dir. 2013:19.

⁵ SOU 2014:63, s. 11 samt dir. 2013:19, s. 1.

⁶ Denna information kommer från handläggaren till SOU 2014:63 på Regeringskansliet, som även meddelade att tidtabell inte har utgetts än.

⁷ Se Bilaga A (lagtext) för relevant lagtext.

Under författarens sista fördjupningskurs på juristprogrammet ("Straffansvar och straffpåföljder med särskilt fokus på det kriminella våldet", HT14) hade författaren en gruppredovisning om kriminaliseringsprinciper, och han bekantade sig där med bland annat Åklagarutredningen (SOU 1996:185) samt Straffrättsanvändningsutredningen (SOU 2000:88). En av de viktigaste principerna som framkom var principen om ultima ratio (det vill säga att kriminalisering ska ske som sista åtgärd). Det framkom samtidigt information från utredningarna som tydde på att det inte alls fanns ett restriktivt förhållningssätt till kriminaliseringar: det skrevs tvärtom om effekterna av en eventuell kriminaliseringsinflation, och att argumentation i utredningar anpassades för att stödja vissa slutsatser som talade för kriminaliseringar. När författaren sedan på sin praktikplats snubblade över SOU 2014:63 dök många frågor upp. Den straffrättsintresserade har knappast missat att begreppet organiserad brottslighet är svårdefinierat och komplicerat. Samtidigt hade en ny SOU kommit som skulle undersöka om en eventuell skärpning av en lagbestämmelse skulle innebära en mer effektivt motverkan av denna brottslighet. Men hur definieras egentligen organiserad brottslighet? Vad är hotet från den organiserade brottsligheten? Vilka överväganden presenteras i SOU 2014:63? Om utredningen föreslår en lagändring i skärpande riktning, är den förenlig med kriminaliseringsprinciperna? Författaren bestämde sig för att undersöka ovannämnda frågor.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka om den organiserade brottsligheten mer effektivt kan motverkas genom att skärpa bestämmelsen om ansvar för underlåtenhet i 23 kap. 6 § BrB. I detta syfte ligger att undersöka om en eventuell skärpning är förenlig med det svenska rättssystemets principer för kriminalisering.

SOU 2014:63 kommer att vara en central del av uppsatsen. Utredningens uppgift var att analysera om en skärpning av 23 kap. 6 § BrB är ett effektivt sätt för att motverka organiserad brottslighet. Uppdraget var förutsättningslöst, men utredningen skulle bland annat beakta rättssäkerhetens krav på att tydligt avgränsa det straffbara området.⁸ Uppsatsen kommer därför att genomsyras av en intresseavvägning mellan effektivitet och rättssäkerhet, samtidigt som principerna för en kriminalisering alltid bör (och kommer att) beaktas. Författarens hypotes grundar sig på denna intresseavvägning: utredningen har, för att hitta en ny bekämpningsmetod, inte analyserat konsekvenserna av förslaget tillräckligt ur ett rättssäkerhetsperspektiv och har inte heller beaktat kriminaliseringsprinciperna. Rättssäkerheten och kriminaliseringsprinciperna har sålunda fått ge vika åt effektiviteten i jakten på nya bekämpningsmetoder av den organiserade brottsligheten.

⁸ SOU 2014:63, s. 155.

För att uppnå syftet och mot bakgrund av hypotesen, formuleras följande frågeställningar:

- Vilka principer ska beaktas vid en kriminalisering?
- Vad är organiserad brottslighet?
- Hur ser bestämmelserna om ansvar för underlåtenhet att avslöja och hindra brott (23 kap. 6 § BrB) ut enligt svensk rätt?
- Kan en skärpning av underlåtenhetsbestämmelsen i 23 kap. 6 § BrB vara ett mer effektivt sätt för att motverka organiserad brottslighet?
- Är en skärpning av 23 kap. 6 § BrB för att mer effektivt motverka organiserad brottslighet förenlig med kriminaliseringsprinciperna?

1.3 Teori

1.3.1 Inledning

En teoretisk ansats behövs inom alla discipliner, med undantag för de rent beskrivande och analyserande vetenskaperna. Valet av teorier ska ske dels utifrån författarens frågeställning, och dels utifrån vilken teori författaren själv anser vara lämpligast.⁹

Författaren har valt att använda sig av ett övergripande perspektiv samt två teoretiska ansatser. Det övergripande perspektivet kallas av författaren för *kriminaliseringsprinciper*. Syftet med uppsatsen är att undersöka om 23 kap. 6 § BrB bör skärpas, och i detta syfte ligger att undersöka om skärpningen är förenlig med kriminaliseringsprinciperna. Principerna är övergripande och bör alltid beaktas vid samtliga lagstiftningsfrågor. De övergripande kriminaliseringsprinciperna fungerar således även naturligt som ett övergripande perspektiv för uppsatsen. Principerna bör ses som de yttersta ramar som författaren (samt andra) bör hålla sig inom vid undersökningar av om kriminaliseringar bör göras.

De två teoretiska ansatserna är *effektivitet* och *rättssäkerhet*. Effektivitet utgör en del av det övergripande perspektivet och utredningens utgångspunkt har även varit effektivitet, vilket leder till att det är författarens ena ansats. Den andra ansatsen är rättssäkerhet. Effektivitet och rättssäkerhet anses ofta vara centrala element i den juridiska diskursen och är således välkända, men diffusa och mångtydiga begrepp. För att kunna sätta effektiviteten i förhållande mot någonting används rättssäkerheten, då de är ett begreppspar som vanligtvis är i motsatsförhållande till varandra.

⁹ Trost, Jan, *Att skriva uppsats med akribi*, 2008, s. 20f.

1.3.2 Kriminaliseringsprinciper

Författarens övergripande perspektiv kallas kriminaliseringsprinciper. Då uppsatsen bland annat ska undersöka om en eventuell skärpning av 23 kap. 6 § BrB är förenlig med kriminaliseringsprinciperna, är det av betydande vikt att de principer som ligger bakom frågan om när en kriminalisering bör ske nogt beaktas. Under kap. 2, ”Principer för kriminalisering”, redogörs för några relevanta kriminaliseringsprinciper. Författaren kommer sedan att sammanfatta¹⁰ detta kapitel. I sammanfattningen kommer författaren att redogöra för vilka principer som han anser vara de viktigaste, och som även utgör komponenterna i det övergripande perspektivet. För att förstå innebörden av detta perspektiv måste således kap. 2 samt dess sammanfattande kommentar läsas. Då Kap. 2 följer efter Kap. 1 behöver läsaren inte redan nu ta sig an det andra kapitlet. Författaren rekommenderar läsaren att fortsätta läsa Kap. 1 och sedan ta sig an Kap. 2.

Läsaren bör vid läsning av resterande delar av uppsatsen (det vill säga Kap. 3, 4 samt 5) hålla de viktiga kriminaliseringsprinciperna i minnet. Principerna, som är avgörande för när en kriminalisering får ske, är även avgörande för besvarandet av uppsatsens sista frågeställning.

1.3.3 Effektivitet

Vad som menas med effektivitet är inte självklart och begreppets innebörd kan variera, varför det är viktigt med förtydliganden. När en hotbild uppstår – reell eller inte – väcks vissa frågor: Vem är det man ska vara rädd för? Är de nytillkomna hotbilderna riktiga? Bör nya åtgärder vidtas på grund av hotbilderna? Är åtgärderna effektiva? Hur förhåller sig åtgärderna till exempelvis rättssäkerheten? Enligt Magnus Ulväng, professor i straffrätt vid Uppsala universitet, besvaras ofta den första frågan med att hänvisa till exempelvis ”organiserad brottslighet”. Nästa fråga blir om nya åtgärder bör vidtas för att bekämpa den nya hotbilden. Enligt Ulväng kan alla, oavsett vad man tycker om en viss utveckling eller åtgärd, använda sig av effektivitetsargument: förespråkarna av nya åtgärder kan använda effektivitetsvinster som ett argument för att nya åtgärder och förändringar behövs. De som är skeptiska till förändringar kan i stället använda effektivitetsargumentet som motargument; integritets- och kostnads-effektivitetsintressena bör övertrumfa intresset av (mer effektiv) brottsbekämpning, om inte påtagliga effektivitetsvinster kan skönjas.¹¹

Begreppet effektivitet kan tolkas på olika sätt, menar Ulväng, beroende på om det ställs i relation till *mål* (till exempel ökad brottsprevention, ökad rättssäkerhet, fler fällande domar, med mera) eller *medel* (till exempel nya

¹⁰ Se underkapitel 2.3.

¹¹ Ulväng, Magnus, *Brottsbekämpning, rättssäkerhet och integritet – vad är det som har hänt och vad ska vi göra?*, SvJT 2007, s. 2f. samt 8.

tvångsmedel, nya samarbetsformer, med mera). Det är således av stor vikt att de effektivitetsvinster som eftersträvas tydligt anges.¹²

Utredningen skulle analysera om den organiserade brottsligheten *mer*¹³ *effektivt kunde motverkas* genom att skärpa vissa bestämmelser. Då det varken av SOU:n eller av kommittédirektivet framgår vad som avses med ”effektiv motverkan”, får rimliga utfyllningar göras. Författaren anser att ”mer effektiv motverkan av organiserad brottslighet” måste ses som ett mål, och målet får anses vara (främst) fler fällande domar, men även ökad brottsprevention i allmänhet. *Effektivitet* innebär således för utredningen *fler fällande domar* samt *brottsprevention*.

Författaren kommer att tillämpa begreppet effektivitet med samma innebörd som den för utredningen¹⁴. Vid användandet av denna teori kommer författaren således att främst fokusera på den organiserade brottsligheten och utredningens eventuella lagförslag: för att kunna spekulera kring om en bestämmelse kommer att vara mer effektiv kommer författaren att titta närmare på vad den organiserade brottsligheten är och hur den är uppbyggd. En bestämmelse som har som syfte att mer effektivt motverka den organiserade brottsligheten måste naturligtvis anpassas efter den organiserade brottsligheten. Frågan blir således om det går att införa en ny bestämmelse som kan komma att leda till viss effektivitet. För att avgöra denna fråga måste bland annat denna bestämmelses terminologi vara så pass tydlig att det går att avgöra om den kommer att komma till användning. Effektivitet utgör även en del av författarens övergripande perspektiv, det vill säga kriminaliseringsprinciper.

Då utredningen (och uppsatsen) ska undersöka om en lagändring (eller ett nytt lagförslag) bör införas kommer effektivitetsargumenten endast att bygga på spekulationer. Det går således inte att i dagsläget utröna om ett skärpt underlåtenhetsansvar kommer att innebära fler fällande domar och/eller allmän brottsprevention. Effektivitetsargumenten är likväl viktiga och relevanta då en tydlig indikation om högre effektivitet är av betydande vikt vid ställningstagande till förslaget. För att kunna diskutera kring (eventuella) effektivitetsvinster, måste först undersökas vad den organiserade brottsligheten är, hur den är uppbyggd och om den verkligen är ett hot som måste bekämpas och som motiverar nya kriminaliseringar.

¹² Ulväng SvJT 2007, s. 8f.

¹³ Uttrycket *mer* effektivt torde innebära att den organiserade brottsligheten redan i dag bekämpas effektivt. I kommittédirektivet till utredningen presenteras de åtgärder som har vidtagits för att bekämpa den organiserade brottsligheten. Se dir. 2013:19, s. 3ff.

¹⁴ Denna definition gäller således för hela uppsatsen (och då även i Kap. 2).

1.3.4 Rättssäkerhet

”När vi talar om rättssäkerhet och rättsstat menar vi ofta inte mer än den ordning som motsatsen till kaos och anarki kan innebära.”¹⁵

Trots begreppet rättssäkerhets viktiga innebörd råder stor oklarhet i fråga om vad denna innebörd faktiskt är.¹⁶ Enligt Åke Frändberg, professor emeritus i allmän rättslära vid Uppsala universitet, kan begreppet rättssäkerhet förklaras som ”förutsebarhet i rättsliga angelägenheter”. Begreppet kan däremot, menar Frändberg, även innebära skydd mot integritetsintrång från staten och likhet inför lagen. Rättssäkerhetsbegreppet kan således ha olika betydelser i olika sammanhang.¹⁷

Aleksander Peczenik, tidigare professor i allmän rättslära vid Lunds universitet, menade att rättssäkerhet inte kunde förklaras som ”förutsebarhet”. Han angav följande som förklaring: under Hitlers välde hade tyska judar lätt kunnat förutse att de skulle komma att förföljas genom att titta på då gällande lagtext. Peczenik menade således att denna förutsebarhet inte kunde kallas för rättssäkerhet.¹⁸ Nils Jareborg, professor emeritus i straffrätt vid Uppsala universitet, menar till skillnad från Peczenik att användningen av rättssäkerhet i betydelsen förutsebarhet är möjlig. Om man kan godta att det finns moraliskt ”dålig” juridisk rätt, hävdar Jareborg, betyder det att rättssäkerhet kan innebära en förutsebarhet i att man av staten legalt behandlas på ett inte moraliskt godtagbart sätt.¹⁹

Rättssäkerhet kan således förstås som förutsebarhet i rättsliga angelägenheter.²⁰ Frändberg har utvecklat vad förutsebarhet innebär: för att rättssystemet ska anses vara rättssäkert ska det, enligt Frändberg, tillhandahålla klara, tydliga samt pålitliga svar på frågor som har en rättslig karaktär. Frågorna kan, menar Frändberg, utformas enligt följande: ”Jag befinner mig i en viss situation: Vad gäller rättsligt för mig i denna? Jag önskar utföra en viss handling: Är denna tillåten, förbjuden eller rentav påbjuden? [...]”²¹ Graden av rättssäkerhet i samhället är således i förhållande till klarheten och tydligheten i svaren på dylika frågor, menar Frändberg; ju högre grad av klarhet och tydlighet, desto högre grad av rättssäkerhet har man. Frändberg menar vidare att tre nödvändiga villkor måste vara uppfyllda för att rättssäkerhet ska råda: för det första ska rättssystemet ha ett klart och adekvat svar på ställd fråga, det vill säga det måste finnas klara och adekvata regler. Det andra villkoret är att reglerna är publicerade. De klara och adekvata reglerna ska alltså finnas lättillgängligt för frågeställaren. För att rättssäkerhet ska råda är regel ett och två inte tillräckliga. Klara och lättillgängliga regler är otjänliga som grund för

¹⁵ Cit. Wennerström, Erik, *Rättsstat och rättssäkerhet i EU*, SvJT 2007, s. 27.

¹⁶ Zila, Josef, *Om rättssäkerhet*, SvJT 1990, s. 284.

¹⁷ Frändberg, Åke, *Om rättssäkerhet*, JT 2000/01, s. 269f samt 274f.

¹⁸ Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1995, s. 97f.

¹⁹ Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, 1992, s. 90.

²⁰ Frändberg JT 2000/01, s. 270 samt 274.

²¹ Frändberg JT 2000/01, s. 274 samt cit. Frändberg JT 2000/01, s. 274.

förutsebarhet, om det inte blir som reglerna utsäger; de rättstillämpande organen måste tillämpa reglerna lojalt och korrekt. Det tredje och sista villkoret är sålunda att man ska kunna lita på innehållet i reglerna.²²

Författaren delar Frändbergs uppfattning och *förutsebarhet* (i rättsliga angelägenheter) kommer att vara utgångspunkten för begreppet rätts-säkerhets förståelse i denna framställning. Med rättsäkerhet menas således i denna uppsats förutsebarhet. Ett eventuellt lagförslag måste därför, förutom att anpassas efter den organiserade brottsligheten, även vara acceptabelt ur en förutsebarhetsaspekt. De personer som riskerar att träffas av en eventuell lagskärpning är aktörerna inom den organiserade brottsligheten. Författaren kommer därför att undersöka vilka dessa aktörer är och om en eventuell lagskärpning uppfyller förutsebarhetskraven: kommer aktörer inom den organiserade brottsligheten till exempel att kunna fråga sig ”Jag befinner mig i en viss situation: Vad gäller rättsligt för mig i denna?” Förutsebarhet för aktörerna inom den organiserade brottsligheten innebär således att det tydligt ska framgå när de blir träffade av en eventuell bestämmelse, vad konsekvenserna blir av att de blir träffade, med mera.

1.4 Metod och material

Det finns många olika rättsvetenskapliga discipliner och metoder. För att besvara uppsatsens frågeställningar och således uppnå uppsatsens syfte, används rättsdogmatisk metod. Vad som anses vara *rättsdogmatik* är oklart och det finns olika uppfattningar bland olika författare.²³ Metoden kan dock sägas gå ut på att fastställa gällande rätt (de lege lata) och vilka rättsregler som bör tillskapas (de lege ferenda), genom att studera de allmänt accepterade rättskällorna, det vill säga lag, förarbeten, praxis och doktrin.²⁴ De fyra rättskällorna delas, enligt rättskälleläran, upp i tre delar: rättskällor som ska, bör och får användas vid juridisk argumentation. Lagstiftning och andra föreskrifter är rättskällor som ska användas. Till den andra kategorin, det vill säga källor som bör användas, hänförs bland annat förarbeten och prejudikat. Den tredje kategorin utgörs av doktrin. Det går således att utläsa en hierarki mellan rättskällorna enligt rättskälleläran.²⁵ Då doktrinen anses utgöra en del av de accepterade rättskällorna kan rättsvetenskapare sålunda genom sin argumentation bidra till utveckling av den gällande rätten. För att denna argumentation ska anses vara accepterad måste rättsvetenskapare hålla sig till de accepterade rättskällorna.²⁶ Det anses numera även finnas bred enighet om att värderingar kan utgöra en del av den rättsdogmatiska argumentationen.²⁷ Vid genomförandet av intervjuerna används en

²² Frändberg JT 2000/01, s. 274f.

²³ Peczenik, Aleksander, *Juridikens allmänna läror*, SvJT 2005, s. 249 samt Sandgren, Claes, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?*, 2005, s. 649.

²⁴ Sandgren 2005, s. 649 samt Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 2014, s. 203f.

²⁵ Peczenik, Aleksander, Aarnio, Aulis & Bergholz, Gunnar, *Juridisk argumentation – en lärobok i allmän rättslära*, 1990, s. 144ff.

²⁶ Agell, Anders, *Rationalitet och värderingar i rättsvetenskapen*, SvJT 2002, s. 245.

²⁷ Sandgren 2005, s. 652.

kvalitativ metod, som enligt Sandgren är lämpligt vid användandet av empiriskt material.²⁸

Det material som främst används vid författandet av uppsatsen är, med anledning av metoden, lagtext, förarbeten samt doktrin. I uppsatsens andra kapitel ("Principer för kriminalisering") används främst doktrin av erkända jurister samt förarbeten. Det tredje kapitlet ("Organiserad brottslighet") berör ett område där informationen ständigt uppdateras, varför författaren anser att det lämpar sig bättre med rapporter och dylikt i stället för litteratur. Det är främst rapporter från Brå, Säpo med mera som används, men även en del artiklar samt SOU 2014:63. Artiklarna är skrivna av bland annat Per Ole Träskman och Janne Flyghed²⁹. Kap. 4 ("Underlåtenhet att avslöja eller hindra brott") bygger främst på lagkommentarer samt SOU 2014:63, men även viss doktrin. Till författandet av avhandlingens sista kapitel ("Överväganden och förslag") används enbart SOU 2014:63 samt remissvar och yttranden. Remissvaren och yttrandena är slumpvis utvalda³⁰ av författaren. Fyra personer har även intervjuats: Claes Kronström (advokat), David Faxé (advokat), Sven-Erik Alhem (före detta överåklagare och rättsexpert) samt Jan Tibbling (kammaråklagare). Personerna har valts ut med anledning av att författaren tidigare har haft kontakt med dem: Kronström och Faxé genom praktik vid Luterkort Advokater samt Tibbling och Alhem genom juristprogrammet (föreläsningar samt tidigare intervjuer). Med anledning av ovanstående föreligger inga källkritiska tvivel som behöver kommenteras ytterligare.

1.5 Forskningsläge

Den organiserade brottsligheten är ett ständigt aktuellt område. Under år 2007 tog regeringen initiativ till en omfattande nationell mobilisering mot den (grova) organiserade brottsligheten. Vid ett regeringssammanträde den 21 februari 2013³¹ beslutades direktiven för ett uppdrag, för vilket Petter Asp, professor i straffrätt vid Stockholm universitet, valdes till särskild utredare. Uppdraget resulterade i SOU 2014:63.

Av dir. 2013:19 framgår följande: det finns flera orostecken gällande utvecklingen av den organiserade brottsligheten och på senare tid har flera åtgärder vidtagits i kampen mot denna brottslighet. Det har bland annat införts³² en möjlighet att söka efter uppgifter i andra EU-länders DNA-,

²⁸ Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap (del II)*, JT 1995/96, s. 1042 och 1045f. samt <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kvalitativ-metod>, 2015-05-11.

²⁹ Janne Flyghed är professor i kriminologi vid Stockholms universitet.

³⁰ Författarens sökte på "SOU 2014:63 remissvar" på www.google.se. Därefter valdes de sju första relevanta sökningarna ut. Av de sju remissvaren och yttrandena presenteras sex stycken. Det sjunde yttrandet var från Naturvårdsverket (ärendenummer NV-06395-14) som endast angav att "Naturvårdsverket har inga synpunkter på ärendet".

³¹ Dir. 2013:19.

³² Prop. 2010/11:129.

fordons- och fingeravtrycksregister. För framgång i denna kamp mot den organiserade brottsligheten är ett straffrättsligt regelverk som är ändamålsenligt utformat av avgörande betydelse. Regeringen har vidtagit åtgärder för att effektivisera regelverket: bestämmelsen i 29 kap. 2 § 6 p. BrB om att brottslighet som har bedrivits i organiserad form innebär en försvårande omständighet har utvidgats³³. Det är möjligt att förverka vinster från en inte närmare preciserad brottslig verksamhet, så kallat utvidgat förverkande³⁴. Vidare har det straffrättsliga skyddet mot människohandeln förstärkts³⁵, reglerna om grovt vapenbrott har förtydligats³⁶ och det har även skett en utvidgning av straffansvaret för givande och tagande av muta³⁷. Trots de tidigare och pågående reformarbetena ansåg regeringen att det fanns skäl att överväga om den straffrättsliga regleringen inte kan skärpas, och på så sätt bekämpa den organiserade brottsligheten mer effektivt.³⁸

Utredningsarbetet (med SOU 2014:63) bedrevs på sedvanligt sätt med 13 sammanträden. I utredningens direktiv angavs att samråd med berörda myndigheter skulle ske vid behov. Samråd skedde till övervägande del genom att de organisationer och myndigheter som ansågs vara närmast berörda fanns representerade i expertgruppen. Ekobrottsmyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen (genom Polismyndigheten i Västra Götalands län), Brå samt Sveriges advokatsamfund fanns representerade i expertgruppen. En expert från allmän domstol deltog därutöver i utredningsarbetet. Vidare skedde samråd även med andra utredningar och seminarium hölls.³⁹

Frågan om underlåtenhetsansvar är likt frågan om organiserad brottslighet omskriven. I december 1996 lämnade Straffansvarsutredningen ett förslag som innebar några förändringar och förtydliganden av 23 kap. 6 § BrB, men regeringen valde att inte införa utredningens förslag.⁴⁰ Genom SOU 2000:88 kom ytterligare förändringsförslag, där det föreslogs utvidgat straffansvar för underlåtenhet att hindra brottslig verksamhet. Utredningens majoritet valde att inte lägga fram förslaget.⁴¹ En mer detaljerad redogörelse över tidigare överväganden angående underlåtenhetsansvar ges i underkapitel 4.2.

Förevarande uppsats bidrar således till forskningsläget genom att, med SOU 2014:63 som utgångspunkt, undersöka om organiserad brottslighet kan motverkas genom skärpt ansvar för underlåtenhet att avslöja eller hindra brott. I samband med denna undersökning, undersöks även om en eventuell skärpning av 23 kap. 6 § BrB är förenlig med kriminaliseringsprinciperna – en viktig fråga som inte diskuterades i SOU 2014:63. Med anledning av

³³ Prop. 2009/10:147.

³⁴ Prop. 2007/08:68.

³⁵ Prop. 2009/10:152.

³⁶ Prop. 2011/12:109.

³⁷ Prop. 2011/12:79.

³⁸ Dir. 2013:19.

³⁹ SOU 2014:63, s. 40.

⁴⁰ SOU 2014:63, s. 162f samt SOU 1996:185.

⁴¹ SOU 2014:63, s. 164 samt SOU 2000:88, s. 15ff och 182.

SOU:n och dess lagförslag, samt de problem angående kriminaliseringsprinciperna som författaren stötte på under sin sista fördjupningskurs, är det angeläget att frågan undersöks ytterligare.⁴²

1.6 Avgränsningar

Då det föreligger begränsningar i tid och utrymme, görs vissa avgränsningar. I Kap. 2 presenteras några relevanta principer för när en kriminalisering bör ske. Kapitlet ska ge läsaren en uppfattning om vad som ska och bör beaktas vid en kriminalisering. Det ska däremot inte förstås som en fullständig presentation av samtliga kriminaliseringsprinciper, utan det är endast de mer erkända principerna som presenteras.

Den organiserade brottsligheten utgör en central del av framställningen och det är ett omskrivet problemområde inom svensk rätt och det svenska samhället. Frågeställningen ”Vad är organiserad brottslighet” är bred och inte minst svårbesvarad. Uppsatsen avser således inte att göra en uttömmande redovisning av detta område, utan att ge en mer översiktlig framställning. Läsaren ska uppmärksammas på att Polismyndigheten den 5 maj 2015 gav ut en ny rapport, kallad *Polisens rapport om organiserad brottslighet 2015*⁴³. Med anledning av att förevarande uppsats ska vara inlämnad endast (cirka) 20 dagar efter utgivandet av rapporten, hinner författaren inte ta med rapportens resultat i uppsatsen⁴⁴.

Även frågan om underlåtenhetsansvar är omdebatterad och omskriven. Samtliga stycken i 23 kap. 6 § BrB kommer att behandlas för att ge läsaren en helhetsbild av paragrafen, men fokus kommer att ligga vid paragrafens första och andra stycke. Det är således ”äkte underlåtenhetsbrott” (överträdelse av omissivdelikt) samt garantansvaret i andra stycket (det vill säga oäkta underlåtenhetsbrott och överträdelse av kommissivdelikt) som kommer att behandlas utförligt. Situationer där underlåtenhetsansvar föreligger med anledning av avtalsförhållanden, tjänst, och dylikt, kommer inte att behandlas, och inte heller frågor om nöd, nödvärnsrätt och eventuella skadestandsfrågor.

Med anledning av begränsningarna görs ingen komparativ utblick. Av samma anledning kommer inte frågan om föreningsfrihet att diskuteras. Frågan om föreningsfrihet är mer relevant för en diskussion kring om själva

⁴² Tidigare examensarbeten om underlåtenhetsansvar behandlar inte frågan om underlåtenhetsansvar som brottsbekämpningsmetod. Senare utkomna examensarbeten om organiserad brottslighet är bland annat Johan Ramklints uppsats *Den myndighetsgemensamma satsningen mot grov organiserad brottslighet ur ett rättssäkerhetsperspektiv* (VT 2013) samt Ivan Zivkovics uppsats *Hemliga tvångsmedel* (VT 2014). Uppsatserna behandlar däremot inte frågan om underlåtenhetsansvar.

⁴³ Polismyndigheten, *Polisens rapport om organiserad brottslighet 2015*, maj 2015.

⁴⁴ Författaren har däremot tittat igenom rapporten och konstaterat att uppgifterna inte påverkar uppsatsens resultat på annat sätt än uppgifterna att bekräftar resultaten.

deltagandet i en grupp som sägs bedriva organiserad brottslighet ska vara straffbart.

Utredningen skulle behandla flera frågor. Följande skulle övervägas:

”[...] [O]m kriminaliseringen av olika förstadier till brott är tillräckligt omfattande, om straffskalan för förberedelse och stämpling till brott bör förändras, om det finns omständigheter som är särskilt vanligt förekommande vid organiserad brottslighet och som bör lyftas fram som omständigheter att särskilt beakta vid brottsrubricering samt om kriminalisering av underlåtenhet att avslöja brott bör ändras på något sätt.”⁴⁵

Då det endast är den sista frågan som kommer att behandlas i denna framställning, görs en avgränsning även där. Avgränsningen görs för att kunna ge en så fullständig presentation av frågan som möjligt, inom ramen för de begränsningar som föreligger.

1.7 Disposition

Uppsatsen består av fem kapitel, varav det första (”Inledning”) är inledningskapitlet. Uppsatsens andra kapitel (”Principer för kriminalisering”) presenterar ett antal relevanta kriminaliseringsprinciper. Då syftet med uppsatsen är att undersöka en eventuell lagändring är således viss kunskap om principerna för en kriminalisering av avgörande betydelse. Kapitlet används för att besvara den första frågeställningen. Kap. 3 (”Organiserad brottslighet”) redogör för vad som egentligen menas med organiserad brottslighet och om den utgör ett hot. Utredningens lagförslag syftar till att (mer effektivt) motverka den organiserade brottsligheten. Det är således av vikt att undersöka om den organiserade brottsligheten överhuvudtaget är något som behöver bekämpas. Kapitlet används för att besvara uppsatsens andra frågeställning. I uppsatsens fjärde kapitel (”Underlåtenhet att avslöja eller hindra brott”) förklaras den gällande rätten på området (och främst 23 kap. 6 § BrB), men även tidigare överväganden. Kap. 4 används för att besvara uppsatsens tredje frågeställning. Författaren presenterar utredningens överväganden och förslag samt några remissvar och yttranden i det femte kapitlet (”Överväganden och förslag”). Kapitlet används för att besvara den fjärde frågeställningen.

Varje kapitel (2-5) avslutas med ”Författarens sammanfattande kommentarer”. Kommentarererna har som syfte att sammanfatta aktuellt kapitel och tydliggöra det som är mest relevant. Författaren rekommenderar läsaren att läsa igenom samtliga kommentarer en gång till, innan analysen.

Det sista kapitlet innan analysen är Kap. 6 (”Praktikerintervjuer”). Kapitlet är placerat innan analysen och efter övriga kapitel för att ge författaren

⁴⁵ Cit. SOU 2014:63, s. 39.

möjlighet att ställa frågor om allt från den organiserade brottsligheten (Kap. 3) till utredningens överväganden och förslag (Kap. 5) till de som intervjuas. I Kap. 6 presenteras en sammanfattning av de tillfrågades svar. Fullständiga frågor till de tillfrågade samt deras fullständiga svar, återfinns i Bilaga B.

Uppsatsen avslutas med en analys (Kap. 7) där de tre av de fem frågeställningarna besvaras. Analysen är indelad i tre avsnitt efter de tre frågeställningarna och avslutas med en sammanfattning där uppsatsens slutsatser presenteras. Den första frågeställningen ("Vilka principer ska beaktas vid en kriminalisering?") samt den tredje frågeställningen ("Hur ser bestämmelserna om ansvar för underlåtenhet att avslöja och hindra brott (23 kap. 6 § BrB) ut enligt svensk rätt?") kommer således inte behandlas i analysen, förutom när det är nödvändigt för syftet och övriga frågeställningar.

2 Principer för kriminalisering

2.1 Introduktion

Målet med utredningen var att undersöka om en eventuell lagändring i skärpande riktning kunde bidra till en mer effektiv motverkan av organiserad brottslighet. Det är därför relevant att undersöka vilka principer som ska beaktas vid en kriminalisering. Principerna är avgörande för om lagförslag och lagändringar överhuvudtaget kan införas. I detta kapitel presenteras således några av det svenska rättssystemets viktigaste kriminaliseringsprinciper, vilka även utgör författarens övergripande perspektiv, som läsaren bör bära med sig genom resterande delar av uppsatsen. Följande frågeställning kommer att besvaras i detta kapitel: Vilka principer ska beaktas vid en kriminalisering?

Innan läsaren ger sig an detta kapitel, rekommenderar författaren att underkapitel 1.3.2 läses översiktligt en gång till.

2.2 Principer enligt doktrinen

2.2.1 Nils Jareborgs principer

Innan frågan om *när* en kriminalisering ska ske behandlas, bör frågan om vad det egentliga *syftet* med en kriminalisering är besvaras. När frågan om syftet besvaras menar Jareborg att straffrättens tre nivåer bör hållas isär. De tre nivåerna är: kriminalisering, utdömmande av straff i enskilda fall samt verkställighet av straff i enskilda fall. Syftet med att kriminalisera är, menar han, till stor del allmänprevention, vilket även är det övergripande syftet med hela det straffrättsliga systemet. Förhoppningen är således att en kriminalisering ska förhindra icke önskvärda handlingar och framkalla andra som är önskvärda. De två andra nivåerna, det vill säga doms- och verkställighetsnivån, bygger emellertid på en vedergällningsprincip. Gällande den sista nivån kan även individualpreventiva hänsyn tas.⁴⁶

Jareborg anför att en kriminalisering är formell social kontroll genom straffhot. Kriminalisering som en kontrollform bör dock, menar han, utgöra en sista utväg för att lösa ett problem, det vill säga principen om *ultima ratio*. Straff bör användas i sista hand då det är en kraftig och relativt primitiv reaktion från samhällets sida. Enligt Jareborg fungerar straffet inte heller som en direkt konfliktlösande funktion, utan det är i grunden repressivt.⁴⁷

⁴⁶ Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, 2013, s. 30ff., SOU 2013:38, s. 425 samt Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, 2001, s. 50.

⁴⁷ Asp m.fl. 2013, s. 32ff, Ulväng, Magnus & Cameron, Iain (red.), *Essays on criminalisation & sanctions*, 2014, s. 34f. samt Jareborg 2001, s. 46f.

En kriminalisering har även, enligt Jareborg, en expressiv funktion. När en gärning kriminaliseras förmedlas ett budskap från statsmakten till medborgarna: gärningen är socialt förkastlig och den är inte förenlig med samhällets önskvärda sociala ordning. Kriminaliseringen får således en symbolfunktion. Jareborg anför att symbolfunktionen inte ensamt kan motivera en kriminalisering, men att det i praktiken de facto förekommer fall där den har varit den främsta anledningen.⁴⁸

Frågan om *när* en kriminalisering bör ske är fortfarande obesvarad. Enligt Jareborg måste det för att en kriminalisering ska anses vara berättigad finnas en anledning till att använda kriminalisering som metod. Ett första skäl som berättigar en kriminalisering är att det föreligger något av värde eller intresse som är *skyddsvärt*. Exempel på sådana värden och intressen är liv, hälsa, frihet, egendom och rörelsefrihet. Jareborg menar att 2 kap. regeringsformen (1974:152) (RF) – som behandlar grundläggande fri- och rättigheter – kan fungera som en katalog över legitima och skyddsvärda värden. Åsikterna om vad som ska anses vara skyddsvärt är dock delade och det saknas således en entydig förklaring till vad som är skyddsvärt. Jareborg framhåller att förekomsten av något skyddsvärt inte per automatik berättigar en kriminalisering. Han menar att det skyddsvärda faktiskt kan skyddas genom andra åtgärder, som till exempel skadeståndsskyldighet.⁴⁹

Ett andra kriterium för att en kriminalisering ska få ske, är att kriminaliseringen måste avse *gärningstyper*, och således varken enskilda gärningar eller individer. Det andra kriteriet är enligt Jareborg det mest grundläggande. Jareborgs tredje kriterium är att kriminalisering bör avse de mest förkastliga gärningarna och därutöver endast tillgripas i sista hand (*ultima ratio*), då bestraffning anses vara samhällets mest ingripande, men även mest förnedrande sanktion.⁵⁰

Genom ett straffhot bör man främst, menar Jareborg, söka förhindra det som kan anses betraktas som en skada. Det innebär att man exempelvis inte ska kriminalisera handlingar som innebär att någon endast upplever ett obehag (som inte kan anses vara en skada) eller handlingar som vidtas för att skada sig själv. Enligt Jareborg bör ett ytterligare kriterium vara att brottstyperna är begripliga och bestämt definierade i lag.⁵¹

⁴⁸ Asp m.fl. 2013, s. 35 samt Jareborg 2001, s. 48f.

⁴⁹ Asp m.fl. 2013, s. 39f. samt Jareborg 2001, s. 53.

⁵⁰ Asp m.fl. 2013, s. 41 samt Jareborg 2001, s. 53.

⁵¹ Asp m.fl. 2013, s. 41 samt 53 samt Jareborg 2001, s. 53f.

2.2.2 Claes Lernestedts principer

Lernestedt formulerar fyra positiva krav som han menar bör vara uppfyllda för att en kriminalisering ska få ske. En kriminalisering ska, för att vara godtagbar:

- ”skydda någonting som är skyddsvärt,
- riktas mot beteende som orsakar (eller åtminstone kan orsaka) ’skada’,
- riktas mot beteende med viss närhet till vad straffbudet tänks skydda,
- ha viss förmodad effektivitet.”⁵²

De fyra kraven formuleras ur fyra problemområden, nämligen *intresse, skada, förstadier* samt *effektivitet*.⁵³

Enligt Lernestedt får det som ska skyddas genom en kriminalisering (till exempel fara eller skada) en undanskymd tillvaro i svensk diskussion. I ett system där straffrätten ska användas restriktivt, anför Lernestedt, bör utgångspunkten vara att det som anses vara skyddsvärt måste kunna definieras. Definitionen ska kunna ske (före och) fristående från det som kan angripa det skyddsvärda.⁵⁴ Vid en kriminalisering bör angivandet av vilket intresse som kriminaliseringen tänks skydda vara primär utgångspunkt för lagstiftaren. När ett intresse har angetts är det andra kravet som ankommer på lagstiftaren ”[...] att detta intresse inte bara [beskriver frånvaron av det beteende som straffbudet träffar].”⁵⁵ Som skäl för att kriminalisera mord bör därför inte kunna anges att det är av intresse att mord inte begås, utan det måste motiveras *varför* mord inte ska begås. Ett tredje krav är att intresset inte enbart ska beskriva en uppenbar motsats (eller ett alternativ) till det av straffbudet träffade beteendet.⁵⁶

Efter att det skyddsvärda intresset tillfredsställande har angetts ska i nästa steg undersökas vad som anses orsaka skadan. Det som ska undersökas är således hur aktuell gärningstyp står i en (negativt) påverkande relation till det skyddsvärda intresset. Beteenden som orsakar (eller kan orsaka) skada är beteenden som kan kriminaliseras. En användning av skadebegreppet för att kunna avgöra vilka kriminaliseringar som bör godtas och vilka som inte bör godtas kan dock bara ske i begränsad utsträckning, menar Lernestedt.⁵⁷

Det tredje steget blir enligt Lernestedt att undersöka hur långt i förväg det kan anses vara berättigat att inträda med en kriminalisering.⁵⁸ Det avgörande för besvarandet av frågan är, anför Lernestedt, vikten av det skyddsvärda

⁵² Lernestedt, Claes, *Kriminalisering – problem och principer*, 2003, s. 352 samt cit.

Lernestedt 2003, s. 352.

⁵³ Lernestedt 2003, s. 352 samt SOU 2013:38, s. 431 och 439.

⁵⁴ Lernestedt 2003, s. 31f.

⁵⁵ Cit. Lernestedt 2003, s. 167.

⁵⁶ Lernestedt 2003, s. 166ff.

⁵⁷ Lernestedt 2003, s. 32f., 269ff samt 352.

⁵⁸ Lernestedt 2003, s. 33.

intresset; ju viktigare det som önskas skyddas är, desto längre i förväg bör det anses vara godtagbart att skydda genom en kriminalisering.⁵⁹

Effektivitet är det fjärde, och sista, problemområde som Lernestedt behandlar. Enligt Lernestedt blir ett krav på att en kriminalisering endast får ske om den kan förväntas bli effektiv svårt att alltid uppfylla.⁶⁰ Från lagstiftarhåll hävdas det inte sällan, anför Lernestedt, att en kriminalisering medför ett effektivt (eller mer effektivt) intresseskydd och att det därför, ensamt, utgör tillräcklig grund för kriminaliseringen. Lernestedt menar att det är viktigt att stävja denna användning av begreppet effektivitet.⁶¹ En kriminalisering ska däremot ha viss förmodad effektivitet för att den ska anses vara godtagbar.⁶²

2.3 Åklagarutredningens principer

År 1990 tillkallades en kommitté vars uppdrag var att utreda åklagarverksamheten samt brottmålsförfarandet. Kommittén fick namnet Åklagarutredningen -90 och utredningen utmynnade i SOU 1992:61.⁶³

Enligt utredningen framgår att en kriminalisering inte är den enda metoden för att styra samhällsmedborgarnas beteenden; det finns andra sanktionsmetoder som kan vara lika effektiva som en kriminalisering och emellanåt enklare att hantera. Ett straff ska ses som statens yttersta uttryck när det kommer till maktutövning och kriminalisering som metod ska därför användas med försiktighet.⁶⁴ Åklagarutredningen anförde ytterligare skäl för varför straffrätten bör användas med försiktighet: en straffrättslig inflation kan få motsatt effekt, vilket innebär en urvattning av straffhotet. Straffrättslig inflation kan även få som effekt att straffbestämmelserna blir så många och vida att det leder till legalitets- och förutsebarhetsproblem.⁶⁵

Enligt Åklagarutredning bör följande fem kriterier vara uppfyllda för att en kriminalisering ska anses vara rättfärdigad:

1. ”ett beteende kan föranleda påtaglig skada eller fara
2. alternativa sanktioner står inte till buds, skulle inte vara rationella eller skulle kräva oproportionerligt höga kostnader
3. straffsanktion krävs med hänsyn till gärningens allvar
4. straffsanktionen skall utgöra ett effektivt medel för att motverka det icke önskvärda beteendet
5. rättsväsendet skall ha resurser att klara av den eventuella ytterligare belastning som kriminaliseringen innebär.”⁶⁶

⁵⁹ Lernestedt 2003, s. 304ff. samt SOU 2013:38, s. 437.

⁶⁰ Lernestedt 2003, s. 33 samt 348ff.

⁶¹ Lernestedt 2003, s. 316ff. samt SOU 2013:38, s. 439.

⁶² Lernestedt 2003, s. 352.

⁶³ Prop. 1994/95:23, s. 40.

⁶⁴ SOU 1992:61, s. 104ff.

⁶⁵ SOU 1992:61, s. 106f.

⁶⁶ Cit. SOU 1992:61, s. 111.

Åklagarutredningen behandlades av regeringen i prop. 1994/95:23, *Ett effektivare brottmålsförfarande*. Regeringen, som i stort höll med om det av utredningen anförda, gjorde följande bedömning: att använda kriminalisering som en metod för att försöka förhindra att normer i samhället överträds bör göras med försiktighet. Kriminaliseringar bör därför inte belasta rättsväsendet med gärningar som har ringa eller inget straffvärde. Inte heller ska kriminalisering ses som det enda eller som det alltid mest effektiva tillvägagångssättet för att motverka beteenden som är oönskade. Förfaranden som kan leda till påtaglig skada eller fara, och som inte kan behandlas på annat sätt, bör kriminaliseras.⁶⁷

Som skäl för regeringens bedömning anfördes följande: det yttersta syftet med en kriminalisering är allmänprevention och avsikten är således att straffet ska vara avskräckande. Vid allvarigare brott kan straffet även verka som upprättelse för den brottsutsatte. Ett straff saknar däremot i princip, till skillnad från andra (tvångs)ingripanden från statens sida, reparativ funktion. Att straffbelägga en gärning är en drastisk åtgärd som bör övervägas ingående.⁶⁸

Regeringen och riksdagen ställde sig, i allt väsentligt, bakom Åklagarutredningens fem kriminaliseringskriterier.⁶⁹

2.4 Straffrättsanvändningsutredningens principer

År 2011 fick en särskild utredare i uppdrag av regeringen att (bland annat) återigen "[...] analysera och ta ställning till vilka kriterier som bör gälla för att kriminalisering ska anses vara befogad [...]".⁷⁰ En utgångspunkt för utredningen var att kriminaliseringar bör användas med försiktighet.⁷¹ Utredningen resulterade i SOU 2013:38, även kallad Straffrättsanvändningsutredningen.

Utredningen kom fram till att de skäl som Åklagarutredningen förde fram gällande en försiktig användning av straffrätten fortfarande gäller. Det konstaterades vidare att Åklagarutredningens förhoppningar om ökad restriktivitet gällande nykriminaliseringar inte hade förverkligats. En märklig företeelse, enligt utredningen, var vissa argument vid kriminaliseringar: utredningen fann att det vid diskussioner om en kriminalisering bör ske i vissa ärenden hänvisades till vissa argument, för att i andra ärenden hänvisa till samma argument när det fördes diskussioner om varför en kriminalisering inte bör ske. En effekt av sådan argumentation blir, enligt utredningen, att straffrätten har blivit mer och mer

⁶⁷ Prop. 1994/95:23, s. 52.

⁶⁸ Prop. 1994/95:23, s. 52ff.

⁶⁹ Prop. 1994/95:23, s. 55, bet. 1994/95:JuU2 samt SOU 2013:38, s. 444.

⁷⁰ Dir. 2011:31, s. 1 samt cit. dir. 2011:31, s. 1.

⁷¹ Dir. 2011:31, s. 3.

motsägelsefull. Det har vidare enligt utredningens kartläggning förekommit fall där argumentation om kriminaliseringskriterierna har anpassats för att stödja en (på förhand bestämd) slutsats. Den förbestämda slutsatsen har i många fall varit att en kriminalisering bör genomföras.⁷²

Utredningen anförde att Åklagarutredningens kriterier är någorlunda vaga och tänjbara. Det kan i sin tur vara en anledning till att argumentationen vid kriminaliseringar ser ut som den gör. Då kriterierna är vaga och tänjbara är det oftast möjligt att argumentera för att kriterierna är uppfyllda, om det finns en vilja att kriminalisera, enligt utredningen.⁷³

Då det hade gått över två decennier sedan Åklagarutredningen presenterade sina kriterier, samtidigt som det är viktigt att kriminaliseringar speglar den aktuella samhällsbilden, fanns det enligt Straffrättsanvändningsutredningen intresse av att se över Åklagarutredningens kriterier.⁷⁴

Straffrättsanvändningsutredningen presenterade följande principer för när en kriminalisering bör anses vara befogad:

1. ”Det tänkta straffbudet måste avse ett identifierat och konkretiserat intresse som är skyddsvärt (godtagbart skyddsintresse).
2. Det beteende som avses bli kriminaliserat måste kunna orsaka skada eller fara för skada på skyddsintresset.
3. Endast den som har visat skuld – varit klandervärd – bör träffas av straffansvar, vilket innebär att kriminaliseringen inte får äventyra tillämpningen av skuldprincipen.
4. Det får inte finns något tillräckligt värdefullt motstående intresse.
5. Det får inte finns någon alternativ metod som är tillräckligt effektiv för att komma till rätta med det oönskade beteendet [...].”⁷⁵

Straffrättsanvändningsutredningen presenterade liksom Åklagarutredningen fem principer, men principerna skiljer sig åt till viss del. Principerna 1-3 säger det som Åklagarutredningen framförde genom ett kriterium, nämligen att gärningen skulle vara tillräckligt allvarlig (princip 3). Princip 5 motsvarar dock det som Åklagarutredningen presenterade genom flera kriterier, det vill säga olika effektivitetshänsyn.⁷⁶

Utredningen betonade att det inte är möjligt att fastställa några absoluta regler för när en kriminalisering får ske. Principerna ska i stället, vid överväganden om kriminaliseringar, fungera som en ram. För att göra undantag från principerna bör det dock, anförde utredningen, föreligga mycket tungt vägande skäl. Skälen ska sedan tydligt redovisas och det ska även tydligt klargöras att avsteg sker från principerna.⁷⁷

⁷² SOU 2013:38, s. 477f.

⁷³ SOU 2013:38, s. 478.

⁷⁴ SOU 2013:38, s. 478.

⁷⁵ Cit. SOU 2013:38, s. 498.

⁷⁶ SOU 2013:38, s. 498f.

⁷⁷ SOU 2013:38, s. 480 samt 499.

2.5 Författarens sammanfattande kommentarer

De flesta principer/kriterier är återkommande och tydliga. Formuleringen av dessa principer är dock svårare och det föreligger risk för att principerna blir vaga, som Straffrättsanvändningsutredningen kritiserade Åklagarutredningens principer för att vara. Tydligt återkommande principer, som även författaren anser ska beaktas vid en kriminalisering, är följande: för att en kriminalisering ska vara godtagbar måste det först och främst finnas något *skyddsvärt*. Tydliga exempel är rätten till liv, frihet och hälsa. Detta skyddsintresse ska, som Straffrättsanvändningsutredningen framförde, vara identifierat och konkretiserat. En andra princip är att kriminaliseringen ska avse ett beteende som kan orsaka *skada eller fara för skada* på det som anses vara skyddsvärt. Det är således det beteende som orsakar (eller kan orsaka) skada eller fara, som kan kriminaliseras. Den eventuella kriminaliseringen måste även, som tredje princip, förväntas ha viss *effektivitet* för att det ska vara godtagbar. Om kriminaliseringen inte förväntas ha någon effektivitet finns det inte heller någon anledning att införa den.

En inte lika tydligt presenterad princip, men som ändå är väldigt väsentlig, är att kriminaliseringar endast får ske i sista hand, det vill säga principen om *ultima ratio*. Jareborg förespråkar tydligt att kriminaliseringar endast får ske i sista hand. Även Åklagarutredningen anförde att kriminaliseringar inte är det enda sättet att styra medborgarnas beteenden och att det finns andra alternativ. Ett straff ska ses som statens yttersta uttryck för maktutövning och kriminaliseringar ska därför, enligt utredningen, ske med försiktighet. Åklagarutredningens andra princip är att en kriminalisering inte får ske om alternativa sanktioner står till buds (och så vidare). En utgångspunkt för Straffrättsanvändningsutredningen var vidare att kriminaliseringar bör användas med försiktighet.

De fyra ovannämnda principerna bör anses vara ytterst centrala. Principerna ska beaktas vid en kriminalisering och kan sägas utgöra de yttersta ramarna för en kriminalisering. Författaren delar vidare Straffrättsanvändningsutredningens åsikt om att några absoluta regler för när en kriminalisering får ske inte är möjligt att införa. Vid avsteg från principerna är det dock, som Straffrättsanvändningsutredningen hävdade, väldigt viktigt att de tydligt redovisas. Det är även viktigt att påpeka att principerna inte ska ses som alternativa, utan snarare kumulativa.

För att en kriminalisering ska ske måste det således, för det första, finnas något som är värt att skydda, det vill säga något skyddsvärt. Kriminaliseringen ska sedan riktas mot det beteende som kan orsaka skada eller fara för skada på det skyddsvärda. För att en kriminalisering ska vara godtagbar måste den även förväntas ha viss effektivitet och kriminaliseringen ska ske i sista hand (enligt principen om *ultima ratio*).

3 Organiserad brottslighet

3.1 Introduktion

För att avgöra om skärpt ansvar vid underlåtenhet att avslöja eller hindra brott kan vara ett effektivt tillvägagångssätt i kampen mot den organiserade brottsligheten, måste man först förstå vad *organiserad brottslighet* är. I detta kapitel kommer författaren att beskriva vad som avses med *begreppet* organiserad brottslighet, vilka som är de relevanta *aktörerna*, vilka *metoder* de använder och vilka *brott* de begår. Frågan om den organiserade brottsligheten verkligen utgör ett hot kommer även att behandlas. Då kapitlet utgör grunden för hela uppsatsen, är det viktigt att begreppet utförligt behandlas. I detta kapitel kommer sålunda följande frågeställning att besvaras: Vad är organiserad brottslighet? I förhållande till uppsatsens teoretiska ansatser kommer författaren att undersöka om brottsligheten behöver bekämpas (effektivt), samt vilka problem som kan uppstå när den (effektivt) ska bekämpas. Författaren kommer även att undersöka vilka förutsebarhetsproblem som kan uppstå vid bekämpandet av brottsligheten, med anledning av dess struktur med mera.

3.2 Vad är organiserad brottslighet?

3.2.1 Definition av begreppet organiserad brottslighet

”– Den organiserade brottsligheten är som en elefant. Svår att beskriva, men när du ser den så vet du vad det är, konstaterar [Tommy Hydfors].”⁷⁸

Det saknas en legaldefinition av begreppet organiserad brottslighet i svensk rätt, och det finns inte heller någon allmänt vedertagen definition. Trots senare års stora satsningar som har syftat till att motverka organiserad brottslighet, har det inte ansetts vara lämpligt att definiera begreppet organiserad brottslighet (eller kriminell organisation) i lag.⁷⁹ Förarbetena till 29 kap. 2 § 6 p. BrB ger dock viss vägledning i frågan. Enligt 29 kap. 2 § 6 p. BrB ska som försvårande omständighet vid en straffvärdesbedömning beaktas om brottet har utgjort ett led i en brottslighet som utövas i organiserad form eller systematiskt, eller om brottet har föregåtts av särskild planering.⁸⁰ Brottslighet ska anses ha utövats i *organiserad form* om den har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer – under en inte helt obetydlig tid – har samverkat för att begå brott, enligt förarbetena. Det är

⁷⁸ Cit. Brandberg, Ulrika & Knutson, Tom, *Organiserad brottslighet: Brotts som affärsidé*, Advokaten, 2010, s. 24. Tommy Hydfors var tidigare ställföreträdande rikskriminalchef.

⁷⁹ Ds 2008:38, s. 35 samt SOU 2014:63, s. 46.

⁸⁰ SOU 2011:80, s. 75.

således inte tillräckligt att ett begånget brott har skett i samverkan. Gärningsmännen måste ha ingått i en sammanslutning eller i ett nätverk av viss kontinuitet. Syftet bakom sammanslutningen eller nätverket måste vidare ha varit att begå brott och detta syfte måste ha sträckt sig längre än till enbart det begångna brottet. Att den brottsliga gärningen i sig ska ha utgjort ett *led* i brottslighet som har utövats i organiserad form ska förstås som så att brottet ska ha haft ett naturligt samband med resterande brottslighet. *Systematisk brottslighet* innebär brottslighet där tillvägagångssättet har upprepats flera gånger.⁸¹

Den organiserade brottsligheten ska inte förväxlas med *organiserade brott*. Förutom varaktiga gängbildningar och olika typer av nätverk finns även temporära grupperingar. En temporär gruppering kan uppstå för att genomföra ett specifikt brott, som exempelvis ett bankrån eller ett värde-transportrån, och därefter upplösas. Gruppen har således genomfört ett organiserat brott, men det rör sig inte om organiserad brottslighet. Organiserad brottslighet utmärker sig genom att det handlar om en någorlunda löpande kriminell verksamhet. Verksamheten som sådan är så pass omfattande att den inte kan bedrivas på egen hand.⁸²

Avsaknaden av en legaldefinition (och en allmänt vedertagen definition) innebär inte att det inte finns definitioner av begreppet organiserad brottslighet. Till exempel har Brottsförebyggande rådet⁸³, Säkerhetspolisen⁸⁴, FN⁸⁵ och EU⁸⁶ definierat begreppet. Ett problem med definitionerna från FN och EU är att det inte är självklart om de går att applicera på svenska förhållanden, då den organiserade brottsligheten i Sverige inte nödvändigtvis är som den internationella organiserade brottsligheten.⁸⁷ Trots många olika definitioner råder det en bred samsyn kring att den organiserade brottsligheten består av tre (sammankopplade) beståndsdelar: den organiserade brottsligheten syftar för det första ytterst till ekonomisk vinning. Brottsligheten har för det andra, då den är organiserad, större kapacitet eller förmåga att skada samhället, jämfört med andra kriminella aktörer. För det tredje är beskyddandet av sin kriminella verksamhet något som aktörerna inom den organiserade brottsligheten ägnar sig åt och de kan ofta, på varierande otillåtna sätt, försöka påverka journalister, politiker, myndighetsföreträdare och andra inflytelserika organisationer och personer. De tre beståndsdelarna är naturligt sammankopplade enligt följande teori:

⁸¹ Prop. 2009/10:147.

⁸² Brå 2002:7, s. 7ff. samt SOU 2014:63, s. 43.

⁸³ Brå, Idéskrift 18, *Lokala åtgärder mot organiserad brottslighet*, 2009, s. 34.

⁸⁴ Säpo, *Nationell hotbild – Otillåten påverkan från den grova organiserade brottsligheten*, februari 2014, s. 7.

⁸⁵ Förenta Nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, UNTOC). Sverige tillträdde FN:s konvention 2004. Enligt regeringen behövdes inga lagstiftningsåtgärder för att uppfylla instrumentens krav, se skr. 1998/99:60, s. 265 samt prop. 2002/03:146, s. 32.

⁸⁶ Rådets rambeslut 2008/841/RIF. Sverige har antagit och genomfört rambeslutet i svensk rätt, se Ds 2008:6, Ds 2010:25, prop. 2007/08:144 samt 2010/11:76. Bedömning gjordes att svensk rätt i huvudsak uppfyllde de åtaganden som följde av rambeslutet, se prop. 2010/11:76, s. 21.

⁸⁷ SOU 2014:63, s. 45 samt Brå 2012:13, s. 332.

för att maximera sina illegala vinster organiserar sig de ekonomiskt motiverade brottslingarna. Efter att vinsterna har blivit tillräckligt stora uppstår ett behov av, men även en förmåga, att skydda verksamheten från både konkurrenter och staten.⁸⁸

Enligt Per Ole Träskman, seniorprofessor i straffrätt vid Lunds universitet, antyder begreppet organiserad brottslighet att det finns två klart avgränsningsbara former av kriminalitet: brottslighet som är organiserad och brottslighet som inte är det. Träskman anser det vara meningslöst att försöka dela upp brottsligheten på så sätt. All brottslighet är olika mycket organiserad och uttrycket ”organiserad brottslighet” kan då snarast avse om brottsligheten är mer organiserad än brottslighet i allmänhet.⁸⁹

3.2.2 Aktörer

”– Jag menar att det handlar om utanförskap. Kärlek, värme och omtanke och bekräftelse behöver alla. Får man inte det hemma eller av sina vänner är det lätt att man söker sig till de här grupperna. För här får man verkligen bekräftelse på om man har gjort något ”bra” i det kriminella. Man får brödraskapet, säger Tommy Hydfors.”⁹⁰

Organiserad brottslighet innebär att en kriminell organisation/sammanslutning/grupp⁹¹ begår brott. Gruppen har således tillkommit för att begå brott och olika gruppmedlemmar intar olika roller. De olika organisationerna/grupperna är vanligtvis väldigt flexibla: medlemmar kan komma och gå och verksamheten kan avta mellan olika projekt.⁹²

Mc-gängen var bland de första som kopplades ihop med organiserad brottslighet under 1990-talet. I dag finns en mängd olika former av organisationer som begår brott; brotten kan ske i organisationens namn, men även med organisationen som täckmantel eller som påtryckningsmedel. Broderskapsgrupperingar, fängelsegång, etniska grupperingar, territoriella nätverk och ungdomsgång, politiskt extremistiska grupperingar och ad hoc-grupperingar är några exempel på olika gängformer.⁹³ En mer övergripande indelning av grupperna kan göras genom att dela in dem i broderskapsgrupperingar och ad hoc-grupper.⁹⁴

Broderskapsgrupperingar brukar de grupper kallas som har en tydlig kriminell identitet. Gruppen har utmärkande symboler och attribut,

⁸⁸ Ds 2008:38, s. 35.

⁸⁹ Träskman, Per Ole, *Brottsligheten och dess bekämpande – en reflektion om verkliga hot och hotbilder*, SvJT 2007, s. 110.

⁹⁰ Cit. Brandberg 2010, s. 24.

⁹¹ Se även underkapitel 3.1.1 ovan.

⁹² Brå, *Lokal organiserad brottslighet – en handbok om motåtgärder*, 2010, s. 22f.

⁹³ SOU 2014:63, s. 51-57 samt Wierup, Lasse & Larsson, Matti, *Svensk maffia – en kartläggning av de kriminella gängen*, 2007, s. 14ff.

⁹⁴ Brå 2010, s. 23f.

exempelvis tatueringar eller emblem som fungerar som gruppens varumärke. Gångmedlemmarna i broderskapsgrupperna är ofta livsstilskriminella och gängen är vanligtvis hierarkiskt uppbyggda; det finns en ledare ("president") och andra underordnade. Mc-gängen är broderskapsgrupper där brödraskapet anses vara det absolut viktigaste, åtminstone till en början.⁹⁵ Detta får även belägg från Lars Korsell, forskare och enhetschef på Brå. Enligt Korsell handlar broderskapsgrupper om gemenskap och identitet.⁹⁶ När mc-gängens medlemmar begår brott sker det allt som oftast utanför gänget i olika konstellationer. Det är främst vid konflikter inom den kriminella världen som broderskapsgruppen figurerar som en homogen grupp. Deltagande i broderskapsgrupperingar ger på grund av varumärket ett skrämselfkapital när brott begås, oavsett om brottet utförs ensamt eller med andra.⁹⁷

Forskning tyder på att den organiserade brottsligheten som regel bedrivs i lösare nätverk, även kallade *ad hoc-grupper*. Till skillnad från broderskapsgrupperna håller dessa tillfälliga nätverk för det mesta låg profil. De har inte heller någon utåtriktad kriminell identitet och medlemmar rekryteras utifrån de behov som finns vid olika kriminella projekt. Rekryteringen baseras på tilliten till den gruppmedlem som tar in en ny person. Samhörighet är inte av betydelse i *ad hoc*-grupperna och det brukar inte förekomma speciella initieringsritualer. Gruppens kriminella projekt drivs vanligtvis av en fast kärna av personer som står varandra nära. Resterande personer utgör "anställda" som kan komma in för ett visst projekt och lämna när det är slutfört. *Ad hoc*-gruppernas främsta syften är att tjäna pengar, till skillnad från broderskapsgrupperna där sammanhållning och gemenskap (ofta) är det viktigaste.⁹⁸ Broderskapsgrupperingarnas betydelse för den kriminella miljön överskattas ofta på grund av deras dåliga rykte. Ryktet är ofta grundat på tidigare våldsgärningar, medial exponering och synlighet. *Ad hoc*-grupperna underskattas däremot, på motsatt vis: som regel uppträder *ad hoc*-grupperna väldigt diskret, främst för att undgå myndigheternas uppmärksamhet.⁹⁹

Den genomsnittliga personen som ägnar sig åt organiserad brottslighet är född på 1960- eller 70-talen, är bosatt i ett storstadsområde och majoriteten har barn och familj. Att personerna inte är födda senare kan bero på att uppbyggnaden av en kriminell verksamhet och anskaffandet av den kunskap som krävs för att begå avancerade brott är tidskrävande.¹⁰⁰ Enligt utredningen finns det uppgifter som tyder på att andelen ungdomar i gäng har minskat. Samtidigt finns det andra uppgifter som tyder på att det sedan 2006 har blivit en trend bland unga att gå med i kriminella grupper.¹⁰¹

⁹⁵ SOU 2014:63, s. 52f. samt Brå 2010, s. 23f.

⁹⁶ Brandberg 2010, s. 25.

⁹⁷ SOU 2014:63, s. 52f. samt Brå 2010, s. 23f.

⁹⁸ SOU 2014:63, s. 57.

⁹⁹ Brå 2012:13, s. 332.

¹⁰⁰ RPS, *Nationella underrättelsecentrets lägesbild av grov organiserad brottslighet 2014-2015*, 2014, s. 4.

¹⁰¹ SOU 2014:63, s. 55.

3.2.3 Brott och metoder

Då den organiserade brottsligheten får mycket utrymme i kriminalpolitik och media i dag kan man förledas att tro att det är ett nytt fenomen. Organiserad brottslighet har däremot funnits mycket länge och en tidig form är sjöröveri.¹⁰²

Den brottsliga verksamhet som bedrivs i organiserad form brukar ha ekonomiska syften. Brottstyper som är vanliga inom den organiserade brottsligheten är till exempel smuglingsbrott, narkotikabrott, häleribrott och stölder. För att skydda den pågående kriminella organisationen begås även en viss del brottslighet, vanligtvis genom vålds- och hotbrott. Andra brott som begås för att skydda organisationen kan vara mer subtila hot och trakasserier, och även korruption. Den organiserade brottsligheten har på senare tid utvidgat sin organisation till att också omfatta ekonomisk brottslighet.¹⁰³

Bedrägeribrotten har ökat under senare år. Att begå bedrägeri ses som en genväg, jämfört med till exempel stöld. Vid en stöld måste egendom först stjälas för att sedan omvandlas till pengar, medan brottslingarna kommer åt pengarna direkt genom bedrägerier.¹⁰⁴ En ny trend inom bedrägeriområdet är att begå brottet genom internet. Genom försäljnings- och auktionssidor kan mer eller mindre organiserade former av bedrägerier ske där även stulna identiteter används.¹⁰⁵ Uppskattningsvis begås tre av tio bedrägerier genom internet och lika många sker genom att utnyttja kontokort. Det börjar även bli allt vanligare med bluffakturor, där direktkontakt tas med brottsoffret (oftast via telefon) för att kräva betalningar på falska fakturor och avtal.¹⁰⁶

Utpressning är ett brott som länge har förknippats med organiserad brottslighet. I dag blir det allt vanligare att utpressningsförsöken riktas mot företag i stället för privatpersoner. Företagen, som inte alltid har ”rent mjöl i påsen”, kan utnyttjas då de kanske gärna undviker polis eller andra hjälpmedel. Utpressningsbranschen, som historiskt har varit ovanlig i Sverige, har utvecklats till en affärsidé och används av bland annat broderskapsgrupperna som utnyttjar sitt skrämselkapital. Allvarliga hot- och våldsgärningar är inte erforderliga då brottsoffret många gånger är medveten om gruppens våld- och skrämselkapital. Utpressning har således blivit en mindre riskfylld version av rån.¹⁰⁷

Indrivning är en annan typ av verksamhet som förekommer inom ramen för den organiserade brottsligheten. Verksamheten går ut på att driva in legala, men även illegala fordringar. Riktiga fordringar gäller ofta narkotika och spel, medan en del skulder kan vara helt påhittade och grundlösa. Det

¹⁰² Brå 2012:13, s. 334.

¹⁰³ SOU 2014:63, s. 57.

¹⁰⁴ SOU 2014:63, s. 61.

¹⁰⁵ RKP, *Polisens lägesbild över organiserad brottslighet 2013*, 2013, s. 9.

¹⁰⁶ SOU 2014:63, s. 61f.

¹⁰⁷ Brå 2012:6, s. 94f. samt SOU 2014:63, s. 62.

händer även att personer får arbeta av en fiktiv skuld genom att begå ett brott för den utpressande personens eller gruppens räkning.¹⁰⁸

Hot- och våldsbrotten är inte den organiserade brottslighetens primära brott, utan används i stället för att utöva påtryckning och upprätthålla makt.¹⁰⁹ De kriminella organisationerna grundar hela sin kriminella aktivitet och sitt inflytande på våldsutövning.¹¹⁰ En grundläggande delförklaring till att de kriminella grupperna kan fortsätta med sin illegala verksamhet är med anledning av våldsutövandet eller hot om våldsutövande. Våldet blir ett vålds- och skrämselförmedel som gruppen kan använda vid behov av påtryckningsmedel. Påtryckningarna, så kallad otillåten påverkan, kan användas för att få offer och vittnen att undvika anmälningar eller kontakt med rättsvårdande myndigheter.¹¹¹ När våldskapitalet blir tillräckligt högt och välkänt kan det innebära att våld inte ens behöver användas. I sådana situationer räcker det således endast med hot om våld för att uppnå samma resultat. Våldsanvändningen kan således betraktas som ett verktyg för den organiserade brottsligheten.¹¹² Enligt forskning från Brå är åklagare den yrkesgrupp (inom rättsväsendet) som är mest utsatt för påtryckningsförsök. Påtryckningsförsöken är dock tämligen sällsynta.¹¹³ Våld och hot är desto vanligare inom den egna organisationen och mellan andra, rivaliserande gäng och används som straff eller repressalier.¹¹⁴ Personer utanför den kriminella sfären kan också drabbas av våldet, till exempel vid personrån eller genom misshandel.¹¹⁵

Otillåten påverkan kan rikta sig mot myndighetspersoner, journalister, brottsoffer och vittnen.¹¹⁶ Den otillåtna påverkan kan ske genom exempelvis hot eller våld mot tjänsteman (17 kap. 1 § BrB), olaga hot (4 kap. 5 § BrB), ofredande (4 kap. 7 § BrB), bestickning (17 kap. 7 § BrB), mutbrott (20 kap. 2 § BrB) och övergrepp i rättssak (17 kap. 10 § BrB). En gärning kan även framföras på ett sådant subtilt vis att den inte är straffbar.¹¹⁷ Syftet med gärningen måste dock vara att *påverka* någons sätt att agera eller påverka någon till passivitet, när det exempelvis gäller myndighetspersoner. När det gäller brottsoffer och vittnen handlar det om att få en person att inte anmäla brott, att ändra utsaga eller på annat sätt gynna gärningspersonen. Otillåten påverkan är således, även om det inte är frekvent förekommande, ett centralt verktyg för den organiserade brottsligheten.¹¹⁸ Enligt undersökningar från Brå är det få som utsätts för otillåten påverkan och när det förekommer är det ytterst sällan från den organiserade brottsligheten. Forskningen visar att de som drabbas mest är brottsoffer och då är det inte sällan personer inom,

¹⁰⁸ Brå 2012:6, s. 82f. samt SOU 2014:63 s. 62f.

¹⁰⁹ SOU 2014:63, s. 59.

¹¹⁰ RKP 2013, s. 9.

¹¹¹ SOU 2014:63, s. 59.

¹¹² RKP 2013, s. 9.

¹¹³ Brå 2008:8, s. 117 samt Brå 2009:13, s. 7f.

¹¹⁴ SOU 2014:63, s. 59.

¹¹⁵ RKP 2013, s. 9.

¹¹⁶ Brå 2010, s. 183 och 200 samt Säpo 2014, s. 7.

¹¹⁷ Brå 2010, s. 182 samt 200.

¹¹⁸ Brå 2010, s. 182 samt 200.

eller i nära anslutning till, en kriminell organisation. Det bör påpekas att det sannolikt förekommer ett mörkertal då de drabbade inte alltid gör anmälningar, framförallt inte om de själva är involverade i den organiserade brottsligheten.¹¹⁹ Det har däremot skett en ökning av antalet (identifierade) fall av otillåten påverkan men som under senare år har börjat avta. Mellan januari 2007 och juli 2009 identifierade Säpo 135 misstänkta fall av otillåten påverkan, mellan augusti 2009 och november 2011 identifierades 341 misstänkta fall och mellan november 2011 och november 2013 identifierades 324¹²⁰ fall. Uppgifterna baseras på underrättelser som Säpo har inhämtat.¹²¹

3.2.4 Omfattning

Då det finns en svårighet med att definiera begreppet organiserad brottslighet finns det även en svårighet med att få fram statistiska uppgifter om brottslighetens omfattning och utveckling. De främsta statistiska svårigheterna gäller anmälningsstatistiken: när en anmälan görs är informationsläget ofta knapphändigt. Även om en förundersökning inleds är det inte alltid att den kommer så pass långt att de bakomliggande kriminella strukturerna träder fram med tillräcklig klarhet. Likväl har ett brott begåtts och en anmälan har gjorts. Det föreligger ytterligare statistiska problem gällande den organiserade brottsligheten: som regel utgår kriminalstatistik från enskilda personers individuella brottslighet, samtidigt som den organiserade brottslighetens utmärkande drag är att brottsligheten består av ett konstant flöde av aktiviteter.¹²²

Det är svårt att ta reda på hur många som är delaktiga i den organiserade brottsligheten och det går bara att göra gissningar och uppskattningar.¹²³ Säpo uppskattade att det i kärnan av den organiserade brottsligheten ingick åtminstone 1 000¹²⁴ personer under 2009. Att uppskatta antalet personer utanför kärnan var ännu svårare enligt Säpo, men antalet uppgick uppskattningsvis till 10 000 personer.¹²⁵ Den före detta tillförordnade rikskriminalchefen, Tommy Hydfor, gissade på att kärnan under 2009 bestod av 500 till 1 000 personer och Tage Alalehto, universitetslektor i sociologi vid Umeå universitet, gissade på 200 till 300 personer.¹²⁶

¹¹⁹ Brå 2010, s. 185 samt 201.

¹²⁰ Det bör observeras att det inte framgår om de identifierade fallen är misstänkta eller konfirmerade. Se Säpo 2014, s. 8.

¹²¹ Säpo 2014, s. 6 och 8; Säpo, *Den grova organiserade brottslighetens otillåtna påverkan på det demokratiska statskicket – En första nationell hotbild*, 2009, s. 14 samt Säpo, *Nationell hotbild – Den grova organiserade brottslighetens otillåtna påverkan på viktiga samhällsfunktioner*, 2012, s. 6.

¹²² Brå 2012:13, s. 333.

¹²³ Brandberg 2010, s. 23.

¹²⁴ Det bör observeras att källan Säpo hänvisar till för denna uppskattning endast är ”Underrättelser”. Se Säpo 2009, s. 21. Jämför även med underkapitel 3.1.3, sista stycken, ovan.

¹²⁵ Säpo 2009, s. 21.

¹²⁶ Brandberg 2010, s. 23.

Det svårdefinierade begreppet och den bristande statistiken har lett till kritik mot den uppmålade hotbilden från den organiserade brottsligheten. Träskman kritiserar bland annat rapporter från myndigheter och deras uppgifter om den organiserade brottsligheten: uppgifterna är svävande och okontrollerbara, menar han.¹²⁷ Kritik har även riktats från Janne Flyghed, professor i kriminologi vid Stockholms universitet. Träskman och Flyghed menar att hotet från den organiserade brottsligheten i många fall inte är tillräckligt underbyggt av fakta. Det leder till att de många åtgärder som vidtas i kampen mot den organiserade brottsligheten riskerar att inte bara göra intrång på rättssäkerheten, men även på den personliga integriteten, utan att för den skull vara bevisade effektiva.¹²⁸ Alalehto är inne på samma spår och menar att den bristfälliga statistiken och statistikföringen lämnar utrymme för media och politiker att spekulera om hotbilder, rädsla och fruktan, vilket han menar inte är bra.¹²⁹ Den bild av (organiserad) brottslighet som målas upp i media och i den politiska diskursen är otydlig och kan ge en skev bild av hur det verkligen är.¹³⁰

3.3 Statistik

Av föregående avsnitt, det vill säga underkapitel 3.2.4, framgår att det finns statistiska svårigheter gällande den organiserade brottsligheten. Författaren anser dock att viss statistik bör uppvisas: statistik gällande olika typer av brott är intressant då en relevant fråga är om all brottslighet har ökat (eller om det bara är de brott som är hänförliga till den organiserade brottsligheten som har ökat). Läsaren bör dock, som ovan nämnt, uppmärksamma att statistiken kan vara missvisande: exempelvis kan (i princip) all redovisad brottslighet faktiskt ha utförts av den organiserade brottsligheten, men samtidigt kan det vara så att (i princip) ingen brottslighet har utförts av den organiserade brottsligheten. Då det inte finns statistik exklusivt för den organiserade brottsligheten, går det inte heller att utläsa vilken andel av statistiken som den organiserade brottsligheten utgör.

Sedan 1975 till 2013 har *samtliga* (anmälda) brott ökat med cirka 87 procent, från 750 000 till 1 400 000 brott.¹³¹

Följande tabell visar, i procent, hur många mellan 16 och 79 år som någon gång har blivit utsatta för bedrägeri, hot, misshandel, sexualbrott eller trakasserier mellan 2005 och 2013.¹³²

¹²⁷ Träskman SvJT 2007, s. 112ff.

¹²⁸ Träskman SvJT 2007, s. 101ff. samt Flyghed, Janne, *Kriminalitetskontroll – baserad på tro eller vetande?*, SvJT 2007, s. 59.

¹²⁹ Brandberg 2010, s. 23.

¹³⁰ Träskman SvJT 2007, s. 101 samt Flyghed SvJT 2007, s. 65ff.

¹³¹ Brå 2014:18, s. 22f.

¹³² Brå 2015:1, s. 35.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bedrägeri	2,8	2,5	2,4	2,9	2,9	3,0	3,4	3,0	3,5
Hot	4,6	4,6	4,1	4,1	4,3	4,1	4,2	4,2	4,5
Misshandel	2,7	2,5	2,9	2,4	2,4	2,4	2,5	1,9	2,3
Sexualbrott	0,9	0,8	0,7	0,8	0,9	0,7	0,7	0,8	1,3
Trakasserier	5,2	4,6	4,3	4,0	3,7	3,5	3,8	4,1	5,0

År 2013 utsattes 257 000 personer¹³³ för bedrägerier, 330 000 personer för hot, 171 000 personer för misshandel, 98 000 personer för sexualbrott samt 374 000 personer för trakasserier.¹³⁴

Antalet anmälda bedrägeribrott har vidare ökat med 15 procent (cirka 20 000 brott) mellan år 2012 och 2013. Narkotikabrotten har jämförelsevis endast ökat med 2 procent (cirka 2000 brott) under samma tidsperiod.¹³⁵

Följande tabell visar brottskategorier i procent av samtliga anmälda brott för år 2004 samt år 2013 (där det totala antalet brott uppgick till cirka 1 400 000 stycken), och även skillnaden (i procent).¹³⁶

	2004	2013	Skillnad
Bedrägeribrott	5	11	+ 6
Stöldbrott	52	38	- 14
Narkotikabrott	4	7	+ 3
Skadegörelse	12	10	- 2

¹³³ För detta stycke gäller följande: samtliga siffror är uppskattningar och samtliga personer är mellan 16 och 79 år gamla.

¹³⁴ Brå 2015:1, s. 35.

¹³⁵ Brå 2014:18, s. 22.

¹³⁶ Brå 2014:18, s. 23.

3.4 Utgör den organiserade brottsligheten ett hot?

”– Om de här personerna ostört får hålla på med sin verksamhet kan de allvarligt skada och förstöra för enskilda personer och enskilda organisationer, inte minst småföretag. Men utgör de ett hot mot samhället, en region eller nationen? Där är svaret otvetydigt nej, säger [Tage Alalehto].”¹³⁷

I promemorian Ds 2008:38 anfördes följande gällande den organiserade brottslighetens potentiella säkerhetshot: en ekonomiskt motiverad organiserad brottslighet som, när den har växt tillräckligt mycket, känner behov av att skydda sig mot konkurrenter och statens ingripande, utgör en risk och ett hot. Det kan sägas att det finns en inbyggd mekanism i detta fenomen som kallas organiserad brottslighet som, när den har växt sig tillräckligt stark, utgör ett hot mot rikets säkerhet. Hotet utgörs inte av att organisationerna/grupperna har politiska strategier med målsättning att etablera ett nytt statsskick. Hotbilden utgörs i stället av avsikten och förmågan att försvaga staten; försvagas staten försvagas även dess möjligheter att vidta sådana åtgärder som syftar till att skada den organiserade brottsligheten och dess ekonomiska intressen. Då den organiserade brottsligheten, enligt promemorian, saknar en yttersta gräns för viljan att anskaffa illegala vinster, saknas även gränser för användandet av olika metoder, som till exempel otillåten påverkan.¹³⁸

Hotbilden gällande otillåten påverkan från den organiserade brottsligheten är stabil, enligt Säpo. Trots ett antal fall av otillåten påverkan går det däremot inte att finna exempel på situationer där den organiserade brottslighetens aktörer har fått betydande ekonomiska vinster eller långvariga inflytanden genom otillåten påverkan. Det föreligger således ingen identifierad hotbild mot det demokratiska statsskicket och den organiserade brottsligheten har varken avsikt eller förmåga att kasta omkull det. Den organiserade brottsligheten har dock, menar Säpo, avsikt och förmåga att försvaga rättsväsendet/staten och skada den grundläggande demokratiska processen. Avsikten bör anses vara begränsad till otillåten påverkan mot processer som påverkar den organiserade brottslighetens verksamhet, det vill säga viss myndighetsutövning samt uppmärksamhet från media.¹³⁹ Hotbildsbeskrivningen från Säpo har varit helt oförändrad sedan den som utkom 2009.¹⁴⁰

Enligt SOU 2014:63 är det svårt att uppskatta hur stor ekonomisk skada den organiserade brottsligheten orsakar. Det anses emellertid att vinsterna är betydligt större än vad som är känt.¹⁴¹ Den främsta vinningen från brott i

¹³⁷ Cit. Brandberg 2010, s. 22f.

¹³⁸ Ds 2008:38, s. 35f.

¹³⁹ Säpo 2014, s. 22.

¹⁴⁰ Jfr. Säpo 2014, s. 22 med Säpo 2009, s. 33f.

¹⁴¹ SOU 2014:63, s. 67.

Sverige utgörs enligt Finansinspektionen av skatteundandraget. Under år 2007 bedömdes skattefelet uppgå till 133 miljarder kronor, samtidigt som det av Statistiska centralbyrån har estimerats att svensk narkotikahandel omsatte 2,2 miljarder kronor under år 2001.¹⁴²

Enligt Korsell bör bilden av den organiserade brottsligheten i Sverige nyanseras. Han menar att det finns en uppfattning om att det finns en välorganiserad maffia med gudfäder och att det hela är väldigt organiserat. Det är en felaktig bild, menar Korsell, och det handlar snarare om ett virrvarr av olika nätverk och grupper. Gemensamt för grupperna och nätverken är att de använder brott som en affärsidé. De flesta grupperna är inte organiserade och de innebär endast ett begränsat samhällshot.¹⁴³

Risken för att den organiserade brottsligheten ska utvecklas till en maktfaktor är mycket liten, om inte obefintlig. Då grupperna inte är ekonomiskt starka, har låg organisationsgrad och begränsad kapacitet, utgör brottsligheten inte något hot mot samhället. Samtidigt har den organiserade brottsligheten tagit ett steg fram genom återkommande skjutningar på öppna gator samt broderskapsgruppers (iögonfallande) beteende, enligt en rapport¹⁴⁴ från Brå. Detta kan, enligt rapporten, öka risken för den största skadan (bortsett från individuella offer): minskat förtroende för samhällets förmåga att stoppa den organiserade brottslighetens utveckling.¹⁴⁵

Hotbilden från den organiserade brottsligheten är otydlig och det kan till viss del vara en följd av att begreppet *organiserad brottslighet* är otydligt, enligt Träskman. Han menar vidare att polisens (och andra brottskontrollerande myndigheters) befogenheter att vidta olika straffprocessuella tvångsåtgärder har ökat väsentligt under de senaste åren, vilket bör kritiseras. Polisens utökade befogenheter har motiverats med att brottslingarnas metoder har moderniserats. För att inte hamna på efterkälke har polisen och de brottsbekämpande myndigheterna varit tvungna att agera. Träskman hävdar att de ökade befogenheterna under senare år i själva verket inte har varit nödvändiga. Anledning till ökade befogenheter hänger i stället ihop med ett ideologiskifte som har pågått för hela brottsmålsrättegången och brottskontrollen i allmänhet: enligt Träskman har den tidigare ideologin som var härskande – som i första hand betonade rättssäkerhetsaspekter – blivit utbytt mot en ideologi som sätter effektiv kontroll först.¹⁴⁶

För att (nya) integritetskränkande metoder ska få införas finns det enligt Flyghed fyra grundläggande kriterier som ska vara uppfyllda. De fyra kriterierna är hotkriteriet, skadekriteriet, effektivitetskriteriet och proportionalitetskriteriet. Skadekriteriet kan för den organiserade brottsligheten anses vara uppfyllt, menar Flyghed, i de fall där hoten som kommer från brottsligheten förverkligas. För att hotkriteriet ska uppfyllas

¹⁴² EBM, *Ekobrottsmyndighetens lägesbild 2013 (extern version)*, s. 8f.

¹⁴³ Brandberg 2010, s. 23.

¹⁴⁴ Brå 2012:13.

¹⁴⁵ Brå 2012:13, s. 350f.

¹⁴⁶ Träskman SvJT 2007, s. 110 och 118 samt SOU 2014:63, s. 50.

måste det undersökas om det finns uppgifter om att aktualiteten hos gamla eller nya hot har ökat. Undersökningarna måste även ha tillförlitliga och kontrollerbara belägg för det påstådda, menar Flyghed. Vid överväganden om ny integritetskränkande lagstiftning bör därför hotbilder konstrueras. De konstruerade hotbilderna har då som syfte att inbringa kunskap och beredskap för ett eventuellt förverkligande av hotet. Enligt studier genomförda av Flyghed tenderar hotbilsrekonstruktörerna snarare att övervärdera riskerna än att undervärdera dem. Det framförs vidare sällan klara, tydliga och kontrollerbara påståenden när de framtida hotbilderna beskrivs. När det gäller effektivitetskriteriet bör följande fråga ställas: finns det något som tyder på att den tänkta åtgärden är effektiv mot det förväntade hotet? Flyghed exemplifierar genom hänvisning till vissa rapporter där det har framkommit att åtgärden hemlig telefonavlyssning i färre än 50 procent av fallen har haft betydelse för utredningen, och åtgärden hemlig rumsavlyssning har endast i mindre än 10 procent av fallen haft en avgörande betydelse. Till slut måste det alltid, menar Flyghed, beaktas om en föreslagen åtgärd, till exempel ny lagstiftning, verkligen är proportionell i förhållande till den eventuella kränkningen som den innebär. För att åtgärden ska godtas måste den alltid anses vara proportionell.¹⁴⁷

Träskman och Flyghed menar att den organiserade (gränsöverskridande) brottsligheten förvisso utgör ett hot mot vårt samhälle. Det föreligger därför ett legitimt samhällsintresse att allvarliga brott utreds och att de utreds på ett effektivt sätt. Träskman menar dock att hotbilden från den organiserade brottsligheten är diffus och det främst med anledning av otydlig begreppsbildning och tvivelaktig empirisk information om karaktären och omfattningen hos brottsligheten. Brottsligheten i Sverige har inte ökat anmärkningsvärt under de senaste årtiondena och inte heller finns det belägg för att denna brottslighet har blivit mer allvarlig. Det är därför knappast befogat att hävda att brottsligheten i allmänhet utgör ett hot mot säkerheten i samhället och dess invånares trygghet, menar Träskman.¹⁴⁸

En relevant fråga blir nu var denna uppmålade hotbild kommer ifrån och om den organiserade brottsligheten även fortsättningsvis kommer att finnas kvar. Tage Alalehto har en förklaring: bilden av den svenska maffian kommer från media. Medieföretag vill vara först med nyheter, vilket leder till en konkurrenssituation mellan medierna, och nyheter med mer dramatiska inslag säljer bättre.¹⁴⁹ En anledning till varför den organiserade brottsligheten finns kvar menar Tommy Hydfors är samhällsmedborgarna själva: så länge deras produkter och det som erbjuds köps, har de även en marknad. Den enskilde medborgaren skapar en marknad för de kriminella grupperna och när det de erbjuder förvärvas föds och göds kriminaliteten, menar han. Enligt Lars Korsell kommer brottsligheten inte att förändras; då brottsligheten är ett resultat av det grundläggande samhället, är det samhället som måste förändras.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Flyghed SvJT 2007, s. 59ff. och 62ff. samt SOU 2014:63, s. 50f.

¹⁴⁸ Träskman SvJT 2007, s. 120f., Flyghed SvJT 2007, s. 63-66 samt SOU 2014:63, s. 50f.

¹⁴⁹ Brandberg 2010, s. 28.

¹⁵⁰ Brandberg 2010, s. 26 samt 28.

3.5 Författarens sammanfattande kommentarer

Tommy Hydfor's jämförelse av den organiserade brottsligheten med en elefant verkar inte vara helt absurd. Det saknas en legaldefinition av vad organiserad brottslighet är och det finns inte heller någon allmänt vedertagen definition. Anledningen till denna avsaknad är att det inte har ansetts vara lämpligt att definiera begreppet i lag. Viss vägledning går däremot att hämta från 29 kap. 2 § 6 p. BrB som stadgar att om brottet har utgjort led i brottslighet som utövas i organiserad form eller systematiskt, eller om brottet har föregåtts av särskild planering, ska det ses som en försvårande omständighet vid straffvärdesbedömningen. Om brottsligheten har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer under en inte obetydlig tid har samverkat för att begå brott, ska den brottsligheten anses ha utövats i organiserad form.

Trots avsaknaden av en legaldefinition och en allmänt vedertagen definition, råder det bred samsyn kring beståndsdelarna av vad som anses vara organiserad brottslighet. Den organiserade brottsligheten anses bestå av tre sammankopplade beståndsdelar: ekonomisk vinning är syftet bakom brottsligheten, för det första. För det andra har brottsligheten, då den är organiserad, större kapacitet eller förmåga att skada samhället, jämfört med annan brottslighet. Den tredje beståndsdelan handlar om beskyddandet av den kriminella verksamheten. Aktörerna inom den organiserade brottsligheten ägnar sig åt att försöka påverka inflytelserika organisationer och personer, till egen vinning. Det finns även de som menar att en definition (eller rent av ett begrepp) är överflödigt och meningslöst, exempelvis professor Träskman.

Då begreppet organiserad brottslighet är svårdefinierat, innebär det även att det blir svårt att definiera vilka som är dess aktörer. Det går emellertid att dela in den organiserade brottslighetens aktörer i två övergripande grupper, nämligen broderskapsgrupperingar och ad hoc-grupper. Ofta överskattas broderskapsgrupperingarnas betydelse för den kriminella miljön, främst på grund av deras dåliga rykte som är grundat på tidigare aktioner, med mera. I stället tyder forskning på att den organiserade brottslighet främst bedrivs i lösare nätverk, kallade ad hoc-grupper.

Inom den organiserade brottsligheten, som består av olika grupper, begås även olika typer av brott, ofta med ekonomiska syften. Kännetecknande brottslighet för den organiserade brottsligheten är bedrägerier, utpressningar och indrivningar. Hot- och våldsbrotten som kanske är de typer av brott som vanligtvis associeras med "organiserad brottslighet" är inte den organiserade brottslighetens primära brott: brotten används i stället för att utöva påtryckning och upprätthålla makt. En förklaring till detta kan vara att hot- och våldsbrott inte direkt genererar pengar. Om det främst är ad hoc-grupper som bedriver organiserad brottslighet, och deras huvudsakliga syfte är ekonomisk vinning, finns det ingen anledning att begå brott som inte

genererar pengar, om det inte är nödvändigt. Hot- och våldsbrotten används i stället för att utöva otillåten påverkan på exempelvis myndighetspersoner och vittnen.

Definitionsproblematiken med den organiserade brottsligheten leder även till statistiska problem gällande brottslighetens omfattning och utveckling. Exempelvis kan nämnas att antalet identifierade fall av otillåten påverkan har ökat, vilka dock under senare år har börjat avta, enligt Säpo. Säpo uppskattade även att det i den organiserade brottslighetens kärna ingick cirka 1 000 personer och utanför kärnan 10 000 personer under 2009. Det ska påpekas att Säpo har hänvisat till sina underrättelser gällande informationen. Säpos uppgifter går därför inte att kontrollera, vilket också ger skäl till en försiktigare hantering av dessa. Hydfors gissade på att den organiserade brottslighetens kärna bestod av 500 till 1 000 personer under 2009, och Alalehto gissade på 200 till 300 personer. Säpos uppskattningar skiljer sig alltså avsevärt från Alalehto, som har gissat på minst antal personer.

Säpo menar att hotbilden gällande den organiserade brottslighetens otillåtna påverkan är stabil. Den organiserade brottsligheten har, enligt Säpo, avsikt och förmåga att försvaga rättsväsendet och staten, och skada den grundläggande demokratiska processen. Det föreligger däremot i dag ingen identifierad hotbild mot det demokratiska statskicket och den organiserade brottsligheten har vare sig avsikt eller förmåga att omkullkasta det, menar Säpo. Säpos hotbildsbeskrivning har varit oförändrad sedan 2009.

Enligt uppgifter från Finansinspektionen från 2007 utgjorde skatteundandraget den främsta vinningen från brott i Sverige. Skattefelet bedömdes under det året uppgå till 133 miljarder kronor. En intressant uppgift i sammanhanget är att statistiska centralbyrån estimerade att svensk narkotikahandel omsatte 2,2 miljarder kronor under år 2001.

Korsell menar att bilden av den organiserade brottsligheten i Sverige bör nyanseras och han menar att den endast innebär ett begränsat samhällshot. En rapport från Brå hävdar att risken för att den organiserade brottsligheten ska utvecklas till en maktfaktor är mycket liten, om inte obefintlig. Även Träskman (och Flyghed) menar att hotbilden från brottsligheten är otydlig, men att brottsligheten förvisso utgör ett hot mot vårt samhälle.

För att genom en skärpning av 23 kap. 6 § BrB mer effektivt kunna bekämpa den organiserade brottsligheten, måste bestämmelsen anpassas efter den organiserade brottsligheten. Definitionsproblematiken är problematisk även vid utformandet av en bestämmelse: det finns olika typer av grupper och aktörer och dessa aktörer begår flera olika typer av brott. Vid utformandet av bestämmelsen måste detta beaktas. Konsekvenserna av bestämmelsen måste vidare vara förutsebara. De olika aktörerna ska kunna fråga sig själva ”jag befinner mig i en viss situation: Vad gäller rättsligt för mig i denna?”.

4 Underlåtenhet att avslöja eller hindra brott

4.1 Introduktion

Utredningen undersökte (och författaren undersöker) om skärpt ansvar för underlåtenhet att avslöja eller hindra brott kan vara ett (mer) effektivt sätt för att motverka organiserad brottslighet. I detta kapitel kommer författaren att redogöra för underlåtenhetsansvar enligt svensk rätt i dag och den diskussion gällande förändringar av 23 kap. 6 § BrB som tidigare har förts. Då bestämmelsen (med ett undantag) har varit oförändrad sedan dess tillkomst år 1948, kommer den att presenteras före förändringsdiskussionerna (som har kommit därefter). Läsaren får således bekanta sig med bestämmelsen som den är i dag och som den har varit sedan 1948, innan förändringsdiskussionerna presenteras.

Förevarande kapitel kommer att besvara följande frågeställning: Hur ser bestämmelserna om ansvar för underlåtenhet att avslöja och hindra brott (23 kap. 6 § BrB) ut enligt svensk rätt? Då en eventuell förändring av bestämmelsen ska undersökas är det viktigt att bestämmelsen och tidigare överväganden utförligt presenteras. I förhållande till de teoretiska ansatserna kommer författaren att undersöka om bestämmelsen kan anses leda till effektivitet redan i dag, men även hur den kan förändras för att bidra till en mer effektiv motverkan av den organiserade brottsligheten. Författaren kommer även att undersöka om bestämmelsen är förutsebar och om en skärpning av den kommer att vara förutsebar (för aktörerna inom den organiserade brottsligheten).

4.2 Gällande rätt

4.2.1 Underlåtenhetsbrott

En handling bedöms normalt vara mer straffvärd än en underlåtenhet att göra något. Underlåtenhetsansvar, det vill säga ett påbud att göra något vid en viss situation, kan sägas ställa ett högre krav på en individ, jämfört med ett förbud mot att företa viss handling. När en individ är förbjuden att göra något är det ett handlingsalternativ som avskärs, men ett påbud innebär att samtliga handlingsalternativ – förutom det påbudna – avskärs. Det är bland annat med anledning av detta förhållande som statsmakten har varit återhållsam gällande straffrättsliga underlåtenhetsansvarsbestämmelser. Återhållsamheten kan även bero på en ovilja att se underlåtenhet som en

orsak till skador, kränkningar eller faror. Samtidigt är underlåtenhet kriminaliserad i viss utsträckning.¹⁵¹

Kriminalisering av underlåtenhet har skett på olika sätt: exempelvis har kriminalisering skett genom att det av straffbudet uttryckligen framgår att underlåtenhet i viss situation kan föranleda straff. I 10 kap. 8 § BrB (fyndförseelse) har bestämmelsen till exempel utformats med en uttrycklig negation ("Fullgör man ej...") och i 4 kap. 6 § 1 st. BrB (hemfridsbrott) genom användandet av ett verb¹⁵² som direkt avser en underlåtenhet. När en underlåtenhet på liknande sätt uttryckligen har kriminaliserats och en överträdelse av straffbudet endast kan ske genom underlåtenhet, föreligger ett omissivdelikt. Omissivdelikt är således brottstyper som innebär en underlåtenhet att vidta viss handling (till exempel att lämna in ett hittegods eller att lämna en bostad). En konkret överträdelse av ett så kallat omissivdelikt brukar benämnas ett äkta underlåtenhetsbrott.¹⁵³

Utöver omissivdelikt finns det även kommissivdelikt, och när de senare överträds begås i stället ett oäkta underlåtenhetsbrott. Vid ett oäkta underlåtenhetsbrott kan ansvaret för underlåtenhet utkrävas enligt straffbestämmelser som inte tar sikte på underlåtenhet på samma sätt som vid de äkta underlåtenhetsbrotten, utan brottet begås vanligen genom faktiska handlingar. Det handlar då i regel om att gärningsmannen inte har hindrat ett visst resultat (exempelvis en skada eller ett dödsfall) från att inträffa. För ansvar föreligger då följande förutsättningar: för det första ska ordalydelsen i den aktuella brottsbeskrivningen inte vara sådan att den utesluter underlåtenhetsansvar, och för det andra ska gärningsmannen ha varit skyldig att agera då denne har varit i garantställning.¹⁵⁴

4.2.2 23 kap. 6 § 1 st. BrB

"Underlåter någon att i tid anmäla eller eljest avslöja brott som är å färde, när det kan ske utan fara för honom själv eller någon av hans närmaste, skall han i de fall särskilt stadgande givits därom dömas för underlåtenhet att avslöja brottet enligt vad som är stadgat för den som allenast i mindre mån medverkat till sådant brott; dock må ej i något fall dömas till svårare straff än fängelse i två år. I de fall då det är särskilt föreskrivet skall för underlåtenhet att avslöja brott ansvar enligt vad nu sagts ådömas jämväl den som ej insett men bort inse att brottet var å färde."¹⁵⁵

Det föreligger i dagsläget ingen allmän skyldighet att verka för att anmäla, avslöja eller hindra brott i svensk rätt. Enligt 23 kap. 6 § 1 st. BrB föreskrivs dock en skyldighet att anmäla eller eljest avslöja brott som är å färde, när

¹⁵¹ SOU 2014:63, s. 155f.

¹⁵² Enligt 4 kap. 6 § 1 st. BrB döms den som efter uppmaning att gå kvarstannat i en bostad för hemfridsbrott.

¹⁵³ SOU 2014:63, s. 156 samt Asp m.fl. 2013, s. 105.

¹⁵⁴ SOU 2014:63, s. 156 samt Asp m.fl. 2013, s. 105.

¹⁵⁵ Cit. 23 kap. 6 § 1 st. BrB.

det kan ske utan fara, i de fall särskilt stadgande har givits om det. Om en anmälan/ett avslöjande inte sker, kan ansvar för denna underlåtenhet utdömas. Det som föranleder straffansvar är således underlåtenhet att avslöja/anmäla vad som enligt BrB:s terminologi räknas som brott. Att exempelvis inte avslöja en naturkatastrof är därför inte straffbart. Bestämmelsen är även tillämplig gällande brott enligt specialstraffrätten (om särskilt stadgande har givits). För att en gärning ska ses som brott enligt BrB krävs att de objektiva och subjektiva rekvisiten för straffbarhet är uppfyllda. Gärningsmannen själv behöver sålunda inte vara straffbar för att gärningen ska anses vara ett brott. Av samma lagrum (23 kap. 6 § 1 st. BrB) framgår även att den som inte har insett att brottet var å färde, men som borde ha insett det, kan dömas. Paragrafens tredje stycke stadgar att straff endast kan inträda om den gärning som var å färde (och som underlåtenheten avser) har fortskridit så långt att straff kan följa därå.¹⁵⁶

Underlåtenheten innebär att man underlåter att i tid anmäla eller eljest avslöja brott. Lagtexten antyder sålunda att man i första hand bör anmäla brottet till polisen. För strafffrihet räcker dock att meddela den av brottet hotade.¹⁵⁷

Det som ska anmälas eller avslöjas är brott som är *å färde*. När brottet har fullbordats anses det i regel inte längre vara å färde. Däremot anses brottet faktiskt vara å färde i en situation där gärningsmannen har gjort vad denne har kunnat för att brottet ska fullbordas, men effekten ännu inte har uppkommit. Ett avslöjande kan därför vara av betydelse om skadan ännu inte har inträffat. Om ett brott endast är planerat och gärningsmannen således ännu inte har passerat (den straffbara) försökspunkten, och inte heller gjort sig skyldig till (straffbar) förberedelse eller stämpling, kan brotten eventuellt vara å färde. Det går däremot inte att utdöma ansvar för underlåtenhet att anmäla eller avslöja brottet, så länge inte gärningen har fortskridit så långt att straff kan följa därpå, enligt 23 kap. 6 § 3 st. BrB. Enligt det tredje stycket bör straffansvar även vara uteslutet om en anmälan eller ett avslöjande skulle vara betydelselöst.¹⁵⁸ Det behöver däremot inte styrkas att anledningen till att brottet har fullbordats är underlåtenheten.¹⁵⁹ Det bör anmärkas att perdurerande brott (som exempelvis olaga frihetsberövande och människoröv) anses vara å färde under den tid som det brottsliga tillståndet fortskrider.¹⁶⁰

Underlåtenhet att anmäla eller avslöja annan medverkan till huvudbrottet än gärningsmannaskap torde inte medföra ansvar. Den som inte avslöjar den planerade medhjälpen, men anmäler/avslöjar det tilltänkta huvudbrottet kan inte dömas till ansvar.¹⁶¹

¹⁵⁶ Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole & Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken: En kommentar, kap. 13-24*, 23 kap. 6 §, s. 1ff.

¹⁵⁷ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 2. Läsaren bör observera att begreppen ”anmälan” och ”avslöjande” kan komma att användas som synonymer till varandra.

¹⁵⁸ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 2f., RH 1999:86 samt NJA 1932 s. 180.

¹⁵⁹ Asp m.fl. 2013, 122.

¹⁶⁰ SOU 2014:63, s. 158.

¹⁶¹ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 2.

För att undvika vissa intressekollisioner stadgas det undantag från straffbarheten. När det föreligger *fara* för den som anmäler/avslöjar själv eller någon av personens närmaste, föreligger undantag från avslöjnings- och anmälningsansvaret. De fall som omfattas av undantaget är bland annat när angivaren kan riskera att utsättas för repressalier av de skyldiga.¹⁶²

I 23 kap. 6 § 1 st. BrB är det *subjektiva rekvisitet* i regel uppsåt, men i lagrummets sista mening stadgas ett undantag: ansvar för underlåtenhet att avslöja brott ska, i de fall det är särskilt föreskrivet, även utdömas till den som inte har insett, men som bort inse att brott var å färde. Exempel på sådana föreskrifter är 19 kap. 14 § 2 st. BrB (oaktsam underlåtenhet att avslöja högförräderi, spioneri med mera) samt 22 kap. 7 § 2 st. BrB (oaktsam underlåtenhet att avslöja landsförräderi eller landssvek). Uppsåtskravet innebär att strafffrihet råder för den som misstar sig om sakförhållandena och därför tror att de är sådana att en anmälning eller ett avslöjande kommer medföra fara för personen själv eller för dennes närmaste. Det objektiva rekvisitet som ska täckas av uppsåt är att ett brott ska ha kommit till stånd.¹⁶³

Genom att hänvisa till vad som är stadgat för den som endast i mindre mån har medverkat till sådant brott (som var å färde) har straffsatsen bestämts. Det är således i enlighet med de grunder som har avgivits i 23 kap. 5 § BrB som frågan om straff ska bedömas. Av bestämmelsen framgår bland annat att ansvar inte ska utdömas i ringa fall. Det brott som inte avslöjas får inte vara för grovt om det ska anses vara ringa. Brotten som avses med 23 kap. 6 § 1 st. BrB är förvisso alltid väldigt allvarliga när de är fullbordade, men att inte avslöja förberedelser till sådana brott borde i vissa fall kunna ses som ringa fall. Enligt 23 kap. 6 § 1 st. BrB må dock inte i något fall dömas till svårare straff än två års fängelse.¹⁶⁴

Underlåtenhet att anmäla eller avslöja brott är i dag kriminaliserat för bland annat följande brottstyper:¹⁶⁵

- 3 kap. BrB: Mord, dråp, grov misshandel
- 4 kap. BrB: Människorov, människohandel, olaga frihetsberövande
- 6 kap. BrB: Våldtäkt, våldtäkt mot barn, grovt koppleri
- 8 kap. BrB: Rån
- 14 kap. BrB: Penningförfalskning
- 16 kap. BrB: Myteri
- 21 kap. BrB: Rymning

¹⁶² Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 3.

¹⁶³ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 3.

¹⁶⁴ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 3f.

¹⁶⁵ SOU 2014:63, s. 158f.

4.2.3 23 kap. 6 § 2 st. BrB

”Om föräldrar eller andra uppfostrare eller förmyndare, i annat fall än första stycket avser, underlåta att från brott hindra den som står under deras vård eller lydnad, när det kan ske utan fara för dem själva eller deras närmaste och utan anmälan till myndighet, dömes för underlåtenhet att hindra brottet enligt vad i första stycket är stadgat.”¹⁶⁶

Enligt 23 kap. 6 § 2 st. BrB kan straff för underlåtenhet att hindra brott utdömas. Det är endast föräldrar eller andra uppfostrare eller förmyndare (i förhållande till den som står under deras vård eller lydnad) som omfattas av bestämmelsen. En av anledningarna till införandet av det andra stycket var att en sådan bestämmelse skulle ge stöd för skadeståndsanspråk mot föräldrar (samt andra uppfostrare) som, då de har brustit i tillsyn, har föranlett att barnet (genom brott) har orsakat annan skada.¹⁶⁷

För att det andra stycket ska vara tillämpligt krävs således att barnet har stått under en persons *vård eller lydnad*. Uttrycket ska inte förväxlas med den familjerättsliga lagstiftningens vårdnadsbegrepp. Andra styckets uttryck innebär att förhållandet mellan uppfostrare och underårig bör vara sådant att det medför en förpliktelse för den förstnämnde att utöva tillsyn över den sistnämnde. Lärare kan exempelvis, under vissa förhållanden, anses vara uppfostrare, men även adoptiv- och fosterföräldrar.¹⁶⁸

En skillnad mot lagrummets första stycke är att underlåtenhet att hindra brott enligt andra stycket gäller för samtliga brott i BrB samt enligt specialstraffrätten. Bortsett från nämnda undantag ska brott enligt andra stycket förstås såsom i första stycket; ansvar kan således inte utdömas om barnet har saknat uppsåt eller culpa. Ansvar utdöms därutöver inte heller vid ringa fall eller om gärningen kräver att en anmälan till myndighet sker.¹⁶⁹

Ytterligare en skillnad mot första stycket är att andra stycket stadgar en skyldighet att *hindra* brott, vilket ska läsas som *förhindra*. Det innebär att det för straffansvar krävs att brottet inte hade kommit till stånd, om den underlåtande hade handlat. Handlingen som kan krävas ska vara möjlig att vidta och måttlig i övrigt för den handlingsskyldige. Den handlingsskyldige ska således inte behöva anstränga sig till det yttersta.¹⁷⁰

Undantagsregeln i första stycket gäller likväl enligt det andra stycket. Ansvar kan således inte utdömas om den underlåtande handlingen hade inneburit fara för den underlåtande själv eller dennes närmaste. Även gällande uppsåt och straff gäller detsamma som enligt bestämmelsens första stycke.¹⁷¹

¹⁶⁶ Cit. 23 kap. 6 § 2 st. BrB.

¹⁶⁷ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 4 samt SOU 2014:63, s. 160.

¹⁶⁸ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 4.

¹⁶⁹ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 4, SOU 2014:63, s. 160 samt Asp m.fl. 2013, s.

119.

¹⁷⁰ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 4f.

¹⁷¹ Holmqvist m.fl. 2014, 23 kap. 6 §, s. 5.

Personerna som omfattas av bestämmelsen i 23 kap. 6 § 2 st. BrB anses vara i garantställning. Garantställning innebär att det föreligger en allmän skyldighet att avbryta ett händelseförlopp igångsatt av andra personer. Överlappningen som sker mellan ansvaret enligt 23 kap. 6 § 2 st. BrB och ansvaret som följer enligt garantställningsprinciperna är således inte obetydlig.¹⁷²

4.3 Tidigare överväganden om förändringar av 23 kap. 6 § BrB

4.3.1 Straffansvarsutredningen

I december 1996 lämnade Straffansvarsutredningen ett förslag om vissa förtydliganden och förändringar av 23 kap. 6 § BrB.¹⁷³ Utredningen kom fram till att bestämmelsen ytterst sällan kom till användning och att rättsläget på vissa punkter framstod som oklart. Det bedömdes därför finnas ett behov av förändring och förtydligande av bestämmelsen i 23 kap. 6 § BrB i några avseenden.¹⁷⁴ Utredningen lämnade bland annat följande förslag:

För det första föreslogs att bestämmelsen i 23 kap. 6 § 1 st. BrB skulle omformuleras för att tydliggöra att straffansvar för underlåtenhet endast skulle kunna utdömas om en anmälan eller ett annat avslöjande helt eller delvis kunde ha hindrat (den straffbelagda) gärningen.¹⁷⁵

För det andra anförde utredningen att straffansvaret enligt 23 kap. 6 § BrB skulle avse straffbelagda gärningar och inte brott. Förslaget innebar att det subjektiva rekvisitet inte skulle behöva vara uppfyllt för den som begår gärningen, för att den underlåtande skulle kunna dömas för underlåtenhetsansvar. Vidare skulle skyldigheten att anmäla eller eljest avslöja (straffbelagda) gärningar även avse medverkansgärningar, om det skulle gå att anta att huvudgärningen därigenom helt eller delvis skulle ha förhindrats. Undantagsregeln vid fara skulle också utvidgas, enligt utredningen, till att omfatta situationer där fara kan uppstå för den handlingskyldige själv eller för annan, i stället för närstående.¹⁷⁶

Flertalet remissinstanser lämnade ingen erinran mot Straffansvarsutredningens förslag. En del instanser var dock tveksamma till det, och somliga avstyrkte förslaget helt, exempelvis Riksåklagaren. Riksåklagaren ansåg att den som har ett ansvar att anmäla eller eljest avslöja brott inte bör behöva spekulera i om gärningen genom avslöjandet skulle kunna hindras eller inte. Därför skulle utredningens första förslag avstyrkas.

¹⁷² Asp m.fl. 2013, s. 116f. samt SOU 2014:63, s. 160.

¹⁷³ SOU 1996:185.

¹⁷⁴ SOU 1996:185, s. 321.

¹⁷⁵ SOU 1996:185, s. 322.

¹⁷⁶ SOU 1996:185, s. 325.

Vidare menade åklagaren att en utvidgning av undantagsregeln skulle innebära att det ansvarsfria området skulle bli för omfattande. Bestämmelsen användes redan så pass sällan, menade Riksåklagaren, och en utvidgning av undantagsregeln skulle innebära för stora bevissvårigheter.¹⁷⁷

Regeringen införde inte utredningens lämnade förslag. Som skäl angav regeringen bland annat att 23 kap. 6 § BrB inte innehöll ett uttryckligt krav på att en anmälan eller annat avslöjande skulle vara verkningsfullt. Frågan om ett sådant krav redan fanns i gällande rätt hade även lett till delade meningar inom doktrinen. Enligt regeringen var rättsläget därför oklart. Då något sådant krav inte fanns i bestämmelsen ansåg regeringen att utredningens förslag skulle kunna begränsa det kriminaliserade området i en inte oväsentlig omfattning. Kravet skulle också, menade regeringen, leda till bevissvårigheter. Likt Riksåklagarens resonemang fann även regeringen att det inte bör åligga den som ska avslöja en gärning att avgöra om avslöjandet skulle ha gett effekt eller inte. Regeringen avstyrkte således förslaget.¹⁷⁸

4.3.2 Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet m.m.

Den 20 augusti 1998 beslutade regeringen att tillsätta en kommitté med uppdrag att utreda frågor gällande straffansvar för deltagande i organisationer som ägnar sig åt brottslig verksamhet och anknytande frågor. Utredningen resulterade i SOU 2000:88.¹⁷⁹ Kommittén övervägde om straffansvaret bör utvidgas för den som har en ledande ställning inom en sammanslutning (där allvarlig brottslig verksamhet begås), och för den som lämnar ett inte obetydligt stöd till en sådan sammanslutning genom ekonomiskt bidrag eller på annat sätt.¹⁸⁰ Den nya straffbestämmelsen föreslogs, enligt kommittén, införas i 23 kap. 6a § BrB, med följande lydelse:

“Den som i ledande ställning inom en sammanslutning, där allvarlig brottslig verksamhet förekommer, underlåter att göra vad som skäligen kan begäras för att verksamheten skall upphöra, döms för underlåtenhet att hindra brottslig verksamhet till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Den som lämnar ekonomiskt bidrag, upplåter hus, del av hus eller mark eller lämnar annat liknande stöd till en sammanslutning av sådant slag som anges i första stycket döms, om stödet inte är att anse som obetydligt, för främjande av brottslig verksamhet till böter eller fängelse i högst två år. Vad nu sagts skall dock inte gälla, om ansvar kan dömas ut enligt en annan bestämmelse i denna balk eller i annan lag eller författning.”¹⁸¹

¹⁷⁷ SOU 2014:63, s. 162.

¹⁷⁸ SOU 2014:63, s. 163.

¹⁷⁹ SOU 2000:88, s. 3.

¹⁸⁰ SOU 2000:88, s. 177.

¹⁸¹ Cit. SOU 2000:88, s. 180.

Utredningens majoritet valde att inte lägga fram förslaget. Orsakerna till att förslaget inte lades fram var att bestämmelsen ansågs medföra tillämpningsproblem (gällande kravet på att den allvarliga brottsliga verksamheten skulle ha en klar anknytning till sammanslutningen), samt bevisproblem. Sammantaget resulterade ovanstående i att bestämmelsen av utredningen inte ansågs bli särskilt effektiv, men att den ändå var acceptabel ur en rättssäkerhetsaspekt och att den således tillgodosåg legalitetsprincipens krav. Gällande rättssäkerheten menade utredningen dock att det fanns vissa problem, till exempel den brottsliga verksamhetens anknytning till sammanslutningen samt aktivitetskravet gällande hindrande av brott.¹⁸²

En minoritet av utredningen ansåg emellertid att förslaget borde införas.¹⁸³ Som skäl för detta angavs att straffbestämmelsen skulle utgöra en betydelsefull komplettering till de nuvarande reglerna om medverkan, förberedelse och stämpling till brott, samt om underlåtenhet att avslöja eller hindra brott. Då det endast var tal om en komplettering ansåg minoriteten att detta innebar att användningen av bestämmelsen inte skulle bli alltför frekvent. Den nya bestämmelsen ansågs dock ha förutsättningar för att bli effektiv i den meningen att den kommer att leda till fällande domar. Bestämmelsen ansågs även kunna få en preventiv effekt och motverka den brottsliga verksamhet som begicks i sammanslutningarna. Sammantaget ansåg minoriteten att övervägande skäl talade för att utredningens föreslagna bestämmelse skulle införas.¹⁸⁴

Kommitténs betänkande remissbehandlades. Några av remissinstanserna som ställde sig negativa till införandet av den föreslagna bestämmelsen var Riksdagens ombudsman, Hovrätten för Nedre Norrland, Svea Hovrätt, Justitiekanslern och Riksåklagaren. Skälen som framfördes av instanserna var främst att bestämmelsens rekvisit ansågs vara alltför oförutsägbara och vaga och att den inte skulle ha en effektiv verkan i den brottsbekämpande verksamheten. Vidare ansågs att bestämmelsen skulle leda till tillämpnings- och tolkningssvårigheter. Kritik framfördes även mot att riskerna som kom med handlingsskyldigheten (det vill säga att hindra brottslig verksamhet) inte var beskrivna. En remissinstans menade att bestämmelsen skulle kunna vara oförenlig med art. 6 EKMR och principen om en rättvis rättegång (då en misstänkt inte ska behöva bidra till utredning eller bevisning i målet).¹⁸⁵

Domstolsverket, Göteborgs tingsrätt, Umeå tingsrätt, Rikspolisstyrelsen, åklagarkamrarna i Göteborg, Västerås och Malmö samt Ekobrottsmyndighetens östra och södra avdelningar var några av remissinstanserna som var positiva till införandet av bestämmelsen. Som skäl angavs främst att bestämmelsen, utöver att den var godtagbar ur en rättssäkerhetsaspekt, utgjorde en fullt acceptabel komplettering till de nuvarande bestämmelserna om medverkan, förberedelse och stämpling till brott samt om underlåtenhet att avslöja eller hindra brott. De positiva

¹⁸² SOU 2000:88, s. 180ff.

¹⁸³ SOU 2000:88, s. 287.

¹⁸⁴ SOU 2000:88, s. 294ff.

¹⁸⁵ SOU 2014:63, s. 165f.

instanserna kunde inte heller se några tillämpningssvårigheter med bestämmelsen och ansåg att den kunde öka lagföringsmöjligheterna.¹⁸⁶

4.4 Författarens sammanfattande kommentarer

I dagsläget finns ingen allmän skyldighet att verka för att anmäla, avslöja eller hindra brott i svensk rätt.

Enligt 23 kap. 6 § 1 st. BrB föreligger en skyldighet att *anmäla* eller eljest *avslöja* brott som är å färde, när det kan ske utan fara för den som avslöjar själv eller någon av dennes närmaste, i de fall särskilt stadgande har givits därom. Då bestämmelsen har flera rekvisit, kommer författaren att tydliggöra dem för bättre förståelse. För att en sådan underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja ett brott ska vara straffbar, krävs följande:

1. Brottet ska vara å färde och gärningen ska ha fortskridit så långt att straff kan följa därpå,
2. någon (som känner till brottet) underlåter att anmäla eller avslöja det,
3. personens underlåtenhet är straffbelagd enligt särskilt stadgande,
4. anmälningen eller avslöjandet hade inte varit helt betydelslös,
5. anmälningen eller avslöjandet hade kunnat ske utan fara för personen själv eller någon av dennes närmaste,
6. underlåtenheten är uppsåtlig (med undantag för vissa fall).

Straff för underlåtenhet att *hindra* brott kan utdömas till föräldrar eller andra uppfostrare eller förmyndare, enligt 23 kap. 6 § 2 st. BrB. För att bestämmelsens andra stycke ska vara tillämpligt, krävs följande:

1. En person begår ett brott och personen står under den underlåtandes vård eller lydnad,
2. hade den underlåtande handlat hade brottet inte kommit till stånd,
3. den efterfrågade handlingen ska ha varit möjlig att vidta och måttlig i övrigt för den underlåtande samt,
4. underlåtenheten att hindra brottet hade kunnat ske utan fara för personen själv eller dennes närmaste samt utan anmälan till myndighet,
5. personen som begår ett brott ska ha haft uppsåt eller culpa,
6. underlåtenheten är uppsåtlig (med undantag för vissa fall).

Det har tidigare kommit förslag om vissa förtydliganden och förändringar av 23 kap. 6 § BrB genom Straffansvarsutredningen, år 1996, samt Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet m.m., år 1998.

¹⁸⁶ SOU 2014:63, s. 166.

23 kap. 6 § 2 st. BrB torde i dag leda till viss effektivitet i form av brottsprevention i allmänhet, då föräldrar (och andra) agerar för att hindra barn från att begå brott. Första stycket leder förmodligen inte till någon större brottsprevention, då det föreligger stora bevissvårigheter med paragrafen: det ska bland annat bevisas att personen har sett brottet begås, att fara inte har förelegat för den underlåtande, att underlåtenheten är uppsåtlig (förutom de fall då det räcker med culpa), med mera. Enligt författaren är bestämmelsen i dag även förutsebar.

5 SOU 2014:63 – Överväganden och förslag

5.1 Introduktion

Bör ansvar för underlåtenhet att avslöja eller hindra brott skärpas? Är en kriminalisering en effektiv lösning för att motverka den organiserade brottsligheten? I detta kapitel kommer följande frågeställning att besvaras: Kan en skärpning av underlåtenhetsbestämmelsen i 23 kap. 6 § BrB vara ett effektivt sätt för att motverka organiserad brottslighet? Kapitlet ska även, i förhållande till uppsatsens teoretiska ansatser, besvara om utredningens förslag kan förväntas bli effektivt och om det är förutsebart.

Enligt 23 kap. 6 § 1 st. BrB utgår ansvar för de fall *särskilt stadgande har givits därom*.¹⁸⁷ Utredningen, som även skulle överväga om kriminaliseringen borde omfatta fler brott än i dag, ansåg att lagrummet i detta avseende inte bör förändras.¹⁸⁸

Läsaren bör uppmärksamma att utredningen har presenterat principerna för kriminalisering. Utredningen har således presenterat relevant material för när en kriminalisering bör ske (med mera). Denna presentation har däremot skett under SOU:ns fjärde kapitel (”Kriminalisering av osjälvständiga brott”).¹⁸⁹ Då ytterligare diskussion kring principerna inte har förts, är det oklart i vilken mån utredningen har beaktat kriminaliseringsprinciperna. Principerna har alltså endast presenterats och diskuterats under det fjärde kapitlet, utan ytterligare diskussion i resterande delar av utredningen.

Utredningen fick bland annat följande riktlinjer från kommittédirektivet:

”Bestämmelserna om underlåtenhet att avslöja respektive hindra brott kan användas för att lagföra någon som misstänks för brott eller medverkan till brott, när det inte går att bevisa mer än att personen i fråga på förhand känt till brottet. Så kan vara fallet med personer som rör sig i kretsar där brott begås. Det är dock ovanligt att någon döms för underlåtenhet att avslöja eller hindra brott, vilket till viss del torde vara en följd av att straffansvaret är förhållandevis snävt avgränsat. Det bör därför övervägas om straffansvaret kan förändras så att det blir lättare att tillämpa i förhållande till personer som [till exempel] deltagit eller varit ledare i det sammanhang där det aktuella brottet förekommit. Den som har en sådan roll kan anses ha försatt sig i en position som gör

¹⁸⁷ Se underkapitel ”4.1.2 Ansvar för underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja brott”, ovan.

¹⁸⁸ SOU 2014:63, s. 182.

¹⁸⁹ Se SOU 2014:63, s. 75-80.

att det är rimligt med högre krav för att undgå⁸ straffansvar [...].”¹⁹⁰

5.2 Ansvar för underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja brott

I dagsläget är underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja brott kriminaliserat enligt 23 kap. 6 § 1 st. BrB. Utredningen skulle börja med att överväga om det bör vidtas ytterligare åtgärder gällande personer som är involverade i den organiserade brottsligheten. Enligt utredningen skulle den grundläggande tanken då vara att det finns skäl att ställa högre krav på vissa personer, som (frivilligt) är engagerade i brottsliga verksamheter, än på den resterande befolkningen.¹⁹¹

Enligt gällande rätt ska brott som är å färde anmälas/avslöjas. En första möjlighet till en utvidgning av ansvaret enligt 23 kap. 6 § 1 st. BrB är, enligt utredningen, således att ställa krav på att en anmälan/ett avslöjande ska ske tidigare eller senare. Det innebär således att anmälnings- och avslöjandansvaret inträder antingen innan brottet är å färde (det vill säga innan gärningen har blivit straffbar) eller också efter att brottet är fullbordat. Utredningen anför att ett krav på att anmäla eller eljest avslöja brott efter dess fullbordande inte är motiverat. Det bakomliggande intresset med 23 kap. 6 § 1 st. BrB är att hindra att brott kommer till stånd eller att ett brottsligt tillstånd består. Ett krav på att avslöjanden av brottsliga gärningar ska ske även efter det att brottet har fullbordats skulle i stället ha ett brottsupplärings- och brottsutredningsintresse, menar utredningen. En utvidgning av bestämmelsen som i stället skulle innebära att ansvar inträder innan ett brott är å färde kan däremot inte avfärdas med samma argument, enligt utredningen. Anmälnings-/avslöjandeskyldigheten inträder dock redan i dag ofta då en straffbar förberedelse eller stämpling begås, det vill säga på ett tidigt stadium. En eventuell utvidgning skulle därför med anledning av bland annat beviskrav och dylikt bli svår genomförd och sakna egentlig praktisk betydelse, anför utredningen.¹⁹²

Ett annat alternativ som utredningen övervägde var att öka skyldigheterna att agera. Den nuvarande bestämmelsen stadgar att en anmälan eller ett avslöjande på annat sätt ska göras. Utredningen anser att skyldigheten inte bör utökas och att bestämmelsens nuvarande utformning är tillfredställande sett till skyldigheter att agera.¹⁹³

Det krävs vidare för att 23 kap. 6 § 1 st. BrB ska bli tillämplig att avslöjandet har varit verkningsfullt, eller åtminstone att det inte är uteslutet att ett avslöjande skulle kunna få verkan. Utredningen hävdar att ytterligare

¹⁹⁰ Cit. dir. 2013:19, s. 8.

¹⁹¹ SOU 2014:63, s. 171f.

¹⁹² SOU 2014:63, s. 172f.

¹⁹³ SOU 2014:63, s. 173.

utvidgning inte anses vara motiverad; är det uteslutet att ett avslöjande saknar effekt finns ingen anledning till att hålla någon ansvarig för en underlåtenhet att anmäla/avslöja brottet. Det anses inte heller vara motiverat att uppställa ett nytt krav där det för ansvar endast erfordras oaktsamhet, och således sänka kravet på personligt ansvar. Enligt utredningen är anledningen till underlåtenhet att anmäla och avslöja brott inom den organiserade brottsligheten inte i första hand att kännedom om brott saknas. Det torde i stället, fortsätter utredningen, bero på att personer inte vill eller inte vågar avslöja brotten.¹⁹⁴

För att dömas för underlåtenhet att avslöja brott krävs vidare att avslöjandet kan ske utan fara för personen eller för någon av personens närmaste. Utredningen anförde att ett nytt krav som innebär att en anmälning/ett avslöjande skulle ske även när den/det *inte* kan ske utan fara kunde förväntas ha viss praktisk betydelse. Det skulle innebära att större krav ställdes på den som vistas i miljöer där mer eller mindre organiserad brottslighet begås. Bestämmelsen om nöd i 24 kap. 4 § BrB skulle dock, även om undantaget i 23 kap. 6 § 1 st. BrB tas bort, fungera som en yttersta gräns för ansvaret. För att 24 kap. 4 § BrB ska vara tillämplig krävs, till skillnad från undantaget i 23 kap. 6 § 1 st. BrB, att den hotande faran är någorlunda konkretiserad och någorlunda nära förestående. En reform som innebär att undantaget vid fara i 23 kap. 6 § 1 st. BrB slopas sträcker sig således inte längre än vad 24 kap. 4 § BrB stadgar, enligt utredningen. Det är dock rimligt, menar utredningen, att det för straffansvar fordras att ett avslöjande kan ske utan fara för den som avslöjar eller någon närstående. Framförallt gäller detta då personen ska avslöja mer avancerad organiserad brottslighet, vilket generellt innebär att en hotbild uppstår för den som avslöjar. Kravet ska, som i dag, gälla för alla. Det ska således inte göras någon skillnad mellan personer i ledande ställning inom den organiserade brottsligheten och andra med enklare anknytning, anförde utredningen.¹⁹⁵

Enligt utredningen innebär ovanstående bedömning (gällande undantagsregeln vid fara) att ansvarsbestämmelsen om underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja brott inte kommer att vara ett betydande verktyg i kampen mot den organiserade brottsligheten. Det finns situationer där en person med kopplingar till organiserad brottslighet kan avslöja (särskilda) brott utan fara. Utgångspunkten, menar utredningen, måste däremot vara att ett avslöjande leder till en konkret risk för repressalier. Även om så inte är fallet blir det svårt att motbevisa påståendet i en brottmålsprocess.¹⁹⁶

Utredningen har även beaktat att en person inte kan åläggas att anmäla/avslöja brott som denne själv har varit eller är inblandad i. Det följer av art. 6 EKMR att en person inte behöver medverka till utredning eller bevisning, eller på annat sätt underlätta åklagarens arbete i ett mål där personen själv är misstänkt.¹⁹⁷

¹⁹⁴ SOU 2014:63, s. 174.

¹⁹⁵ SOU 2014:63, s. 174.

¹⁹⁶ SOU 2014:63, s. 175.

¹⁹⁷ SOU 2014:63, s. 175.

Utredningens bedömning är sammantaget att det inte finns skäl att utvidga den nuvarande bestämmelsen (23 kap. 6 § 1 st. BrB) om underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja brott.¹⁹⁸

5.3 Ansvar för underlåtenhet att hindra brott

Ansvar för underlåtenhet att hindra brott är i dag inskränkt: det är endast personer i garantställning samt de som omfattas av 23 kap. 6 § 2 st. BrB som har ett ansvar att hindra brott.¹⁹⁹

Utredningen började med att utvärdera minoritetens förslag i 2000 års betänkande²⁰⁰: att fokusera på individer som har ledande ställningar inom den organiserade brottsligheten är rimligt, menade utredningen. Det kan krävas ett särskilt ansvar av personerna och det är även dessa personer som kan påverka vad som händer och görs i störst utsträckning. En av svagheterna med förslaget var däremot att det i för stor utsträckning byggde på begreppet *brottslig verksamhet*. Genom att hänvisa till brottslig verksamhet definierades de relevanta sammanslutningarna, och det som krävdes av personerna var att de skulle göra vad som skäligen kunde begäras för att *verksamheten* skulle upphöra. Begreppet brottslig verksamhet blev således avgörande för vem som skulle anses omfattas av bestämmelsen, och dessa personer (i ledande ställning) var skyldiga att verka för att verksamheten avskaffades. Enligt utredningen är en sådan skyldighet rimlig ur ett samhälleligt perspektiv. Skyldigheten står dock i strid med själva verksamhetens idé, vilket ansågs vara en svaghet med konstruktionen. Förslagets koppling till brottslig verksamhet ansågs vidare utgöra tillämpningsproblem och den ansågs vara för vag och oförutsägbar.²⁰¹

Det fokus som 2000 års utredning lade på hindrande av brott anses av utredningen vara rimligt. Ett straffansvar för personer med ledande ställning som inte avvecklar själva verksamheten ger inte önskvärd effekt. Personerna kan i stället hållas ansvariga för varje enskild gärning, det vill säga då de har underlåtit att hindra brott från att begås. Enligt utredningen är det således inte orimligt att kräva ansvar av personer med ledande ställning som exempelvis inte hindrar att ett mord begås inom ramen för organisationen/sammanslutningen. Detta ansvar, menade utredningen, ligger väldigt nära både garantansvar och en företagares ansvar för det som händer i verksamheten. Ansvaret som då tillfaller personer med ledande ställning har ett företräde framför ansvar att anmäla eller eljest avslöja brott (som träffar envar, när det väl är tillämpligt). För personer med ledande ställning och bestämmande inflytande i sammanslutningar innebär alltså en utvidgning av lagstiftningen i denna riktning ett utvidgat ansvar för enskilda gärningar jämfört med i dag.²⁰²

¹⁹⁸ SOU 2014:63, s. 171 samt 175.

¹⁹⁹ SOU 2014:63, s. 176. Se även underkapitel 4.1.3.

²⁰⁰ Se underkapitel 4.2.2.

²⁰¹ SOU 2014:63, s. 176f.

²⁰² SOU 2014:63, s. 177.

För att en sådan utvidgning ska ske måste vissa frågor besvaras, menade utredningen. En fråga är om det, på ett rimligt sätt, går att avgränsa den krets som det utökade ansvaret ska träffa. Utredningen menar att det föreligger tydliga svårigheter med att koppla ansvaret till specifika typer av kriminella sammanslutningar. Exempel på gränsdragningsproblem som kan uppstå är när en sammanslutning även bedriver viss legal verksamhet. En koppling till viss typ av sammanslutning är vidare inte att föredra då det intressanta är om det begås gärningar i sammanslutningen som en (ledande) person kan hållas ansvarig för. Det är därför utredningen föredrar att knyta det utökade ansvaret till en viss person med en viss position inom en sammanslutning, i stället för till en viss sammanslutning. Personens position ska då medföra en förmåga eller möjlighet att påverka andra. Ansvaret knyts då till en viss person som på grund av sin position har haft en möjlighet att hindra en brottslig gärning, enligt utredningen. Genom att avgränsa personkretsen på sådant sätt skulle det, anförde utredningen, gå att kriminalisera underlåtenhet att hindra vissa särskilt angivna brott från att begås. Straffansvar skulle då kunna utdömas till personer – med bestämmande inflytande – som, trots möjlighet, inte har förhindrat ett visst konkret brott.²⁰³

Genom en avgränsning av personkretsen där ansvar förutsätter att en person har haft ett faktiskt inflytande över de begångna gärningarna, som vidtas inom en sammanslutning, behövs inte en extra avgränsning till kriminella grupper eller nätverk, enligt utredningen. En verksamhet kan således vara delvis legal utan att gränsdragningsproblem och tillämpningssvårigheter uppstår.²⁰⁴

En annan fråga som utredningen framförde var inom vilka sammanslutningar som de särskilt föreskrivna brotten begås. Enligt utredningen torde brotten främst begås inom (delvis) kriminella sammanslutningar där det finns maktstrukturer. Maktstrukturerna ger vissa personer ett bestämmande inflytande över vilka gärningar som ska och som inte ska begås. Vid en utvidgning på det sätt som utredningen har anförat kommer det (vid en brottmålsrättegång) inte fordras att sammanslutningen går att hänföra till den organiserade brottsligheten. Det som i stället behöver bevisas är om det i en viss sammanslutning har begåtts en (konkret brottslig) gärning och att det existerar en person, med ett bestämmande inflytande, som hade kunnat hindra att gärningen begås, utan att ha gjort det.²⁰⁵

Även om bestämmelsen utvidgas, anser utredningen att det kommer vara relativt få gånger som den blir tillämplig utan att 23 kap. 4 § BrB också blir det. Därför är den praktiska betydelsen av utvidgningen inte alltför genomgripande, enligt utredningen. Utredningen fortsätter med att en utvidgning dock kan få praktisk betydelse i vissa fall, exempelvis när det annars hade varit svårt att hålla någon ansvarig för ett visst brott. Bestämmelsen kan även få betydelse då den tar sikte på personer i ledande

²⁰³ SOU 2014:63, s. 177f.

²⁰⁴ SOU 2014:63, s. 178.

²⁰⁵ SOU 2014:63, s. 178f.

ställning. Utredningen anförde att en utvidgning av bestämmelsen inte bör omfatta ansvar vid oaktsamhet.²⁰⁶

Vid en utvidgning av presenterat slag ska även undantagsregeln i 23 kap. 6 § 1 st. BrB gälla, med viss utvidgning i linje med vad Straffansvarsutredningen föreslog, enligt utredningen. Straffansvarsutredningen föreslog, i SOU 1996:185, att undantagsregeln bör utvidgas på så sätt att den är tillämplig även om det kan uppstå en fara för någon annan än personen som underlåter och dennes närstående. De aktuella intressena (det vill säga liv och hälsa) ska anses vara skyddsvärda, oavsett om det är personen själv, en närstående eller någon annan vars intressen blir hotade.²⁰⁷

Utredningen anförde att den föreslagna bestämmelsen kan leda till vissa bevisvårigheter: det kan till exempel bli svårt att bevisa om ett brott verkligen begås inom en sammanslutnings ramar och om en person (med bestämmande inflytande) faktiskt har kunnat hindra ett brott. Liknande frågor går dock i princip inte att komma ifrån, enligt utredningen.²⁰⁸

Sammanfattningsvis föreslog utredningen att även den som har ett bestämmande inflytande i en sammanslutning ska dömas för underlåtenhet att hindra brott som begås inom ramen för sammanslutningen (då det är särskilt föreskrivet att underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja brott är straffbelagt). Det subjektiva kravet ska vara uppsåt. Även undantagsregeln gällande fara ska utvidgas. Regeln ska då bli tillämplig även när fara avser någon annan än den underlåtande eller dennes närmaste.²⁰⁹

Avslutningsvis redovisade utredningen de konsekvenser deras förslag skulle innebära. Enligt utredningen är en grundtanke bakom kriminaliseringar allmänprevention. Det är dock svårt att härleda allmänpreventiva effekter till specifika lagändringar, menar utredningen, som även anförde att det är omöjligt att uppskatta i vilken mån lagförslaget kommer att minska antalet brott.²¹⁰ Utredningen anförde följande:

”De förändringar som vi har föreslagit torde kunna förväntas leda till en något minskad brottslighet.”²¹¹

²⁰⁶ SOU 2014:63, s. 179ff.

²⁰⁷ SOU 2014:63, s. 181f.

²⁰⁸ SOU 2014:63, s. 179.

²⁰⁹ SOU 2014:63, s. 175f. samt 181.

²¹⁰ SOU 2014:63, s. 274.

²¹¹ Cit. SOU 2014:63, s. 274.

5.4 Remissvar och yttranden

Enligt EBM finns det tecken på att den ekonomiska brottsligheten (som begås inom ramen för den organiserade brottsligheten) har ökat under de senaste åren. EBM välkomnar därför initiativ där syftet är att mer effektivt motverka organiserad brottslighet. Myndigheten framförde sammanfattningsvis att den i allt väsentligt ställer sig bakom utredningens förslag gällande de delar som myndighetens verksamhet berör.²¹²

Sveriges advokatsamfund anser att de föreslagna åtgärderna kan bidra till att motverka samt bekämpa den organiserade brottsligheten, och har ingen erinran mot utredningens förslag.²¹³ Även Brottsofferjouren Sverige (som inte hade möjlighet att närmare analysera utredningens förslag) ställde sig positiv till en skärpning av lagstiftningen mot den organiserade brottsligheten.²¹⁴

Hovrätten för Nedre Norrland anförde i sitt yttrande att hovrätten delar utredningens uppfattning att underlåtenhetsansvaret i 23 kap. 6 § 1 st. BrB (anmälnings-/avslöjningsansvar) inte bör utökas. Gällande utvidgat ansvar för underlåtenhet att hindra brott avstyrkte dock rätten förslaget. Med anledning av 23 kap. 4 § (det vill säga medverkansansvar) torde den utvidgade bestämmelsens tillämpningsområde vara litet, ansåg hovrätten. Enligt hovrätten blir bestämmelsen svårtillämplig och den praktiska nyttan blir för begränsad för att det skulle motivera lagstiftning.²¹⁵

KFM:s remissvar besvarades utifrån de aspekter som myndigheten har att beakta. Myndigheten ställde sig positiv till förslaget att utvidga ansvar för underlåtenhet att hindra brott, men tror att bestämmelsen, på grund av undantagsregeln, blir uddlös. Då våld och hot är så nära kopplat med organiserad brottslighet, fortsatte myndigheten, är det svårt att föreställa ett ingripande där undantagsregeln inte skulle bli tillämplig.²¹⁶

Enligt Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet bör kritik riktas mot att det inte görs några försök att bedöma effekterna av de stora och omfattande insatserna som har gjorts under senare år mot den organiserade brottsligheten. Det är även, menar institutionen, oklart varför ingen analys av anledningen bakom den påstådda ökningen av organiserad brottslighet, trots alla insatser, sker. Enligt institutionen underbyggs inte det

²¹² EBM, *Yttrande över betänkandet Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m. (SOU2014:63)*, 2014, s. 1. Det som EBM ansåg beröra verksamheten var kap. 4, 5 och 7 i SOU 2014:63 (alltså inte kap. 6 Underlåtenhet att avslöja eller hindra brott).

²¹³ Sveriges advokatsamfund, *Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m. (Remissvar)*.

²¹⁴ Brottsofferjouren, *Yttrande avseende SOU 2014:63 – Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.*

²¹⁵ Hovrätten för Nedre Norrland, *Yttrande – Betänkandet Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m. (SOU2014:63)*, 2014, s. 2.

²¹⁶ KFM, *Yttrande – Remissvar (SOU 2014:63)*, 2014, s. 1.

mycket allvarliga påståendet om den systemhotande organiserade brottsligheten på ett empiriskt rimligt sätt. Den organiserade brottslighetens allvar och negativa utveckling är något som ska ifrågasättas, anförde institutionen. Institutionens slutsats är att skadan och faran av den organiserade brottsligheten och dess utveckling inte har visats på ett tillfredställande sätt och att lagförslagets effekter inte har problematiserats. Kriminologiska institutionen avvisade därför utredningens förslag om en skärpning av regelverket.²¹⁷

5.5 Författarens sammanfattande kommentarer

Utredningen kom fram till att det inte finns skäl att utvidga det första stycket i 23 kap. 6 § BrB. En av anledningarna var att skyldigheten att avslöja brott redan enligt nuvarande bestämmelse inträder på ett tidigt stadium. Det skulle innebära att en utvidgning av det första stycket skulle bli betydelselös. Enligt utredningen kommer ansvarsbestämmelsen om underlåtenhet att avslöja brott inte vara ett betydande verktyg i kampen mot den organiserade brottsligheten.

Gällande det andra stycket i 23 kap. 6 § BrB konstaterade utredningen att ansvar för underlåtenhet att hindra brott i dag är inskränkt. Utredningen föreslog sammanfattningsvis att den som har ett bestämmande inflytande i en sammanslutning också ska kunna dömas för underlåtenhet att hindra brott. Brotten som ska hindras är de brott som 23 kap. 6 § 1 st. BrB hänvisar till och som begås inom ramen för sammanslutningen. Undantagsregeln ska också utvidgas till att omfatta fall där någon annan än den underlåtande eller dennes närmaste kan bli utsatta för fara. Utredningen menade dock att även om bestämmelsen utvidgas kommer det vara relativt få gånger den blir tillämplig, utan att 23 kap. 4 § BrB också blir det.

Utredningen har anpassat den föreslagna bestämmelsen efter den organiserade brottsligheten. För att komma runt definitionsproblematiken som är hänförlig till brottsligheten har utredningen valt att fokusera på personer i ledande ställning med bestämmande inflytande, i stället för att fokusera på organisationen i sig. Det föreligger dock fortfarande oklarheter kring vad som ska anses vara en sammanslutning, men även vem som ska anses vara i ledande ställning. Oklarheterna kan i sin tur bidra till minskad effektivitet, men även till förutsebarhetsproblematik. En person som är ordförande i en mc-klubb ska kunna fråga sig ”Jag befinner mig i en viss situation: Vad gäller rättsligt för mig i denna?”. Om det råder oklarhet kring vad som är en sammanslutning och vem som har bestämmande inflytande i den sammanslutningen, kan frågan inte besvaras. Då frågan inte kan besvaras är bestämmelsen inte heller förutsebar.

²¹⁷ Kriminologiska institutionens underlag för Stockholms universitets remissvar på SOU 2014:63.

En annan fråga är: har kriminaliseringsprinciperna beaktats? Att den organiserade brottsligheten kan orsaka skada eller fara för skada på något skyddsvärt bör anses vara tämligen självklart. Frågorna som återstår då är om kriminaliseringen är effektiv och om den är en sista åtgärd för detta problem. De frågorna är inte lika självklara, och de går att diskutera: enligt utredningen torde förslaget kunna förväntas leda till viss effektivitet, vilket den tredje principen kräver. Enligt den fjärde principen (det vill säga principen om ultima ratio) ska en kriminalisering dock endast ske i sista hand. Utredningen har inte anfört något om varför kriminaliseringsförslaget ska ses som en sista utväg för problemet, och således inte beaktat principen om ultima ratio.

6 Praktikerintervjuer

Den första frågan²¹⁸ författaren ställde till de tillfrågade var: ”Anser Du att den organiserade brottsligheten utgör ett hot?” Enligt Claes Kronström utgör den organiserade brottsligheten, som ofta är löst sammansatt, inget hot och han menar att det är pressen som förstör upp problemen. Sven-Erik Alhem och Jan Tibbling menar dock att brottsligheten utgör ett hot och enligt Alhem är hotet ett av de absolut största i dag då den organiserade brottsligheten bland annat kan locka ungdomar. Tibbling anser att brottsligheten inte är lika organiserad som den i exempelvis Italien, men att den ändå finns och att den kan åstadkomma större skada då de är organiserade; i Södertälje menar polisen att den organiserade brottsligheten kontrollerar delar av samhället, vilket är problematiskt. Brottsligheten finns även i Malmö och Göteborg och där har andra, vanliga människor drabbats, enligt Tibbling. Även David Faxé anser att den organiserade brottsligheten utgör ett hot mot rättssamhället, även om han betvivlar att den organiserade brottsligheten har något intresse av att vara samhällsomstörtande. Ett problem med den organiserade brottsligheten är enligt Faxé att den är svårutredd och problematiken ligger sannolikt i att brottsligheten är organiserad och hotet riskerar att uppstå när de traditionella rättsvårdande myndigheterna, och deras metoder, inte räcker till för att utreda och beivra brott. Faxé menar att detta riskerar att få till följd att man i sin strävan efter att komma tillrätta med problematiken börjar tänja på rättssäkerheten i processerna och även stiftar lagar med tvivelaktigt och integritetskränkande innehåll.

Författarens andra fråga var: ”Anser Du att den organiserade brottsligheten måste bekämpas mer effektivt genom nya kriminaliseringar, eller finns det andra bekämpningsätt?” Alhem har inget emot överväganden om nya kriminaliseringar, men han säger att de ska göras med omdöme och eftertanke. Det absolut viktigaste är dock, enligt Alhem, att man genom traditionell brottsbekämpning med polis, åklagare med mera arbetar ihärdigt och tufft för att komma åt den organiserade brottsligheten och dess aktörer. Kronström menar också att andra alternativ finns, till exempel brottsprovokation, och enligt Faxé är en kriminalisering sällan ensam lösningen på ett problem. Tibbling anser att nya kriminaliseringar inte behövs, utan det som behövs är lagstiftning som gör det lättare för polis och åklagare i deras arbete, som nya tvångsmedel, menar han.

Den tredje och sista ställda frågan var följande: ”Vad anser Du om utredningens förslag? Beakta gärna kriminaliseringsprinciperna.” Kronström anförde att han inte tror på en sådan lösning eftersom det är svårt att ringa in vad en brottslig organisation är. Det kan få konsekvenser för legala organisationer där en person kan bli ansvarig för andras brott i organisationen, enligt Kronström. Alhem anförde att han inte tror på lagförslaget det minsta och han tycker att det är blåögt och han tror inte att

²¹⁸ För fullständiga frågor samt svar, se Bilaga B.

det kommer att medföra någonting. Man ska inte genomföra kriminaliseringen, enligt Alhem; den bygger på att man har väldigt laglydiga grovt kriminella som omedelbart fullgör en skyldighet när lagstiftaren önskar det, och det tror han inte på. Det måste finnas ett vettigt skäl till en kriminalisering, menar Alhem. Faxe menar att det kan uppstå en bevisproblematik kring vad den misstänkte visste/borde ha vetat om ”brottet”, vilket kan kopplas till frågan om effektivitet. Han menar vidare att terminologin tycks vara någon oklar, vilket kan ge upphov till tillämpningsproblem. Även Tibbling anser att utredningen är oklar och han förstår inte vad utredningen menar med ”sammanslutning”. Enligt Tibbling är exempelvis mc-gäng sammanslutningar, och han undrar om utredningen bara menar just mc-gäng. Utredningens lagförslag kommer inte att förändra någonting, men det kommer bli lättare att lagföra för någonting, i alla fall, enligt Tibbling. Utredningens förslag skulle underlätta i någon mening, anförde Tibbling, men det känns mer som en politisk markering för honom. Det känns vidare inte som att det är sista utvägen, utan det känns som ett politiskt förslag då man vill göra någonting, avslutar Tibbling.

7 Analys

7.1 Vad är organiserad brottslighet?

Frågan ”Vad är organiserad brottslighet?” är, som författaren har framfört i avgränsningarna, bred och svårbesvarad. Det saknas en legaldefinition och det saknas dessutom en allmänt vedertagen definition av vad organiserad brottslighet är. Trots detta finns en mängd olika definitioner, från exempelvis Brå, EU, FN och Säpo. Viss vägledning går dock att hämta från förarbetena till 29 kap. 2 § 6 p. BrB: om brottsligheten har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer under en inte obetydlig tid har samverkat för att begå brott, ska den brottsligheten anses ha utövats i organiserad form. Det råder vidare bred samsyn kring att den organiserade brottsligheten består av tre sammansatta beståndsdelar: syftet bakom brottsligheten är ekonomisk vinning, för det första. Den organiserade brottsligheten har, för det andra, större kapacitet eller förmåga att skada samhället, då den är just organiserad. För det tredje ägnar sig aktörerna inom den organiserade brottsligheten åt att beskydda den kriminella verksamheten. Beskyddandet går ut på att på olika otillåtna sätt försöka påverka inflytelserika organisationer och personer. De tre beståndsdelarna sägs vara sammankopplade: organiserad brottslighet genererar mer pengar. För att maximera de illegala vinsterna väljer därför brottslingarna att organisera sig. När de illegala vinsterna har blivit tillräckligt stora uppstår ett behov av och en förmåga att skydda verksamheten från konkurrenter och staten.

Organiserad brottslighet ska skiljas från organiserade brott. Ett organiserat brott är till exempel när ett temporärt gäng brottslingar begår ett bankrån efter planering. Brottet har således, av en sammanslutning, planerats och tänkts igenom. Det är alltså ingen väskryckning i centrum eller ett mord som begås i affekt. Efter brottet upplöses sammanslutningen.

En förändring inträffar således om den sammanslutning som begår ett bankrån, i stället för att upplösas efter brottet, fortsätter att begå brott under en inte obetydlig tid. Den gruppen har då övergått från att begå organiserade brott till organiserad brottslighet.

Det finns olika anledningar till definitionssvårigheterna. Till exempel finns det inte bara en aktör, utan det finns flera olika typer av aktörer som övergripande kan delas in i broderskapsgrupperingar och ad hoc-grupper. Grupperna utför i sin tur en mängd olika typer av brott och använder olika typer av metoder för att påverka exempelvis inflytelserika personer, som politiker. Hade man velat bekämpa en viss typ av aktörer eller en viss typ av brott, hade det även varit betydligt enklare att definiera det man ville bekämpa.

Begreppet organiserad brottslighet är svårdefinierat, men behövs en legaldefinition/allmänt vedertagen definition? Kanske inte. En definition innebär att det går att avskilja organiserad brottslighet från annan brottslighet, vilket kanske är svårt att göra. Enligt Träskman är all brottslighet olika mycket organiserad och det finns ingen mening med att försöka dela upp brottslighet genom en definition. Samtidigt kan det anses vara svårt att lagstifta mot och bekämpa något som inte är definierat och där det råder olika meningar om vad det (exakt) är.

Den organiserade brottsligheten är inte bara problematisk gällande definitioner. En annan kontroversiell fråga är hotbilden från brottsligheten, delvis med anledning av definitionsproblemen. Många gånger är statistik en viktig källa när det talas om omfattning och hotbilder från brott och brottslingar: ju fler som ingår i den organiserade brottsligheten och ju fler brott de begår, desto större hotbild torde rimligtvis finnas. Då det är svårt att definiera begreppet organiserad brottslighet är det i princip omöjligt att få fram statistiska uppgifter om dess omfattning och utveckling. Kriminalstatistik utgår vidare i regel från enskilda personers individuella brottslighet; samtidigt är ett utmärkande drag för den organiserade brottsligheten att den består av ett (konstant) flöde av aktiviteter från olika delar av samman slutningen. Den statistik som finns tillgänglig och som till viss del har presenterats under underkapitel 3.2 är dock till viss hjälp: i Sverige har (anmälningar av) *all* brottslighet ökat avsevärt, med cirka 87 procent, från 1975 (till 2013). Under senare år har exempelvis bedrägeribrotten ökat, men det innebär inte att det är den organiserade brottsligheten som ligger bakom de utförda brotten. Således finns indikationer på att all brottslighet har ökat, och en del av denna brottslighet utgörs troligtvis av den organiserade brottsligheten. Om det däremot endast hade varit brott hänförliga till den organiserade brottsligheten som hade ökat drastiskt när all annan brottslighet hade minskat, hade det kunnat vara en indikation på att den *organiserade brottsligheten* faktiskt har ökat. I dagsläget är det dock, på grund av de statistiska svårigheterna, svårt att avgöra hur mycket den organiserade brottsligheten har ökat och hur många brott dess aktörer begår.

Enligt Säpo ingick det i kärnan av den organiserade brottsligheten år 2009 cirka 1 000 personer och utanför kärnan figurerade cirka 10 000 personer. Uppgifterna har Säpo fått genom "underrättelser". Hydfors och Alalehto gissade på att det vid samma tillfälle ingick cirka 500 till 1 000 personer, respektive 200 till 300 personer i kärnan. Rent källkritiskt finns det alltså föga skillnad mellan Säpos uppgifter och andras gissningar då underrättelserna inte går att kontrollera.

I DS 2008:38 anfördes att den organiserade brottsligheten, när den har växt tillräckligt mycket och känner att den behöver skydda sig mot konkurrenter och statens ingripande, utgör ett hot och en risk. Säpo har å sin sida sedan 2009 anført att hotbilden (gällande otillåten påverkan) är stabil. Den organiserade brottsligheten har, menar Säpo, avsikt och förmåga att försvaga rättsväsendet och skada den demokratiska processen, men det föreligger dock ingen hotbild mot det demokratiska statsskicket. Enligt

Alhem utgör ett av den organiserade brottslighetens hot att den kan locka till sig unga. Det fanns dock, enligt utredningen, uppgifter som visade på att andelen ungdomar som är involverade i kriminella grupper har minskat. Många uppgifter gällande hotbilden är abstrakta och tvetydiga, och det verkar som att bland annat Säpo har problem med att konkretisera hotet från den organiserade brottsligheten ytterligare.

Enligt Korsell bör bilden av den organiserade brottsligheten i Sverige nyanseras, och kanske har han rätt. Det är lätt att bli påverkad av media som gärna visar nyheter med dramatiska inslag, som Alalehto och Kronström hävdar. Som Korsell hävdar verkar den organiserade brottsligheten inte vara en välorganiserad maffia med gudfäder. Tvärtom tyder forskningen i stället på att den organiserade brottsligheten som regel bedrivs i lösa ad hoc-grupper.

Hotbilden från den organiserade brottsligheten är diffus. Utan kontrollerbar statistik och kontrollerbara uppgifter är det svårt att avgöra dess omfattning och hot, vilket även Kriminologiska institutionen hävdade i sin remiss. Det som går att fastställa är att organiserad brottslighet är när flera personer begår brott (ofta med ekonomiska syften) inom ramen för en sammanslutning under en inte obetydlig tid. Efter ett tag, när sammanslutningen har lyckats få en del intäkter, uppstår ett behov och en förmåga att skydda verksamheten. Låter man den organiserade brottsligheten få härja fritt, torde det inte anses vara orimligt att brottsligheten kommer att försvaga rättsväsendet och skada den demokratiska processen, som bland annat Säpo hävdar. Den organiserade brottsligheten utgör således ett hot mot samhället, precis som bland annat Träskman, Flyghed, Faxe och Tibbling också hävdar. Även om vissa hävdar att brottsligheten inte utgör ett hot i dag, torde det inte råda några tvivel om att den organiserade brottsligheten *kan* utgöra ett hot eller fara för hot. Vidare torde den organiserade brottsligheten inte ha minskat, utan tvärtom ökat, men det gäller generellt för brottsligheten i Sverige. Det bör samtidigt påpekas att anledningen till varför hotbilden inte är tydligare eller allvarligare mycket väl kan vara de diverse åtgärder som har vidtagits, som exempelvis nya lagstiftningar i skärpande riktning. Hotet från brottsligheten är alltså reellt, men oklart. Anledningen till detta kan vara att man hittills har lyckats bekämpa den organiserade brottsligheten tämligen effektivt. Det finns ingen anledning att anta att brottslingarna medvetet inte vill utöka sin makt och öka sina intäkter. En anledning till varför den organiserade brottsligheten i dag inte är en välorganiserad maffia med gudfäder kan således vara att man har bekämpat den på rätt sätt och om bekämpningen inte fortsätter, kan denna brottslighet bli ett betydligt allvarligare problem.

7.2 Kan en skärpning av 23 kap. 6 § BrB vara ett mer effektivt sätt för att motverka organiserad brottslighet?

Till att börja med bör det konstateras att det endast kan spekuleras i frågan om en skärpning av 23 kap. 6 § BrB kan vara ett mer effektivt sätt för att motverka organiserad brottslighet. Det betyder inte att spekulationerna är oväsentliga: lagförslag torde många gånger bygga på just spekulationer, då det är svårt att sia om framtiden.

Utredningen skulle undersöka om en skärpning av 23 kap. 6 § BrB kunde vara ett mer effektivt sätt för att motverka organiserad brottslighet. Redan här ska utredningen kritiseras, då det inte framgår vad ”mer effektivt” innebär. Författaren har därför fått göra en egen, rimlig, utfyllnad gällande innebörden av begreppet *effektivitet*.

Utredningen föreslog (sammanfattningsvis) att även den som har ett *bestämmande inflytande* i en *sammanslutning* ska dömas för underlåtenhet att (för)hindra brott som begås *inom ramen* för sammanslutningen. *Undantagsregeln* skulle också utvidgas till att omfatta de fall då fara avser någon annan person än den som underlåter eller dennes närmaste.

Bestämmelsens terminologi är till att börja med, precis som Faxé och Tibbling anförde i intervjuerna, oklar. Utredningen har valt att fokusera på personer som har ledande ställningar inom den organiserade brottsligheten. Författaren håller med utredningen om att man bör kunna kräva ett särskilt ansvar av personer som kan påverka vad som händer. Enligt utredningen var problemet med 2000 års utredning (det vill säga SOU 2000:88) att man fokuserade på en (brottslig) verksamhet. Genom ett sådant fokus kunde bland annat gränsdragningsproblem uppstå när en verksamhet var delvis illegal och delvis legal, vilket är korrekt. Utredningen valde därför att fokusera på personer i ledande ställning, i stället för att fokusera på (den illegala) verksamheten. För att en person ska kunna vara i ledande ställning föreligger däremot fortfarande ett krav på att viss sammanslutning ska finnas. Det första problemet är således att avgöra vad som menas med *sammanslutning*, då det inte tydligt framgår av utredningen. Utredningen anförde att brotten främst torde begås inom kriminella sammanslutningar där det finns maktstrukturer. Vissa personer inom sammanslutningen kommer således, på grund av maktstrukturerna, ha ett bestämmande inflytande över vilka gärningar som ska och som inte ska begås, enligt utredningen. Tibbling menar att mc-gäng är sammanslutningar, men vad gäller för exempelvis ad hoc-grupperna? Förtydliganden är nödvändiga. För att inte fastna på denna fråga, väljer författaren att utgå ifrån att en sammanslutning är tre (eller fler) personer. När tre personer tillsammans eller individuellt begår brott och en av personerna har ledande ställning, har personen enligt utredningens förslag ett underlåtenhetsansvar.

Nästa problemområde blir att definiera vem som ska anses ha en ledande ställning inom en sådan sammanslutning. Utredningen har endast framfört att en person i ledande ställning och med bestämmande inflytande är en person som hade kunnat förhindra ett brott från att begås. När ett brott begås börjar således jakten på personer med underlåtenhetsansvar: man tar fast på gärningsmannen och sedan undersöker man om denne ingår i en sammanslutning. När sammanslutningen har identifierats undersöker man om någon hade kunnat hindra brottet från att begås. Ett sådant upplägg och förfarandesätt hade troligtvis varit effektivt om den organiserade brottsligheten hade varit en organiserad maffia med gudfäder. Då hade gudfadern som kontrollerar organisationen kunnat utpekas och dömas till ansvar. Bestämmelsen hade således kunnat bli användbar mot exempelvis broderskapsgrupperingarna, som är hierarkiskt uppbyggda med en ledare i toppen. Enligt Korsell är syftet bakom broderskapsgrupper dock många gånger brödraskap, och brotten sker ofta utanför organisationen. I stället har forskning visat att den organiserade brottsligheten främst bedrivs i ad hoc-grupper. En ad hoc-grupp består vanligtvis av en fast kärna av personer som står varandra nära samt en del andra ”anställda” som kommer in för ett visst uppdrag och sedan lämnar. Den fasta kärnan torde således utgöras av vad som kan anses vara personer i ledande ställning och med bestämmande inflytande. Även denna situation blir problematisk, då det finns flera personer med ledande ställning. Det kommer att uppstå en bevisproblematik: har alla personer i den fasta kärnan bestämmande inflytande, eller är den hierarkiskt uppbyggd? Vet alla personer i kärnan alltid om allt som händer inom sammanslutningen? Den föreslagna bestämmelsen kommer att innebära en rättsosäkerhet som inte är obetydlig. Personer som ingår i en sådan kärna kan bli felaktigt misstänka, anklagade och dömda, bara för att de ingår i sammanslutningen. Det innebär att bestämmelsen kan komma att strida mot den viktiga principen om föreningsfrihet, vilket även Tibbling var inne på.

Det tredje problemområdet blir när man ska avgöra om personen (med bestämmande inflytande) hade kunnat hindra den brottsliga gärningen. Problemområdet utpekades redan av majoriteten i SOU 2000:88, vilket utredningen inte har bemött. Även på denna punkt är utredningens förslag otydligt: enligt utredningen är en person med bestämmande inflytande en person som *faktiskt* kan hindra att en viss gärning utförs. Personen med bestämmande inflytande måste således ha vetat om att någon ska begå en brottslig gärning och personen ska då inte ha hindrat brottet från att begås, fastän denne skulle ha haft en reell möjlighet att göra det. Vad händer om personen med bestämmande inflytande försöker hindra brottet, men inte lyckas? Vad händer om personen med bestämmande inflytande inte har vetat om att brottet ska begås, fastän han till synes borde ha vetat om det? Återigen väcks tankar om rättsosäkerhet, främst med anledning av lagförslagets oklarheter: vilket aktivitetskrav som ankommer på personen med bestämmande inflytande är oklart och bestämmelsen kan inte sägas vara förutsebar. Utredningen anförde att ”sådana frågor inte går att komma ifrån”, men det borde, enligt författaren, krävas en utförligare utredning av frågan, då den är direkt avgörande för om ansvar går att utkräva eller inte.

Förslagets fjärde problemområde är att avgöra när ett brott har begåtts inom ramen för sammanslutningen. Även gällande denna punkt hade utredningen kunnat vara tydligare och författaren hade gärna sett en längre diskussion än ”sådana frågor är svåra att komma ifrån” från utredningens sida. Om utredningen exempelvis tydligare hade förklarat vad som ska räknas som en *sammanslutning*, hade även denna punkt blivit tydligare.

Ett av utredningens argument för varför deras förslag var bättre lämpat än förslaget i SOU 2000:88, var att en sammanslutning enligt utredningens förslag inte skulle behövas hänföras till den organiserade brottsligheten. Enligt utredningens förslag skulle det i stället bara bevisas att en brottslig gärning har begåtts inom en sammanslutning och att en person med bestämmande inflytande som hade kunnat hindra gärningen, inte har gjort det. Efter att ha framfört detta argument hävdar dock utredningen att det faktiskt kan uppstå bevisproblem gällande frågorna om brottet har begåtts inom sammanslutning, och om en person hade kunnat hindra gärningen, men att sådana frågor inte går att komma ifrån. Utredningens egna argument för varför bestämmelsen bör införas är alltså problematiska ur bevis-synpunkt, enligt utredningen själv. Författaren delar utredningens åsikt gällande bevisproblemen, och menar att utredningen hade kunnat föra utförligare diskussioner.

Om man bortser från de ovannämnda, väsentliga problemen, kan man anta att bestämmelsen kommer att leda till (mer) effektiv motverkan av organiserad brottslighet? Kommer lagförslaget att leda till fler fällande domar, men även ökad brottsprevention i allmänhet? Utredningen hävdar att det är få gånger den föreslagna bestämmelsen kommer bli tillämplig utan att 23 kap. 4 § BrB också blir det. Av den anledningen kommer den praktiska betydelsen av utvidgningen av 23 kap. 6 § BrB inte vara särskilt genomgripande, enligt utredningen. Även hovrätten för Nedre Norrland var inne på samma spår och menade att bestämmelsen, med anledning av 23 kap. 4 § BrB, kommer att få ett litet tillämpningsområde och KFM anförde att bestämmelsen, med anledning av undantagsregeln, kommer att bli uddlös. Författaren delar utredningens ståndpunkt i denna fråga samt remissinstansernas åsikter. Då den föreslagna bestämmelsen ligger så pass nära 23 kap. 4 § BrB, samt med anledning av ovannämnda bevisproblem, kommer bestämmelsen inte att bli tillämplig många gånger. I de fall bestämmelsen blir aktuell, går det att förvänta sig att ansvarsfrihet med anledning av fara kommer åberopas i flera fall. Utredningen framförde att utgångspunkten vid *avslöjandet* av ett brott är att det leder till en konkret risk för repressalier. Författaren menar att det även måste vara utgångspunkt för de fall där brott hindras. Det bör anses finnas en fara för bland annat repressalier från gruppmedlemmar och andra personer med bestämmande inflytande för den som hindrar ett brott, även om personen själv är i ledande ställning. Kritiken från författaren mot lagförslaget är inte olik den kritik som majoriteten framförde gällande förslaget i SOU 2000:88; även då, som nu, ansågs den föreslagna bestämmelsen medföra tillämpnings- och bevisproblem.

Kanske är lagförslaget lite blåögt, som Alhem uttryckte det, och det är möjligt att lagförslaget mer är en politisk markering, som Tibbling anförde. Det lagförslag som är presenterat är otydligt och det finns inget som tyder på att det skulle få någon större genomslagskraft och således vara effektivt, varför den föreslagna bestämmelsen inte heller bör införas, enligt författaren. Om något skulle bestämmelsen leda till förutsebarhetsproblematik då personer involverade i organisationer plötsligt kan bli ansvariga för andras brottslighet, med anledning av den otydliga terminologin.

Författaren anser inte att 23 kap. 6 § BrB är lämplig att skärpa för att mer effektivt motverka den organiserade brottsligheten. Som Alhem och Tibbling anförde borde andra åtgärder vara bättre lämpade i kampen mot den organiserade brottsligheten. Författaren betvivlar att en skärpning kommer medföra fler fällande domar och ökad brottsprevention i allmänhet. Förändringen kommer således vara minimal. Ett rimligt antagande är att även den nya bestämmelsen kommer att ha ett straffmaximum om två år. För personer som innehar en ledande ställning kommer med all sannolikhet inte en eventuell fängelserisk om två år förändra någonting. Lagbestämmelsen får då främst funktionen av en politisk markering och kommer att användas ytterst sällan, vilket även utredningen anförde. Nästa fråga blir då om en sådan kriminalisering är förenlig med kriminaliseringsprinciperna.

7.3 Är en skärpning förenlig med kriminaliseringsprinciperna?

Följande fyra principer ska anses vara väldigt viktiga och bör alltid beaktas vid en kriminalisering: en kriminalisering ska skydda något skyddsvärt, för det första. För det andra ska kriminaliseringen riktas mot det beteende som kan orsaka skada eller fara för skada på det skyddsvärda. Den tredje principen innebär att en kriminalisering ska kunna förväntas ha viss effektivitet och den får endast ske i sista hand, som fjärde princip.

Utredningens lagförslag ska åter kritiseras. Principerna utgör förutsättningar för huruvida en kriminalisering bör ske eller inte. Det torde därför vara högst relevant att diskutera principerna i samband med lagförslaget. Utredningen har dock endast presenterat principerna, utan att diskutera kring dem gällande det aktuella lagförslaget. Möjligtvis skiljer sig inte just denna utredning från övriga utredningars lagförslag, men inte heller det berättigar en avsaknad av diskussion kring kriminaliseringsprinciperna.

För att en kriminalisering ska vara godtagbar, måste det för det första finnas något skyddsvärt. Den organiserade brottslighetens hot riktar sig, enkelt förklarar, mot det svenska samhället. Även om det i dag kanske inte går att säga hur pass omfattande hotbilden är, bör den organiserade brottsligheten anses utgöra fara för skada på samhället. Det finns således något skyddsvärt.

Kriminaliseringen ska, för det andra, riktas mot ett beteende som kan orsaka skada eller fara för skada på det skyddsvärda. Utredningens förslag var direkt riktat mot den organiserade brottsligheten och personerna inom den med bestämmande inflytande. Förslaget var således riktat mot det som orsakar och kan orsaka skada på det skyddsvärda. De båda punkterna är måhända inte särskilt kontroversiella, men det innebär inte att en diskussion kring dem från utredningens sida inte är befogad. En diskussion hade om inte annat bidragit till ytterligare förståelse kring den organiserade brottsligheten, vilken hotbild den utgör och så vidare. Det hade således varit relevant och förtydligande med en diskussion kring de båda punkterna från utredningens sida.

En tredje förutsättning för att en kriminalisering ska anses vara berättigad är att den ska förväntas ha viss effektivitet. Enligt utredningen är det svårt att härleda allmänpreventiva effekter till specifika lagändringar och det är även svårt att uppskatta i vilken mån lagförslaget kommer minska antalet brott. Utredningens föreslagna ändringar *torde* dock kunna leda till en *något* minskad brottslighet, anförde utredningen. Kravet på effektivitet kan därför till synes vara uppfyllt. Utredningen har dock inte framfört någon längre motivering, utan har endast hävdats att den praktiska betydelsen av förslaget inte är särskilt genomgripande, men att bestämmelsen kan få viss praktisk betydelse när det annars hade varit svårt att hålla någon ansvarig för ett visst brott. Ulväng menar att alla kan använda sig av effektivitetsargument, vilket innebär att argumenten kan anpassas för att stödja en viss, på förhand bestämd, slutsats. Då det bör anses vara relativt svårt att kunna bevisa eller motbevisa effektivitetsargument av den typ som utredningen har framfört, innebär det även att det föreligger en ökad möjlighet för att just anpassa argumentationen för att stödja vissa slutsatser som talar för kriminaliseringar, vilket var en av Straffrättsanvändningsutredningens farhågor. Det torde vara ytterst få kriminaliseringsförslag som utan vidare kan avstyrkas med anledning av att det inte går att förvänta någon som helst effektivitet. Effektivitetsprincipen borde således främst anses vara ett hinder mot alldeles för godtyckliga och tveksamma lagstiftningsförslag, men inte spela en avgörande roll vid beslut om en kriminalisering ska införas eller inte.

Enligt den sista principen, det vill säga principen om *ultima ratio*, ska en kriminalisering ske i sista hand. En kriminalisering ska således endast ske om andra åtgärder inte står till buds och inte är aktuella. Utredningens uppgift har visserligen inte varit att titta på *hur* den organiserade brottsligheten kan bekämpas, utan endast *om* en skärpning av 23 kap. 6 § BrB bör göras. Det innebär dock inte att det hade varit en omöjlighet att diskutera alternativa tillvägagångssätt, menar författaren. Utredningen valde att komma med ett lagförslag som är riktat mot den organiserade brottslighetens toppar och ledare; utredningen hade således kunnat föra en diskussion om andra lösningar för att komma åt dessa ledare. När utredningen kommer fram till att en skärpning av bestämmelsen inte kommer att få särskilt genomgripande praktisk betydelse, bör det anses vara ännu mer angeläget att diskutera och reflektera kring alternativa metoder.

Om en sådan diskussion leder fram till slutsatsen att alternativa sanktioner och metoder inte är bättre lämpade, blir det ett incitament för att utredningens förslag är behövligt. Enligt Kronström, Alhem och Tibbling finns det andra tillvägagångssätt och Tibbling menar även att fler kriminaliseringar inte är nödvändiga. Både Alhem och Tibbling menar till exempel att det man bör göra är att ge åklagare och polis nya och fler resurser. Även författaren ställer sig tveksam till varför man ska införa en bestämmelse som man tror så lite på, och en diskussion kring vilka alternativa tillvägagångssätt det finns för att komma åt den organiserade brottslighetens ledare saknas från utredningens sida.

Är lagförslaget förenligt med kriminaliseringsprinciperna? Det finns något skyddsvärt och lagförslaget är riktat mot det som skadar och kan skada det skyddsvärda. Enligt utredningen borde förslaget även förväntas leda till något minskad brottslighet, och det kan således förväntas ha viss effektivitet, vilket är den tredje förutsättningen. Ovanstående bör dock inte anses vara tillräckligt för att en kriminalisering ska anses vara berättigad om kriminaliseringar ska ske i sista hand och användas med försiktighet, vilket bland annat Åklagarutredningen framförde, och således måste även principen om ultima ratio beaktas. Frågan om det finns alternativa åtgärder, vilket exempelvis Alhem och Tibbling menar finns, är dock inte utredd. Enligt Lernestedt förekommer det inte alltför sällan att den enda grunden för en kriminalisering är att den kommer att medföra ett (mer eller mindre) effektivt intresseskydd. Lernestedt hävdar dock att det är viktigt att stävja denna användning av effektivitetsbegreppet. Jareborg har anfört att en kriminalisering får en symbolfunktion: en kriminalisering förmedlar ett budskap från statsmaktens sida om att gärningen är förkastlig. Enligt Jareborg kan en symbolfunktion inte ensamt motivera en kriminalisering. Författaren delar Lernestedts och Jareborgs åsikter. Utredningens enda grund för en kriminalisering är viss förmodad effektivitet och att hävda viss effektivitet går att göra beträffande de flesta kriminaliseringsförslagen, då det är svårt att motbevisa påståendet. Om effektivitetsbegreppet även fortsättningsvis ensamt godtas som tillräckligt skäl för kriminalisering, torde det finnas en överhängande och reell risk för en kriminaliseringsinflation. En kriminaliseringsinflation är ett förutsebarhetsproblem som inte ska tas lätt; alldeles för många straffbestämmelser medför en omöjlighet för en person att kunna fråga sig själv ”jag befinner mig i en viss situation: Vad gäller rättsligt för mig i denna?”. Om straffbestämmelserna på så sätt blir för många och för vida, leder det således till förutsebarhetsproblem. En straffrättslig inflation kan vidare få motsatt effekt, vilket innebär en urvattning av straffhotet; exempelvis kan antas att fler kriminaliseringar leder till mer jobb för rättsväsendet. Rättsväsendet måste således också få mer resurser i takt med att kriminaliseringarna ökar, vilket förmodligen inte sker. Det innebär att brottslingar kommer att begå fler och fler brott, utan att lagföras för dem, vilket i sin tur leder till en urvattning av straffhotet. Enligt utredningen är det vidare svårt att härleda allmänpreventiva effekter till specifika lagändringar, men utredningen anförde att förslaget torde kunna förväntas leda till en något minskad brottslighet. Utredningens enda grund kan således även anses vara en symbolfunktion: staten vill, genom

kriminaliseringen, förmedla ett budskap om att den organiserade brottsligheten är förkastlig och att man jobbar med att bekämpa den.

Principen om ultima ratio bör sålunda, enligt författaren, fungera som en sista kontroll, innan beslut om kriminalisering tas. Om kriminaliseringen endast ska ske i sista hand ställer det krav på att utredningar redogör för varför kriminaliseringen ska ske. Det innebär i sin tur att det inte är berättigat med kriminaliseringsförslag vars enda grund är viss, eventuell effektivitet, vilket går att hävda i många fall (likt det Ulväng framför), utan ytterligare motivering. Principen om ultima ratio bör därför sätta stopp för de kriminaliseringsförslag som saknar (utförliga) motiveringar, som till exempel utredningens förslag. Då kriminaliseringsprinciperna inte ska ses som absoluta går det att göra vissa avsteg från dem. Det bör således gå att lätta på principen om ultima ratio gällande förslag med bland annat effektivitet som grund och där det även föreligger andra grunder, men då ska avsteget tydligt redovisas. Dessvärre verkar detta inte återspegla verkligheten, vilket kan leda till den motsägelsefulla straffrätt som Straffrättsanvändningsutredningen beklagades över samt en kriminaliseringsinflation.

Utredningens lagförslag kan således anses vara förenligt med de tre första kriminaliseringsprinciperna, men då alternativa åtgärdsförslag överhuvudtaget inte har behandlats, är förslaget ofullständigt och således inte förenligt med principerna. Avsteget från principen om ultima ratio hade kunnat vara acceptabelt om förklaring till avsteget hade getts, men även det saknas. Författaren anser dock att förslaget – även om diskussion kring alternativa åtgärder hade förts – inte borde ha ansetts vara förenligt med kriminaliseringsprinciperna. Enligt författaren bör principerna ses tillsammans – inte varje princip separat för sig. Vidare måste även de bakomliggande tankarna med kriminalisering beaktas; enligt Åklagarutredningen ska ett straff ses som statens yttersta uttryck när det kommer till maktutövning och kriminaliseringar ska därför användas med försiktighet. Detta är inte tillräckligt, utan även konsekvenserna av kriminaliseringar måste beaktas, exempelvis riskerna för en kriminaliseringsinflation som uppstår om kriminaliseringar införs utan tillräckliga undersökningar. Då utredningens förslag endast har en eventuell effektivitet som grund och andra alternativa åtgärder inte har beaktats, är förslaget inte förenligt med kriminaliseringsprinciperna. Om liknande kriminaliseringsförslag anses vara godtagbara, är risken för en framtida kriminaliseringsinflation överhängande.

7.4 Slutsatser

Den organiserade brottsligheten utgör ett hot som behöver bekämpas för att den inte ska växa utanför rättsväsendets kontroll; en anledning till varför den inte har gjort det än kan mycket väl vara att den hittills har bekämpats på ett (tämligen) framgångsrikt sätt. Hotbilden är dock, på grund av olika anledningar, oklar, vilket gör det svårt att avgöra vilka bekämpningsätt som är lämpligast. Även utredningens lagförslag är otydligt, vilket kan ha att göra med de definitionsproblem som finns kopplade till den organiserade brottsligheten. Det berättigar dock inte otydligheten och det måste gå att ställa högre krav på utredningar, framförallt gällande oklara områden, som den organiserade brottsligheten. Förslagets otydligheter leder till att det inte heller bör införas, då otydligheterna inte kommer att leda till en mer effektiv motverkan av den organiserade brottsligheten; lagförslaget kommer i stället leda till en rättsosäkerhet. Bestämmelsen, det vill säga 23 kap. 6 § BrB, bör inte heller skärpas på annat sätt: den undantagsregel som finns är högst väsentlig, med tanke på den risk för repressalier som finns inom den organiserade brottsligheten, och ska således även finnas kvar vid en eventuell skärpning. Med anledning av 23 kap. 4 § BrB, samt undantagsregeln, kommer en eventuell skärpning inte få någon vidare praktisk betydelse. En ny, skärpt bestämmelse kommer således att bli tillämplig ytterst få gånger. Den lilla skillnaden i effektivitetshänsyn är inte heller bekräftad, utan det bygger endast på spekulationer. Som Ulväng har anfört kan alla använda sig av effektivitetsargument, vilket innebär högre krav på tydliga argument och diskussioner, för att de ska kunna godtas.

Är det då förenligt med kriminaliseringsprinciperna att införa en bestämmelse som inte kommer att ha någon vidare praktisk betydelse, och där tillräckliga undersökningar gällande alternativa åtgärder inte har presenterats? Kraven på att det ska finnas något skyddsvärt och att bestämmelsen ska riktas mot det som kan skada eller utgöra fara för skada på det skyddsvärda är uppfyllda: den organiserade brottsligheten utgör, i stort, ett hot mot samhället och en skärpning av 23 kap. 6 § BrB kan riktas mot detta hot. En kriminalisering måste vidare kunna förväntas leda till viss effektivitet. Utredningen hävdar att deras förslag torde kunna förväntas leda till viss effektivitet, utan vidare motivering. Den fjärde och sista principen är principen om *ultima ratio*: en kriminalisering ska endast ske i sista hand. För att man ska kunna avgöra om en föreslagen kriminalisering utgör den sista utvägen, ställs krav på att den som presenterar kriminaliseringen förklarar *varför* den utgör den sista utvägen. Det är således av högsta vikt att andra, alternativa åtgärder diskuteras. Om alternativa åtgärder saknas bör det framföras, då det kan vara ett incitament för att lagförslaget är behövligt. Utredningen har dock inte presenterat några alternativ för hur man mer effektivt kan motverka den organiserade brottsligheten och hur man kan komma åt personerna med bestämmande inflytande, men enligt både Alhem och Tibbling finns det alternativa åtgärder.

Utredningen har således framfört ett otydligt lagförslag, som endast kommer att bli tillämpligt få gånger och grunden för dess införande är att den kanske kommer att leda till viss effektivitet. Samtidigt är alternativa åtgärdsförslag inte behandlade. Om liknande kriminaliseringsförslag, vars enda grund är effektivitetsargument (vilka kan anpassas) och således främst ska fungera som en symbolfunktion, godtas utan att frågan om alternativa åtgärder överhuvudtaget behandlas, föreligger en verklig risk för en kriminaliseringsinflation. En kriminaliseringsinflation kommer i sin tur att leda till rättsosäkerhet och en urvattning av straffhotet. Liksom Lernestedt har framfört menar författaren att kriminaliseringsförslag med effektivitetsargument som enda grund inte bör godtas. Om ett sådant förslag ska anses vara godtagbart ska den effektivitet som hävdas vara omfattande och (på något sätt) mätbar, och således inte endast bygga på spekulationer. Även om utredningens lagförslag skulle anses vara förenlig med principen om effektivitet, ska förslaget anses strida mot kriminaliseringsprinciperna då frågan om det verkligen är den sista utvägen inte har behandlats och då det saknas ytterligare grunder för varför kriminaliseringen ska anses vara berättigad.

Kriminaliseringsprinciperna är inte absoluta och det ska således gå att göra vissa avsteg från dem. Principerna är dock förutsättningar för när en kriminalisering får göras. Enligt Straffrättsanvändningsutredningen ska det föreligga mycket tungt vägande skäl för att avsteg ska få göras från kriminaliseringsprinciperna och dessa avsteg ska redovisas och det ska även tydligt redovisas att avsteg faktiskt görs. Författaren håller med Straffrättsanvändningsutredningen och således borde exempelvis utredningens avsteg från principen om ultima ratio ha redovisats. Principerna bör vidare ses som en helhet och det ska inte räcka med att uppfylla principerna var för sig: då utredningens förslag endast har en eventuell effektivitet som grund och andra alternativa åtgärder inte har beaktats, ska förslaget inte heller anses vara förenligt med kriminaliseringsprinciperna. Förslaget, som enligt utredningen själv kommer att ha begränsad praktisk betydelse, får sålunda främst en symbolfunktion, och denna funktion kan inte ensamt motivera en kriminalisering (om de endast ska ske i sista hand), enligt författaren.

Författaren vill påpeka att han inte menar att utredningen i SOU 2014:63 har anpassat sin argumentation för att den ska tala för en kriminalisering. De farhågor som finns gällande sådan typ av argumentation kan dock endast övervinnas genom tydlig och utförlig argumentation samt att eventuella avsteg från principerna tydligt redogörs för; om tankegångarna tydligt redovisas och förslagen utförligt motiveras, undanröjs även eventuella misstankar och farhågor för anpassade argumentationer.

I inledningskapitlet presenterade författaren följande hypotes: ”utredningen har, för att hitta en ny bekämpningsmetod, inte analyserat konsekvenserna av förslaget tillräckligt ur ett rättssäkerhetsperspektiv och har inte heller beaktat kriminaliseringsprinciperna. Rättssäkerheten och kriminaliseringsprinciperna har sålunda fått ge vika åt effektiviteten i jakten på nya bekämpningsmetoder av den organiserade brottsligheten.” Författaren kan

nu, med beaktande av det material som har presenterats i uppsatsen, konstatera att hypotesen är sann. Utredningens förslag är till viss del bristfälligt då det föreligger otydligheter i terminologin, vilket leder till ett förutsebarhetsproblem, och kriminaliseringsprinciperna inte har beaktats på ett tillfredsställande sätt. Om utredningens förslag, samt liknande förslag, ska anses vara godtagbara, föreligger vidare en överhängande risk för en kriminaliseringsinflation, vilket också är ett förutsebarhetsproblem.

Författaren anser således, avslutningsvis, att 23 kap. 6 § BrB inte är lämplig att skärpas för att mer effektivt motverka den organiserade brottsligheten. Utredningens förslag är vidare delvis ofullständigt, vilket leder till att den föreslagna bestämmelsen i nuläget inte bör införas samt att den strider mot kriminaliseringsprinciperna. Även om utredningen hade diskuterat eventuella åtgärder i stället för en kriminalisering, borde lagförslaget inte införas. Kriminaliseringsförslag där den enda grunden är viss eventuell effektivitet ska anses stå i strid med kriminaliseringsprinciperna och syftet med kriminaliseringar. Något så enkelt som mer utförliga utredningar med tydligare argumentationer kan sålunda hindra en eventuell kriminaliseringsinflation, och författaren ser ingen anledning till varför detta inte ska gå att utföra.

Bilaga A (lagtext)

4 kap. 6 § 1 st. BrB

Den som olovligen intränger eller kvarstannar där annan har sin bostad, vare sig det är rum, hus, gård eller fartyg, dömes för hemfridsbrott till böter.

10 kap. 8 § BrB

Fullgör man ej vad i lag är föreskrivet om skyldighet att tillkännagiva hittegoods eller annans sak som man av misstag eller tillfällighet fått i besittning, dömes för fyndförseelse till böter. Underlåter man att fullgöra sådan skyldighet med uppsåt att tillägna sig godset eller förfar man eljest med godset på sätt i 4 § sägs, skall gälla vad där är stadgat.

23 kap. 4 § BrB

Ansvar som i denna balk är föreskrivet för viss gärning skall ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även annan som främjat denna med råd eller dåd. Detsamma skall gälla beträffande i annan lag eller författning straffbelagd gärning, för vilken fängelse är föreskrivet.

Den som inte är att anse som gärningsman döms, om han har förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det.

Varje medverkande bedöms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom till last. Ansvar som är föreskrivet för gärning av syssloman, gäldenär eller annan i särskild ställning skall ådömas även den som tillsammans med honom medverkat till gärningen.

Vad som sägs i denna paragraf skall inte gälla, om något annat följer av vad för särskilda fall är föreskrivet.

23 kap. 5 § BrB

Har någon förmåtts att medverka till brott genom tvång, svek eller missbruk av hans ungdom, oförstånd eller beroende ställning eller ock medverkat allenast i mindre mån, må straffet för honom sättas under vad för brottet eljest är stadgat; i ringa fall skall ej dömas till ansvar. Detsamma skall gälla, då fråga är att ansvar som är stadgat för någon i särskild ställning skall ådömas annan medverkande.

23 kap. 6 § BrB

Underlåter någon att i tid anmäla eller eljest avslöja brott som är å färde, när det kan ske utan fara för honom själv eller någon av hans närmaste, skall han i de fall särskilt stadgande givits därom dömas för underlåtenhet att avslöja brottet enligt vad som är stadgat för den som allenast i mindre mån medverkat till sådant brott; dock må ej i något fall dömas till svårare straff än fängelse i två år. I de fall då det är särskilt föreskrivet skall för underlåtenhet att avslöja brott ansvar enligt vad nu sagts ådömas jämväl den som ej insett men bort inse att brottet var å färde.

Om föräldrar eller andra uppfostrare eller förmyndare, i annat fall än första stycket avser, underlåta att från brott hindra den som står under deras vård eller lydnad, när det kan ske utan fara för dem själva eller deras

närmaste och utan anmälan till myndighet, dömes för underlåtenhet att hindra brottet enligt vad i första stycket är stadgat.

Ej må för underlåtenhet att avslöja eller hindra brott dömas, med mindre den gärning som var å färde så fortskridit att straff kan följa därå.

24 kap. 4 § BrB

En gärning som någon, i annat fall än som nämnts tidigare i detta kapitel, begår i nöd utgör brott endast om den med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt är oförsvarlig.

Nöd föreligger när fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse.

29 kap. 2 § 6 p. BrB

Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas om brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering.

Bilaga B (intervjuer)

Följande personer blev intervjuade:

Claes Kronström, advokat vid Ohlin Fugleberg Advokater.

Sven-Erik Alhem, före detta överåklagare och rättsexpert.

David Faxé, advokat vid Luterkort Advokater.

Jan Tibbling, kammaråklagare vid Ekobrottsmyndigheten.

Nedan redovisas fullständiga frågor och svar:

1. Anser Du att den organiserade brottsligheten utgör ett hot (mot det svenska samhället)? Om ja, varför och på vilket sätt?

Claes Kronström: Nej, jag tycker det verkar som om det mest är pressen som förstör upp problemen. Det finns en organiserad brottslighet men den är ofta löst sammansatt och den utgör inget större hot mot samhället.

Sven-Erik Alhem: Det är självklart att det är så. Den organiserade brottsligheten är ett av de absolut största hoten i dag. Detta inte minst då den organiserade brottsligheten har en förmåga att sprida en känsla om farlighet kring sig som gör att andra blir rädda för att uttala sig om dem. Dessutom finns det en farlighet i att de kan locka till sig ungdomar som saknar jobb: man visar upp bilar, status och vapen i byxlinningen för att visa makt och position vilket kan locka ungdomar som får ett förhålligat intryck av vad det innebär att vara grovt kriminell.

David Faxé: Även om jag betvivlar att den organiserade brottsligheten har något intresse av att vara samhällsomstörtande, anser jag att den organiserade brottsligheten i viss mån kan utgöra ett hot mot det svenska rättssamhället. Detta inte minst på grund av, vad jag förmodar är, svårigheterna att utreda brotten ”fullt ut” – exempelvis vem/vad/vilka är egentligen huvudmän? Problematiken ligger sannolikt i att brottsligheten är *organiserad* och hotet riskerar att uppstå när de traditionella rättsvårdande myndigheterna, och deras metoder, inte räcker till för att utreda och beivra brott. Detta riskerar att få till följd att man i sin strävan efter att komma tillrätta med problematiken börjar tänja på rättssäkerheten i processerna och även stiftar lagar med tvivelaktigt och integritetskränkande innehåll. En svår balansgång.

Jan Tibbling: Ja, det anser jag att den gör. Det finns dock inte sådan organiserad brottslighet som i exempelvis Italien, men det finns liknande. Exempelvis påstås det att det finns i Södertälje, och det är klart att det är ett problem då polisen menar att de kontrollerar delar av samhället. Folk vågar till exempel inte vittna och så vidare, och samhällsfunktionerna för den

platsen fungerar inte som de borde göra. Man ser även i till exempel Malmö och Göteborg att våldet som används drabbar andra, vanliga människor.

Den organiserade brottsligheten är ett problem och det leder till negativa effekter. Det är ett hot och hotet är att de kan åstadkomma större skada då de är organiserade.

2. Anser Du att den organiserade brottsligheten måste bekämpas mer effektivt genom nya kriminaliseringar, eller finns det andra (bättre lämpade) bekämpningsätt?

Claes Kronström: Det man skulle kunna göra är att få brottsprovocera som i USA – då kan man nå högre i narkotikahierarkierna och även komma åt fler vapenbrott.

Sven-Erik Alhem: Jag har inget emot överväganden om nya kriminaliseringar, men de ska göras med omdöme och eftertanke. Det absolut viktigaste är dock att man, genom traditionell brottsbekämpning med polis, åklagare med mera arbetar ihärdigt och tufft (inom lagens gränser, så klart) för att komma åt den organiserade brottsligheten och dess aktörer. Det gäller att polis med mera arbetar tufft och konsekvent och det är inget man ska be om ursäkt för. Man ska alltså exempelvis arbeta med inre och yttre spaningar och bevaka de som är misstänkta för att ingå i den organiserade brottsligheten, och man ska göra det ihärdigt. Man ska vara stentuff och de ska inte få ett lillfinger.

Sen är det en mängd andra uppgifter som också måste göras. Självklart måste man få med unga människor på vagnen så att de omfattas av samhället och så vidare.

David Faxe: En alldeles för svår fråga för mig att svara på, men jag anser att kriminalisering sällan ensam är lösningen på ett problem. Sannolikt behövs även andra, mycket mer omfattande insatser, även med internationell samverkan.

Jan Tibbling: Det behövs inte nya kriminaliseringar. Det som behövs är lagstiftning som gör det lättare för polis och åklagare i deras arbete, som nya tvångsmedel. Ett problem i dag är exempelvis krypteringar: brottslingar kommunicerar via till exempel Skype. Man kan inte lyssna på deras samtal på samma sätt, då det är krypterat och det kan man inte komma in i. Därför behövs det nya hjälpmedel som gör att man kan lyssna på samtalen, med mera. Rumsavlyssning finns, men den är ganska ineffektiv.

En annan viktig aspekt är pengarna. Man måste fundera på hur vi kan komma åt pengar och återföra deras brottsvinster. Det krävs bevislättnader när det kommer till förverkanderegler – vi behöver alltså lite skarpare verktyg vad gäller möjligheterna att återföra det de vinner på brotten.

Det finns även mycket banker i Sverige. Vi behöver ett centralt bankregister då kontroll är viktigt. Kontroll och brottsförebyggande åtgärder är viktigt.

Exempelvis när det kommer till statliga bidrag ska man inte vara naiv och betala ut bidrag direkt. Det krävs att man har en bättre kontroll och att man för register för att göra det svårare att missbruka vissa förmåner.

3. Utredarna kom i SOU 2014:63 fram till att 23 kap. 6 § 2 st. BrB (ansvar för underlåtenhet att hindra brott) bör skärpas, för att mer effektivt motverka den organiserade brottsligheten. Sammanfattningsvis föreslog utredningen att även den som har ett bestämmande inflytande i en sammanslutning ska dömas för underlåtenhet att hindra brott som begås inom ramen för sammanslutningen (då det är särskilt föreskrivet att underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja brott är straffbelagt). Även undantagsregeln gällande fara i andra stycket ska utvidgas. Regeln blir då tillämplig även när fara avser någon annan än den underlåtande eller dennes närmaste.

Utredningen ansåg att 23 kap. 6 § 1 st. BrB (ansvar för underlåtenhet att anmäla eller eljest avslöja brott) inte bör skärpas (för att mer effektivt motverka den organiserade brottsligheten).

3.1. Vad anser Du om utredningens förslag? Beakta gärna några av de erkända principerna för kriminalisering vid besvarandet av frågan. Principerna är följande:

3.1.1. För att en kriminalisering ska vara godtagbar måste det först och främst finnas något skyddsvärt.

3.1.2. Kriminaliseringen ska avse ett beteende som kan orsaka skada eller fara på det som anses vara skyddsvärt.

3.1.3. Kriminaliseringen måste förväntas ha viss effektivitet.

3.1.4. Kriminaliseringar ska ske i sista hand, det vill säga principen om ultima ratio.

Claes Kronström: Jag tror inte på en sådan lösning eftersom det är svårt att ringa in vad en brottslig organisation är. Det kan få konsekvenser för legala organisationer där ansvarig kan bli ansvariga för andras brott i organisationen.

Sven-Erik Alhem: Jag tror inte på lagförslaget det minsta. Det är blåögt och det kommer inte medföra något. Tuffa kriminella struntar i det där – det är verkligen blåögt! Det måste spanas, de som ingår i den organiserade brottsligheten ska ständigt bevakas och så ska man komma på dem med fingrarna i syltburken.

Man ska inte genomföra kriminaliseringen. Den bygger på att man har väldigt laglydiga grovt kriminella som omedelbart fullgör en skyldighet när lagstiftaren önskar det, och det tror jag inte på. Det måste finnas ett vettigt skäl till en kriminalisering. Man kan dela in samhället i normhållare: äkta normhållare är djupt religiösa eller har andra skäl till att de är måna om sitt sociala anseende. Grovt kriminella struntar i alla normer och för dem gäller bara att sno åt sig så mycket pengar som möjligt, skaffa sig så mycket makt

som möjligt och att sen komma undan med det. Man måste ha en hårdhudad polis som kan sätta hårt mot hårt för att göra livet svårt för kriminella.

Man måste ha många anfallsmöjligheter mot kriminella. Vittnesrädsla sprider ut sig vilket bland annat är en anledning till att kronvitnesssystem måste införas. Ju fler anfallsriktningar man har mot de kriminella, desto svårare har de att anpassa sitt liv och sitt leverne. Man måste ligga steget före med buggning och annat (som kronvittnen och så vidare), man måste bättre bevaka transporter, använda sig av drönare och så vidare. Teknologi behövs för att bekämpa brott. Det ska självklart gå att även straffa de som gör fel vid rättsliga utredningar, men teknik måste vi använda.

David Faxé: Det första tanken som slår mig är bevisproblematiken kring vad den misstänkte visste/borde ha vetat om ”brottet”, vilket problem kan kopplas till frågan om effektivitet. Utan att ha lusläst förarbetena förefaller också terminologin vara någon oklar, vilket kan ge upphov till tillämpningsproblem.

Jan Tibbling: Till att börja med tycker jag att det oklart vad som menas med en sammanslutning. mc-gäng är ju sammanslutningar. Menar de enbart mc-gäng?

Lagförslaget är en intressant tanke. Det kommer inte att förhindra något, men det kommer bli lättare att lagföra för någonting, i alla fall. Det bör även påpekas att det i EU är förbjudet att kriminalisera medlemskap i organisationer.

Utredningens förslag skulle underlätta i någon mening, men det känns mer som en politisk markering. Det känns inte som att det är sista utvägen. Det känns som ett politiskt förslag då man vill göra någonting.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Brottsbalk	SFS 1962:700
Regeringsform	SFS 1974:152
Bet. 1994/95:JuU2	Ett effektivare brottmålsförfarande
Ds 2008:6	Sveriges antagande av rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet
Ds 2008:38	Nationell mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten
Ds 2010:25	Genomförande av rådets rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet
Dir. 2011:31	Användningen av straffrätt (Kommittédirektiv)
Dir. 2013:19	Skärpta straffrättsliga åtgärder mot organiserad brottslighet (Kommittédirektiv)
SOU 1992:61	Ett reformerat åklagarväsende (Betänkande av Åklagarutredningen -90)
SOU 1996:185	Straffansvarets gränser
SOU 2003:74	Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpning
SOU 2000:88	Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. – straffansvarets räckvidd
SOU 2011:80	Informationsutbyte vid samarbete mot grov organiserad brottslighet
SOU 2013:38	Vad bör straffas? Betänkande av straffrättsanvändningsutredningen
SOU 2014:63	Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.
Prop. 1994/95:23	Ett effektivare brottmålsförfarande

Prop. 2002/03:146	Sveriges tillträde till Förenta Nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet
Prop. 2007/08:68	Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet
Prop. 2007/08:144	Sveriges antagande av rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet
Prop. 2009/10:85	Integritet och effektivitet i polisens brottsbekämpande verksamhet
Prop. 2009/10:147	Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.
Prop. 2009/10:152	Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel
Prop. 2010/11:76	Genomförande av rådets rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet
Prop. 2010/11:129	Genomförande av Prümrådsbeslutet – automatiserat uppgiftsutbyte
Prop. 2011/12:79	En reformerad mutbrottslagstiftning
Prop. 2011/12:109	Vissa åtgärder mot illegala vapen
Skr. 1998/99:60	Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen under 1998
2008/841/RIF	Rådets rambeslut av den 24 oktober 2008 om kampen mot organiserad brottslighet

Förenta Nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, UNTOC), antagen den 15 november 2000 av FN:s generalförsamling

Litteratur

Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, 2u (omarbetad upplaga), Iustus Förlag AB, Uppsala 2013 (Asp m.fl. 2013)

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole & Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken: En kommentar, kap. 13-24*, senast uppdaterad genom supplement 5, juli 2014, Norstedts Blå Bibliotek (Norstedts Juridik), Stockholm juli 2014 (Holmqvist m.fl. 2014)

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2001 (Jareborg 2001)

Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus Förlag AB, Uppsala 1992

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 7u, Iusté AB, Uppsala 2014

Lernestedt, Claes, *Kriminalisering – problem och principer*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2003 (Lernestedt 2003)

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1u, Fritze, Stockholm 1995

Peczenik, Aleksander, Aarnio, Aulis & Bergholz, Gunnar, *Juridisk argumentation – en lärobok i allmän rättslära*, Norstedts Juridik, Stockholm 1990

Trost, Jan, *Att skriva uppsats med akribi*, 3u, Studentlitteratur, Lund 2008

Ulväng, Magnus & Cameron, Iain (red.), *Essays on criminalisation & sanctions*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2014

Wierup, Lasse & Larsson, Matti, *Svensk maffia: en kartläggning av de kriminella gängen*, Norstedts, Stockholm 2007

Artiklar

Agell, Anders, *Rationalitet och värderingar i rättsvetenskapen*, SvJT 2002 s. 243-260

Brandberg, Ulrika & Knutson, Tom, *Organiserad brottslighet: Brottsom affärsidé*, Advokaten, Nr 7, 2010, Årgång 76 (Brandberg 2010)

Flyghed, Janne, *Kriminalitetskontroll – baserad på tro eller vetande?*, SvJT 2007 s. 59-68 (Flyghed SvJT 2007)

Frändberg, Åke, *Om rättssäkerhet*, Juridisk Tidskrift, 2000/01, häfte 2, s. 269-280

Peczenik, Aleksander, *Juridikens allmänna läror*, SvJT 2005 s. 249-272

Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap (del II)*, JT 1995/96, s. 1035-1059

Sandgren, Claes, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, 2005, s. 648-656

Träskman, Per Ole, *Brottsligheten och dess bekämpande – en reflektion om verkliga hot och hotbilder*, SvJT 2007 s. 101-121 (Träskman SvJT 2007)

Ulväng, Magnus, *Brottsbekämpning, rättssäkerhet och integritet – vad är det som har hänt och vad ska vi göra?*, SvJT 2007 s. 1-16 (Ulväng SvJT 2007)

Wennerström, Erik, *Rättsstat och rättssäkerhet i EU*, SvJT 2007 s. 27-37

Zila, Josef, *Om rättssäkerhet*, SvJT 1990 s. 284-305

Elektroniskt material

<https://www.bra.se/bra/forebygga-brott/organiserad-brottslighet.html>, hämtad 2015-02-17

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/kvalitativ-metod>, hämtad 2015-05-11

Övrigt

Brottsofferjouren	Yttrande avseende SOU 2014:63 – Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.
Brå 2002:7	Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk
Brå 2008:8	Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen
Brå 2009:13	Otillåten påverkan mot åklagare och domare
Brå 2011:20	Bekämpning av organiserad brottslighet
Brå 2012:6	Utpressning i Sverige – tvistelösning, bestraffning och affärsidé
Brå 2012:13	Brottsutvecklingen i Sverige 2008-2011
Brå 2014:18	Kriminalstatistik 2013
Brå 2015:1	Nationella trygghetsundersökningen 2014 – Om utsatthet, otrygghet och förtroende
Brå	Idéskrift 18. <i>Lokala åtgärder mot organiserad brottslighet</i> . Om lokalt brottsförebyggande arbete från Brottsförebyggande rådet. 2009
Brå	<i>Lokal organiserad brottslighet – en handbok om motåtgärder</i> , 2010 (Brå 2010)

EBM	Ekobrottsmyndighetens lägesbild 2013 (extern version), oktober 2013
EBM	Yttrande över betänkandet Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m. (SOU2014:63), 2014-12-08, dnr: EBM A-2014/0447
Hovrätten för nedre Norrland	Yttrande – Betänkandet Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar kvalifikationsgrunder m.m. (SOU2014:63), 2014-12-09, dnr: 2014/0172
KFM	Yttrande – Remissvar (SOU 2014:63) Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m., 2014-12-01, dnr: 830 28111-14/112
Kriminologiska Institutionen	Kriminologiska institutionens underlag för Stockholms universitets remissvar på SOU 2014:63, Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m.
Polismyndigheten	Polisens rapport om organiserad brottslighet 2015, 5 maj 2015
Ramklint, Johan	Den myndighetsgemensamma satsningen mot grov organiserad brottslighet ur ett rättssäkerhetsperspektiv (examensarbete på juristprogrammet, VT 2013)
RKP	Polisens lägesbild över organiserad brottslighet 2013, november 2013 (RKP 2013)
RPS	Nationella underrättelsecentrets lägesbild av grov organiserad brottslighet 2014-2015, mars 2014, Dnr: RKP-DR-D2/2013
Sveriges advokatsamfund	Organiserad brottslighet – förfälts- och underlåtenhetsansvar, kvalifikationsgrunder m.m. R-2014-1641 (Remissvar)
Säpo	Den grova organiserade brottslighetens otillåtna påverkan på det demokratiska

statsskicket – En första nationell hotbild,
september 2009 (Säpo 2009)

- Säpo Nationell hotbild – Den grova organiserade
brottslighetens otillåtna påverkan på viktiga
samhällsfunktioner, november 2012
- Säpo Nationell hotbild – Otillåten påverkan från
den grova organiserade brottsligheten,
februari 2014 (Säpo 2014)
- Zivkovic, Ivan Hemliga tvångsmedel – En studie om
avvägningen mellan effektivitet och
rättssäkerhet vid bekämpande av de mest
allvarliga brotten (examensarbete på
juristprogrammet, VT 2014)

Intervjuer

- Claes Kronström Intervjun utförd 2015-04-23 (via mejl)
- Sven-Erik Alhem Intervjun utförd 2015-04-24 (via telefon)
- David Faxe Intervjun utförd 2015-04-27 (via mejl)
- Jan Tibbling Intervjun utförd 2015-04-28 (via telefon)

Rättsfallsförteckning

RH 1999:86

Södra Roslags Tingsrätt (1999-04-14), Svea
Hovrätt (1999-07-07)

NJA 1932 s. 180

Högsta domstolen (1932-03-22)